

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΕΤΟΣ Α'

30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1877

ΤΕΥΧΟΣ 6

ΦΑΝΑΡΙΩΤΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ

ΥΠΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΘΩΜΑ

ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΟΥΡΟΥΖΗΣ

Τους βίους τῶν μετὰ τὴν ἔλωσιν Ἑλλήνων πολιτικῶν, τῶν κοινῶς Φαναριωτῶν καλουμένων, οφείλομεν ἀκριβῶς νὰ ἐξετάσωμεν, διότι ἐν αὐτοῖς δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν πλειστὸ ὅσα δυνάμενα νὰ ὠφελήσωσιν ἡμᾶς ἔτι καὶ νῦν. Πράγματι ἀπηλλαγμένοι τῶν ἀνθιστορικῶν ἐκείνων ἰδεῶν, δι' ὧν εἰσι πολλοὶ προκατελιημένοι, μετὰ τῆς δεούσης ἀμεροληψίας καὶ ἀκριβείας ἐρευνῶντες τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν βίου, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν αὐτοῖς οὐ μόνον πολιτικὴν δεινότητα ἐν τῇ διεξαγωγῇ μεγάλων ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ ἄκραν φιλοπατρίαν, ἀρετὰς, ἃς παραβλέψαντες οἱ ἐξ ἀντιπαθείας ἢ ἐκ συμφέροντος ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματος ἱστορικοῦ, ἐζήτησαν ν' ἀμαυρώσωσι τὰ ὀνόματα αὐτῶν διὰ σειράς κακῶν πράξεων, διὰ σωροῦ ὑβριστικῶν ἐπιθέτων κοσμήσαντες τὰς τοῦ βίου αὐτῶν ἀφηγήσεις. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοτε.

Προκειμένου δὲ ἤδη νὰ δημοσιεύσωμεν ἔγγραφα τινὰ ἀναφερόμενα μὲν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μουρούζην παραχωρηθέντα δ' ἡμῖν παρὰ τοῦ διακεκριμένου φίλου κ. Ματθαίου Παρηνίκα, κρίνομεν δεόν νὰ προτάξωμέν τινα περὶ τῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων, ἀποσπῶντες τεμὰχιά τινα ἐκ τῆς περὶ τούτων ἀνεκδότου ἡμῶν διατριβῆς.

« . . . . Κατορθώσας οὕτως ὁ Ἕλληξ τοῦ Φαναρίου διὰ τῆς ἰκανότη-

τος και πολιτικῆς αὐτοῦ ἐμπειρίας ν' ἀναβῆ εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα τοῦ διερμηνέως τῆς Πύλης, ἐζήτησεν ἀνώτερα. Ὁμολογήτεον ὅτι ἕνεκα τῶν πρὸς τὴν Πύλην ὑπηρεσιῶν τῶν δύο πρώτων μεγάλων διερμηνέων Παναγιώτη τοῦ Νικουρή και Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐδόθη ὡς ἀμοιβὴ τῷ διαδόχῳ αὐτῶν Νικολάῳ Μαυροκορδάτῳ ἡ ἡγεμονία τῆς Μολδαβίας, ἐπίσης ὅμως πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦτο ἱκανοποίησις και τῆς φιλοδοξίας τῶν ἀνδρῶν τούτων. Ἐνεκα δυσαρσεκεῶν τιμῶν τῆς Πύλης πρὸς τοὺς αὐτόχθονας ἡγεμόνας, διώρισεν αὕτη τῷ 1709 τὸν προμνημονευθέντα Μαυροκορδάτον Νικολάον ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, καταδιδασθέντα ὅμως μετὰ ἐνὸς ἔτους ἡγεμονίας τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ ἐπέβη ὁ γνωστὸς ἱστορικός Δημήτριος Καντεμίρης. Ἀλλὰ μετὰ ἐν ἔτος ἐξεβλήθη και οὗτος τῆς ἀρχῆς ἐνθρονισθέντος και πάλιν τοῦ Νικολάου, ὅστις ἐναλλάξ μετατεθεὶς εἰς τὴν τῆς Βλαχίας και Μολδαβίας ἡγεμονίαν ἐκυβέρνησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη πατριῶς ἀμφοτέρως τὰς χώρας. Ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἀρχεῖται ἡ ἐν ταῖς παραδουναβείαις ἡγεμονίαις φαναριοκρατεία διαρκήσασα μέχρι τοῦ παρόντος αἰῶνος. . . . .

»Πολλὰ εἶπον και ἔγραψαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν Φαναριωτῶν τούτων ἡγεμόνων, ὅτι δῆθεν πάνυ τυραννικῶς ἐκυβέρνησαν καταπιέζοντας τοὺς κατοίκους δι' ἐκτάκτων φορολογιῶν και ἄλλων καταθλιπτικῶν μέσων. Τὰ τοιαῦτα οὐδαμῶς ἔχονται ἀληθεῖας. Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἡγεμονία τῶν Φαναριωτῶν τοσοῦτον ἀνέπτυξε τὸν τόπον, ὥστε βλέπομεν ὅτι καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν διάρκειαν αἱ χώραι αὗται ἦσαν ἐν ἀνθηρᾷ καταστάσει. Κυβερνήσις πατρικῆ, σεβασμὸς πρὸς τὰς ἐγχωρίους παραδόσεις, προσπάθεια διηνεκῆς πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου και τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, ἀδιάκοπος καλλιέργεια τῶν γραμμάτων, ὅλα ταῦτα και τὰ παραπλήσιά εἰσι τὰ κυριώδη χαρακτηριστικὰ τῶν πλείστων τῶν ἡγεμόνων τούτων. Ἐκ παλαιῶν χρόνων οἱ κάτοικοι τῶν δύο τούτων ἡγεμονιῶν διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, ὧν ἡ μὲν ἀπετέλει τὴν ἀριστοκρατίαν, συγκειμένην ἐκ τῶν προϋχόντων τοῦ τόπου, οἵτινες ἐλάμβανον διάφορα παρὰ τῆ αὐτῆς ὑπουργήματα, ἡ δ' ἑτέρα ἐκ τῆς κατωτάτης τάξεως ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ ἀγρότου δηλ. ὄχλου, ἀσχολουμένου ἰδίᾳ εἰς τὴν γεωργίαν και κατοικοῦντος τὰ περὶ τῆς χωρῆς και τοὺς ἀγρούς, ἐν ᾧ οἱ ἀριστοκρατικοὶ κατώκουν ἐν ταῖς πρωτευούσαις Ἰασιῶν και Βουκουρεστίῳ. Οἱ φαναριῶται ἡγεμόνες διετήρησαν τὴν διαίρεσιν ταύτην. Πολλοὶ ὅμως αὐτῶν εἰσήγαγον εἰς τὰ αὐτὰ ἀξιώματα τοὺς οἰκείους αὐτῶν, διότι ἕκαστος τῶν ἡγεμόνων τούτων ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὄλους τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ και εὐνοουμένους—πράγμα οὐδόλως ξένον τὴν σήμερον. — Πάντες ἐνεφοροῦντο κατὰ τὸ μᾶλλον και ἦττον φιλαγάθων σκοπῶν, πάντες κατὰ τὸ ἐνὸν εἰργάσθησαν πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου.

»Και ὅμως τὰ ἔργα αὐτῶν ἀρδῆν κατεστρέφοντο ἕνεκα διαφόρων περιστάσεων—εἴτε ἐπιδρομαὶ και καταπιέσεις τοῦ ἐν ταῖς περὶ τῆς διαμένουτος ὀθωμικ-

νικοῦ στρατοῦ, τὴν ἀπληστίαν τοῦ ὁποίου ὄφειλε νὰ κορέσῃ ὁ κατὰ καιρὸν ἡγεμὼν, εἴτε κατὰ τῆς τοῦ ἐδάφους ὑπὸ ἐχθρικοῦ στρατοῦ—ἰδίᾳ ὡσάντις ἐκηρύσσεται πόλεμος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἢ τὴν Αὐστρίαν τὸ θεῆκρον τοῦ πολέμου ἦσαν αἱ δύο αὗται ἡγεμονίαι—προϋξένου ἀνήκεστα δεινὰ εἰς τὰς χώρας ταύτας. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν και αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἐτίθετο μετὰ τὴν ζωῆς και θανάτου, διότι ἠπειλεῖτο ἡ νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἢ νὰ θανατωθῇ. Ἐκτὸς τούτου ἐπεβάλλετο τοῖς ἡγεμόσιν ἡ καταδίωξις διαφόρων ἐπαναστατῶν ἢ κακούργων λυμαινομένων ἐνίοτε τὴν χώραν και ἐνοχλοῦντων παντοειδῶς τοὺς δυστυχεῖς χωρικοὺς, τοῦτο δὲ κατάρθου μετὰ χειρὶζόμενοι τὰ ἐξ Ἀλβανῶν στρατιωτικὰ αὐτῶν σώματα και διὰ μεγάλης δόσεως χρημάτων. Κατόπιν ὄλων τούτων ἐξητλοῦντο καθ' ἐκάστην ἕκ τε τῶν ἐκτάκτων φορολογικῶν ἀπαιτήσεων τῶν κατὰ καιροὺς Σουλτάνων, ὡσάντις μάλιστα ἠπειλεῖ κίνδυνος τὸ κράτος, και ἐκ τῶν πρὸς τοὺς προστάτας ἀμοιβῶν αὐτῶν, ἀνευ τῶν ὁποίων ἐκλονοῦντο· διὰ ταῦτα και πάντες οἱ πρῶην ἡγεμόνες ἦσαν πένητες διατρεφόμενοι τὸ πλεῖστον διὰ μισθοδοτήσεως ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ ταμείου. Μεθ' ὅλα ὅμως ταῦτα διετήρου τὴν κατάστασιν τῆς χώρας λίαν ἀνθηρὰν, συνέτρεχον δὲ πάντοτε προθύμως ὑπὲρ παντὸς φιλανθρωπικοῦ ἔργου, ὑπὲρ ἀνοικοδομήσεως ναῶν, ὑπὲρ συστάσεως σχολείων, ὑπὲρ ἐκδόσεως συγγραμμάτων. Ἐκάστη σελὶς τῆς δακικῆς ἱστορίας κοσμεῖται ὑπὸ τοιούτων ἀξιοπαίων πράξεων.

»Ἐκ τῆς χορείας τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦν και ὁ Ἀλέξανδρος Μουρούζης. Υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ πρώτου ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναλαβόντος τὸ τοῦ διερμηνέως ἀξίωμα τῷ 1714, μετὰ δὲ τριετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν προδιδασθέντος εἰς τὸ τοῦ ἡγεμόνος Μολδαβίας, διωρίσθη ὁ Ἀλέξανδρος τῷ 1790 μέγας διερμηνεὺς ἕνεκα τῆς συνετῆς αὐτοῦ πολιτικῆς, μεθ' ἧς ἐπραγματεύθη τὴν μετὰ τῶν Ῥώσων εἰρήνην ὡς ἀντιπρόσωπος μετὰ και ἄλλων ἀποσταλείς εἰς Ἰάσιον. Μετὰ τὴν εἰρήνην παραχωρηθείσης αὐτῆς τῆς Μολδαβίας τοῖς Ὀθωμανοῖς, ἀνεδείχθη ἡγεμὼν αὐτῆς τῷ 1792 κατόπιν δὲ τῷ 1793 μετετέθη εἰς τὴν Βλαχίαν. Ὁ Διονύσιος Φωτεινὸς γράφει περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πάλαι Δακίας τὰ ἐπόμενα (Τόμ. Β' σελ. 378) «Ἐδιοίκησε καλῶς τὸ ὑπῆκουσιν και πρὸς τοὺς ἀρχοντας ἐφέρετο με ἀγάπην και εὐνοίαν, τιμῶν καθ' ἐκάστην αὐτοὺς με ὀφφίικα και βοηθῶν πολυτρόπως ἕκαστον κατὰ τὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα· πρὸς δὲ τὸν λαὸν ἐδείκνυεν ἀκραν πραότητα και δικαιοσύνην ὡς οὐδεὶς ἕτερος· και ἀγκαλὰ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἡγεμονίας συνέβησαν δύο μεγάλα δεινὰ εἰς τὸν τόπον λοιμὸς και λιμὸς, ἐξοικονόμησεν ὅμως ταῦτα με τὴν δυνατωτέραν προμήθειαν· ἔκτισεν ἔξωθεν τῆς πόλεως Βουκουρεστίου και ἐν εὐρυχωράτατον ὀσπιτάλιον διὰ τοὺς ἐκ τῆς πανάλους μεμολυσμένους με ἐκκλησίαν ἔσωθεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Ἀλεξάνδρου.» Ἐβθερονίσθη μετὰ τριῶν ἐτῶν ἡγεμονίαν τῷ 1797.

Τὸ δεύτερον διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας τῷ 1799, ἀλλ' ἡ ἡγεμονία

αὐτὴ ἦν λίαν πολυτάραχος ἑπαναστάτης τις Παρθάνογλους τοῦνομα, ἔχων μεθ' ἐκτου τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων κατελυμένηατο πολλά χωρία τῆς Βλαχίας, πυρπολήσας καὶ ἐρημώσας αὐτά, τοῦ δὲ βασιῆου τούτου τυράννου τὴν ὁρμὴν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναχαιτίσῃ ὁ αὐτοκρατορικός στρατός. Ὁ Μουρούζης ἀρχηγός τοῦ σώματος τῶν Ἀλβανῶν ἐπετέθη ἐπίσης κατ' αὐτοῦ, διότι ἠπέλει καὶ τὸ Βουκουρέστιον, ἀλλὰ μὴ δυνήθειε διὰ τῆς ἀνδρείας νὰ καταβάλῃ αὐτὸν κατώρθωσε τῆ δόσει πολλῶν χρημάτων ν' ἀπομακρύνῃ τὸν θηριώδη ἑπαναστάτην. Ὅλη σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς μεγάλης ταύτης ἑπαναστάσεως περιγράφεται ἐν τοῖς κάτωθι δημοσιευομένοις ἐγγράφοις, ἐν οἷς ἐξαίρεται ἰδίᾳ ἡ ἀρα ἀφοσίωσις τοῦ Μουρούζη ἕως πρὸς τὰς πρὸς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος ἐξυπηρετήσεις καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἡγεμονίας. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἡγεμονίαν ὁ Μουρούζης πολλὰ ἔπραξε· διερρῦθιμσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, συνέστησεν ἐν Σακάλᾳ σχολὴν ἱερατικὴν, ἀπρὸς σπουδὴν, ὡς γράφει ὁ ἴδιος ἐν τινι ἐγγράφῳ, καὶ κατήχησιν τῶν εἰς ἱερωσύνην ἀφιερωμένων καὶ διδασκαλίαν τῶν ἱερωμένων καὶ μάθησιν τῶν καθεστῶτων τῷ ἱερῷ ἐπαγγέλματι, οἵτινες οὐ παύονται καθ' ἐκάστην δεόμενοι πρὸς Κύριον ὑπὲρ τῆς τζάρας καὶ τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ κτλ.» πρὸς διατήρησιν τῆς ὁποίας ἐπρικοδότησεν ἐτήσιον εἰσοδήμα δύο χιλιάδων καὶ πεντακοσίων γροσίων δι' αὐθεντικοῦ χρυσοβούλλου, ἐπεκύρωσε τὰς δωρεὰς διαφόρων κρηνῶν εἰς δημόσια μέρη, μετωχέτευσεν ὕδατα εἰς Ἰάσιον, ἔκτισε κρήνας καὶ ἄλλα φιλόπθρωπα ἔργα διεπράξατο. Ἐνεκα ὅμως τῆς πολλαπλασιασέσεως τῶν ταραχῶν παρητήθη οἰκισιοθελῶς τῆς ἡγεμονίας, τὰ περὶ τῆς παραίτησεως δὲ ταύτης πράγματεῦται τὸ τελευταῖον τῶν ἐγγράφων.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐξ τὸν ἀριθμὸν φέρουσι τὸν τίτλον τοῦτον:

Μετάφρασις¹ μερικῶν χατλίδικων ὁρισμῶν σταλέντων εἰς Βλαχίαν πρὸς τὸν ὑψηλότατον αὐθέντην Κύριον Κύριον Ἰωάννην Ἀλέξανδρον Χανσταντίνον Μουρούζην Βοεβόδα ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐν Οὐγγροβλαχίᾳ αὐθεντείας του.

Α'

Καύχημα τῶν ἡγεμόνων τοῦ γένους τῶν Ῥωμαίων, πρόκριτε τῶν μεγιστάνων τοῦ χριστιανικοῦ ἔθνους, ὁ ἡγεμονεύων ἤδη τῆς Βλαχίας, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, Ἀλέξανδρε Βοεβόδα, σφραγισθείησεν τὰ τέλη σου ἐπ' ἀγαθῷ. Ἄμα ὅπου λάβῃς τὸν βασιλικὸν μου τοῦτον ὑψηλὸν προσκνητὸν ὁρισμὸν γνωστὸν ἔστω σοι, κοντὰ εἰς τὰ πολλὰ ἐπιβλαβῆ καὶ φθοροποιὰ τολμήματα, εἰς ἃ ἀπετόλμησεν ὁ προκατόχος σου Κωνσταντίνος Χαντσερόγλους, ἐναν-

¹ Ἡ μετάφρασις τῶν ἐγγράφων τούτων δημοσιεύεται Ἰωάννῳ Πρωτῷ τῷ Θεραπευανῷ λογίφῳ ἀκμάσαντι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19' αἰῶνος, ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ ὁμοίου ἀνεγράφησαν.

τίον τῶν πρωτίστων ἰντερέσων τῆς βασιλείας μου ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκοὰς μας ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βλαχίας, τῆς ὁποίας ὡς κιλέρνι (ὄψοφυλίκιον) λογιζομένης παρὰ τῆ κραταιᾶ βασιλείᾳ μου σκοπούμενον καὶ ἐπιθυμητὸν ἔστιν ἡ ἀνεσις καὶ ἡ καλὴ κατάστασις, ἐφευρίσκων ἀπείρους ἐπινοίας καὶ δολιότηας, καὶ μεταχειριζόμενος διαφόρους τρόπους, ἐζημίωσε καὶ ἠδίκησε μεγάλως τοὺς βαρζάδες (ὑπηκόους), καὶ οὔτε εἰς τοῦτο μὴ εὐχαριστηθεῖς, ἀλλ' ὡς ἐκ προθέσεως πάσχων νὰ ἀλλοιώσῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὰ θεμέλια τῆς διοικήσεώς της, ἔδωκεν ὄφφικια εἰς οὐτιδιανούς καὶ ἀναξίους καταπιέζων διὰ μέσου αὐτῶν τοὺς πτωχοὺς βαρζάδες καὶ διὰ νὰ ἐνεργῇ τοὺς ἰδίους σκοποὺς του πολλὰ καὶ ἄλλα ὅμοια αὐτῆς ἀτοπήματα ἔπραξε, δι' ἃ ἀπεβάλομεν αὐτὸν τῆς αὐθεντείας τιμωρήσαντες μὲ τὴν προσήκουσαν παιδείαν¹.

Ὅθεν, ἐπειδὴ σὺ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας δουλεύεις τὴν κραταιὰν βασιλείαν μου μὲ εὐθύτητα καὶ εὐλικρίνειαν, ἦν ἐκλήρωσω κατὰ διαδοχὴν παρὰ τῶν γονέων σου, καὶ προλαβόντως εἰς τὸ ὄφφικιον τῆς δραγομαρίας, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τοὺς μουκλαλεμέδες (συνδικασκέψεις) τοῦ Σιστοβίου καὶ Ἰασίου, ἐν οἷς ἐπραγματεύθης τὰ τῆς εἰρήνης², ἀπέδειξας τὴν πρὸς τὴν βασιλείαν μου πίστιν καὶ γαῖρετι (ζῆλον) σου, καταβάλλων πᾶσαν ἐπιμέλειαν εἰς τὸ νὰ ἐκτελεθῇ ὀρθῶς τὰ ὅσα διωρίσθης καὶ ἔπειτα πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὄντως ἐπαινετῶν ἐκδουλεύσεών σου κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον χορηγηθείσης σοι τῆς αὐθεντείας τῆς Μολδαβίας, μετ' αὐτὴν ἐπιθραβευθείσης σοι διὰ τὴν ἀξιοτήτά σου τῆς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας εἰς ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα φερόμενος μὲ πίστιν, ἡγωνίσθης παντοίως τρόποις νὰ ἐπιδείξῃς ἀξίαν καὶ ἀρεστὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τε τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἀπάρτισιν τῶν ἀναγκαίων ὑποθέσεων τῆς βασιλείας μου, εἰς τὴν διατήρησιν καὶ υπεράσπισιν τῶν πτωχῶν βαρζάδων εἰς τὴν εὐταξίαν τοῦ τόπου καὶ εἰς ὅλα τὰ πρὸς ἀνεσι τῶν ἐγκατοίκων καὶ εὐτυχῆ κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Ἐκάστης οὖν ἐκδουλεύσεώς σου γνωστῆς γεγονυίας εἰς τὸ κράτος μου καὶ ἀριδήλου οὔτης τῆς πρὸς σὲ εὐνοίας καὶ ὑπολήψεώς μου, σοὶ ἐνεπιστεύθη καὶ αὐθις ἡ ἡγεμονία τῆς Βλαχίας· καὶ τοῦτο, τὸ νὰ ἐκλεχθῆς ἤδη εἰς τὴν ῥηθεύσαν ἡγεμονίαν, πρόερχεται ἀπὸ μόνῃν τὴν πρὸς σὲ ἰδιάζουσαν ὑπόληψιν τοῦ κράτους μου, μὲ τὸ νὰ ἐλπίζεσθαι παρὰ σοῦ ἡ ἐπανόρθωσις καὶ βελτίωσις καὶ ἡ ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδος τῆς Βλαχίας· καὶ ἐκ τῆς ἐκλογῆς σου ταύτης τοῦτο αὐτὸ σκοπούμενόν ἐστι τὸ νὰ κάμῃς δέφι (ἀποπομπὴν) τοὺς ἀχρείους καὶ μουσφιτιδες (ἑπαναστάτας) κακοθελήτας καὶ οὐτιδιανούς, ὁποιασ-

¹ Ὁ Ἀλέξανδρος Χαντσερόγ ἦν υἱὸς τοῦ Γεωργίου ἱατροῦ, ἀνεδείχθη δὲ ἡγεμὸν τῆ συναρχείᾳ τοῦ μέγα τότε ἰσχυρότου Χουσεῖν πασᾶ. Ἀλλὰ κατόπιν τῆ εἰσηγήσει κακοβούλων ἔγραψεν ἐπιστολὰς τινὰς κατ' αὐτοῦ, αἵτινες περιπεσοῦσαι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Χουσεῖν ἐπηνεγκον τὴν πτώσιν καὶ ἀποκεφάλισιν αὐτοῦ. Αὕτη ἦν τότε ἡ προσήκουσα παιδεία.

² Ὁ Ῥωσοτουρκικός οὗτος πόλεμος εἰς ὃν κατόπιν ἀνεμίχθη καὶ ἡ Αἰθρία ἤρξατο τῷ 1788 καὶ διήρκεσεν ἐφ' ἱκανὰ ἔτη, ἀποτέλεσμα δ' ἦν ἡ ἤττα τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἀπώλεια ἐπαρχιῶν τινῶν τοῦ κράτους, ὧν τινες κατόπιν, γενομένης τῆς εἰρήνης, ἀπεδόθησαν.

δήποτε τάξεως και ἂν ἤθελον εἶναι, οὔτινες ἔγιναν πρόξενοι ζημίας, καὶ βλάβης τῶν πτωχῶν βασιλεύων καὶ αἴτιοι τῆς ἀκαταστασίας τοῦ τόπου, οὐδὲν ὡς μετρίωτητι χρώμενος πρὸς αὐτούς· καὶ καθὼς μέχρι τοῦδε ἐφάνη ἀρεστός καὶ ἀξιεπαινος ὁ τρόπος τῆς διοικήσεώς σου, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς πληρεξούσιος ἡγεμῶν νὰ ἐπιμεληθῆς μεγάλως εἰς τὸ νὰ δεῖξῃς ἐν παντὶ καιρῷ τὸν ζῆλόν σου, καὶ τὸ εὐεπίβολον καὶ εὐθύ τοῦ νοῦ σου, ὅπερ αὐτοφυές σοι ὑπάρχει, νὰ διευθετῆς καὶ νὰ οἰκονομῆς μετὰ πάσης πληρεξουσιότητος ὅλας τὰς ὑποθέσεις, νὰ περιθάλπῃς καὶ νὰ παρηγορῆς τοὺς πτωχοὺς βασιλεύων ὅπου ἐδοκίμασαν τοιαύτας ζημίας, διαφυλάττων αὐτοὺς ἀπὸ ἀδικίας καὶ καταπιεσμοῦ ἑνὸς καὶ ἄλλου καὶ νὰ προνοῆς τὰ πρὸς ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν τοὺς.

Σὲ προστάττομεν λοιπὸν νὰ μεταχειρισθῆς τὴν συνήθη ἔμφρονα προσοχὴν σου, ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά σου, φερόμενος μὲ εὐφημον καὶ εὐλογον τρόπον, νὰ προθυμοποιηθῆς εἰς τὴν ἀποκόμισιν πρὸς τὴν βασιλεύουσάν μου πόλιν τῶν διαφόρων ζαχιρέδων (προϊόντων) καὶ ἐπέκεινα τῶν ὧσων ἐλπίζονται, εἰς τὴν ἀπάρτισιν τῶν προσταγῶν μου κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τῆς βασιλείας μου, εἰς τὴν ἐφ' ὅλον δεῖ ἐκτέλεσιν τῶν νέων διαταγῶν ὅπου προλαβόντως εἶχον γενῆ εὐσπλαγχνίᾳ μόνῃ καὶ συμπαιθείᾳ πρὸς τοὺς πτωχοὺς βασιλεύων διὰ τὸ ἐπιβεβαιώσης μὲ τὰς ἀρεστάς ἐκδουλεύσεις σου καὶ μὲ τὸν ἀξιάγαστον τρόπον σου τὴν πρὸς σέ πασιδὴλον εὐνοίαν καὶ ἀγάπην τοῦ κράτους μου. Τούτων ἕνεκα ἐκδίδεται ὁ παρῶν ὑψηλὸς προσκυνητὸς ὀρισμὸς μου, λαμπρυνθεὶς μὲ τὸ ἱερὸν βασιλικὸν μου χάττι· θέλεις εἰσεύρῃ δὲ ὅτι ἔχεις τελείαν πληρεξουσιότητα εἰς τὴν αὐθεντείαν σου, καὶ πρὸς ἔνδειξιν τούτου ἐξεπίτηδες ἐστάλησαν εἰς ὅλα τὰ πέριξ τῆς Βλαχίας ὑψηλοὶ προσκυνητοὶ ὀρισμοί, δι' ὧν προσετάχθη τοῖς θεοφυλάκτοις *σερχαδίοις* (ὀροφύλαξι) εἰς κάθε καιρὸν ὅπου ἤθελες λάβει χρεῖαν ἀμέσως νὰ σοὶ δίδεται ἢ προσήκουσα βοήθεια. Πρὸς τούτοις εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε εἴτε περὶ διοικήσεως τόπου, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρά σου βασιλεύων, εἴτε περὶ ἄλλων ὑποθέσεων ἐφανέρωσας, καὶ ὅσας εἰς τὸ ἐξῆς θέλεις ἀναφέρει καὶ ζητήσῃ μὲ ἔγγραφά σου, γίνωσκε ὅτι εἰς ὅλα θέλει δίδεται ἀκρόασις καὶ θέλει γίνεσθαι *μουσαάδες* (παραχώρησις) παρὰ τῆς βασιλείας μου, διότι ἔχομεν ἰδιόζουσαν ὑπόληψιν καὶ πληροφορίαν ἐντελῆ τῆς φρονήσεως καὶ πίστεώς σου· καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰς προλαβούσας δύο αὐθεντείας σου τῆς τε Μολδαβίας καὶ τῆς Βλαχίας κηδόμενος καὶ περιθάλπων τοὺς πτωχοὺς βασιλεύων, ἐπενόησας καὶ ἐμεταχειρίσθης διαφόρους προσφόρους τρόπους εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδον καὶ βελτίωσιν τῆς κληρωθείσης σοι ταύτης ἐπαρχίας, ὅρους τε ἔθου καὶ τάξιν ἀρίστην εἰς τὴν διὰ πραγματευτῶν ἀποστολὴν πρὸς τὴν βασιλεύουσάν μου πόλιν τῶν ὧν χρῆζουσι διαφόρων ζαχιρέδων οἱ κάτοικοι αὐτῆς, γνωστῆς γενομένης τῇ Μεγαλειότητί μου τῆς μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας ἐκδουλεύσεώς σου εἰς ὅλα αὐτὰ τὰ ἀρεστά καὶ ἐπαινετὰ ἐπιχειρήματά σου, ἰδοὺ σοὶ δίδεται τέλειον *ιστικλάλι*

(ἀπόλυτος ἐξουσία) διὰ ὅλας τὰς ὑποθέσεις ὅπου ἀναφέρονται εἰς τὴν αὐθεντείαν σου. Ὅθεν τελείαν ἐξουσίαν ἔχων καὶ ἐμπειρίαν ἱκανὴν, φρόντισον τὰ περὶ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ *μεμλεκετιού* (χώρας) τούτου, καὶ ἐκ μέσου ποιῶν, ὡς ἂνω εἴρηται, τοὺς ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν εὐταξίαν καὶ *νιζάμι* (τάξιν) τοῦ τόπου, ἐπιμελήσου τὰ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ περιθάλψιν τῶν ὑπὸ χεῖρά σου ὑπηκόων. Ὅσοι λοιπὸν τῶν *πογζάριδων* (ἀρχόντων) καὶ προκρίτων φέρονται μὲ ὑπακοὴν εἰς τὰς προσταγὰς σου, δουλεύοντες μὲ πίστιν καὶ προθυμίαν, θέλεις τοὺς περιποιεῖσαι· ὅσοι δὲ δεικνύοντες ἀμέλειαν εἰς τὰς δουλεύσεις ὅπου διορίζονται, τολμῶσι νὰ παρακούουν καὶ εἰς τὰς προσταγὰς ἤθελον προσκρούσει, τοὺς τοιούτους πρόσσεχε νὰ τοὺς παιδεύσῃς κατὰ τὸ δέον καὶ καθὰ ἀπαιτεῖ τὸ σφάλμα τους. Μὴ παύσῃς δηλοποιῶν ὅσα ἀναγκαῖα νὰ ἀναφερθοῦν τῇ κραταίᾳ βασιλείᾳ μου· ἔσο προσεκτικὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βασιλικῶν μου προσταγῶν, εἴτε περὶ εὐταξίας τόπου, εἴτε καὶ περὶ ἄλλων οἰωνδήποτε ὑποθέσεων πρὸς βελτίωσιν καὶ ἐπανόρθωσιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης· ἐπιμελοῦ τὴν συνεχῆ ἀποκόμισιν διὰ *καπαρλίδων* (ικανῶν) πραγματευτῶν εἰς τὴν βασιλεύουσάν μου τῶν εὐρισκομένων ἤδη καὶ γενησομένων ζαχιρέδων, ὁμοίως καὶ *προβάτων*· μὲ τοιοῦτον τρόπον ἐνασχολούμενος εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς ὑποθέσεις καὶ δουλεύσεις τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐπιδεικνύων, ὡς πρότερον, τὸ εὐθύ καὶ εὐεπίβολον τοῦ νοῦ σου, καὶ τῶν περὶ τῶν μελλόντων προνοητικὸν σου, καθὰ καὶ ἐλπίζεται παρὰ σοῦ, ἐπιμελήσου μὲ κάθε τρόπον νὰ αὐξήσῃς τὴν πρὸς σέ εὐνοίαν καὶ ὑπόληψιν τοῦ κράτους μου.

Ἄμα λοιπὸν ὅπου λάβῃς τὸν παρόντα βασιλικὸν μου ὑψηλὸν προσκυνητὸν ὀρισμὸν, πειθόμενος εἰς τὰς παραγγελίας ὅπου ἐν αὐτῷ σοὶ ἐπιτάττονται καὶ ὀδηγούμενος κατὰ τὴν ἐννοίαν του, θέλεις προσέχει εἰς τὸ νὰ μὴ γένη ἕναντιόν τι. Οὕτω ποίησον, πίστευσε τῷ ἱερῷ μου σημείῳ.

Τῷ χιλιοστῷ διακοσιοστῷ δεκάτῳ τρίτῳ ἔτει περὶ τὰ μέσα τοῦ Σεβάτ (σεπτεμβρίου).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ περιφρουρημένῃ.

Β'

Καύχημα τῶν ἡγεμόνων τοῦ γένους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ, ἔλαχε τῶν πρωτίστων τοῦ τάγματος τοῦ χριστιανικοῦ, ὁ ἤδη ἐν Βλαχίᾳ ἡγεμονεύων Κωνσταντιζαδὲ (ὡς Κ.) Ἀλέξανδρος Βοεβόδα, καὶ ἐν πάσῃ πληρεξουσιότητι ἐπὶ τῷ ἐξολοθρεῦσαι τοὺς *εσκιζάδες* (κακοποιούς) καὶ ἐξαπαλλᾶξαι τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία διοριζόμενος, περαιωθείησαν τὰ τέλη σου ἐπ' ἀγαθῷ, καὶ πρόκριτοι τῶν ἐντιμωτέρων τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν, *πογζάριδες* τοῦ *μεμλεκετιού* αὐξηθεῖν ἢ ὑπόταγῃ σας. Φθάνοντας τοῦ βασιλικῆς μου πούτου ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ, γνωστὸν ἔστω ὑμῖν ὅτι πληροφορηθείσης τῆς βασιλείας μου πῶς μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπροθυμοποιήθησαν οἱ *μεγεμούριδες* (ὑπηρέται) νὰ κά-

μου ζάπτει (περιστολήν) τὸ *φέτχ-ουλ-ισλάμι* (ὀθωμανικὴ κατὰκτισις) καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς ἐν αὐτοῖς εὐρισκόμενους *ἔσκιγιάδες*, μείναν εὐκαιρὸν τὸ μέρος τῆς Βλαχίας, ἐφόρμησε κατ' αὐτῆς ἐν πλῆθος κακούργων, καὶ ἤδη οὐδ' αὐθέντης τῆς Βλαχίας ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἄλλων *μεεμούριδων* προθυμοποιούμενος εἰς τὰ πρὸς ἀπάντησιν εἶσαι ἐν τῷ πολεμῆν, ἐπειδὴ καὶ τὸ *μεμλεκετί* τῆς Βλαχίας μὴ συγκρινόμενον μὲ ἄλλα μέρη, ὡς *κιλέρ* τῆς βασιλικῆς μου καθέδρας, ἂν (ὅ μὴ γένοιτο) τύχη νὰ διαμείνουν ἐν τῷ τόπῳ, ἔχει νὰ ἐπεκταθῆ ἢ κακίᾳ τους καὶ ἀκολούθως δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἢ ἐξολόθρευσις τῶν *ἔσκιγιάδων* καὶ ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ τόπου ἀπὸ αὐτοῦ, ἐγράφη ἐκ τοῦ προχείρου τῷ τε *Σιλίστρα βαλισῆ* (διοικητῇ Σιλιστρίας) Μουσαῖ πασαῖ καὶ τῷ *Ρουσιζοκί ἀργαῆ* (προὔχοντι) Τρισηνικληζαδῆ διὰ νὰ προφθάσῃ ἐν τάχει τὴν δυνατὴν βοήθειαν μὲ ὅποιον τρόπον στοχασθῶν *μουνασίλικον* (κατάλληλον), πρὸς δὲ νὰ ὀρμήσῃ καὶ οἱ ἴδιοι κατὰ τοῦ Λομίου καὶ *Ράχοβας* καὶ νὰ πασχίσῃ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ τοὺς ἀπασχολήσῃ, καὶ ἐν ταύτῳ ἐπειδὴ ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν εἶναι χρεῖα νὰ εὑρεθῆ εἰς τὸν τόπον ἕνας τῶν Βεζιράδων, διωρίσθη ὁ ἤδη ἐξουσιάζων τὸ *σαντζάκι* του (ἐπαρχίαν) τῆς Θεσσαλονίκης Χασᾶν Πασᾶς νὰ μαζώξῃ ἀπὸ Σιλίστραν καὶ ἀπὸ τοὺς πέριξ *καζάδες* (δήμους) ἀρκετοὺς *σεϊμέτιδες* (τάγμα γιαντισκάρων) καὶ παραλαμβάνοντάς τους νὰ περάσῃ εἰς τὸ μέρος τῆς Βλαχίας καὶ νὰ προθυμοποιηθῆ καὶ αὐτὸς εἰς τὰ πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν *ἔσκιγιάδων*. Ὡσαύτως ἐπροστάθη καὶ Τραπεζοῦν βαλισῆς καὶ Ἰζιρμὲν *σαντζαγέ μουτασαρίνης* (ὑποδιοικητῆς) Ταγιάρ Πασᾶς νὰ στείλῃ ἀπὸ τὸ παρ' αὐτῷ στρατεύμα χιλίους ἐλλεκτοὺς καὶ ἀνδρείους καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐγίναν ἀπὸ μέρους τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας ὅλα τὰ ἀναγκαῖα *τεδπρία* (διαταγαί) πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν *ἔσκιγιάδων*. Τῆς ἰδικῆς σου δὲ πίστει καὶ εὐθύτητος γνωστῆς γενομένης τῷ κράτει μου εἰς τὰς προλαβούσας αὐθενταίας τῆς Πογδανίας καὶ Βλαχίας καὶ ἀριδύλου οὐσης τῆς πρὸς σὲ εὐνοίας καὶ ὑπολήψεώς μου, σοὶ δίδεται ἤδη τελεία πληρεξουσιότης. Ὅθεν γινώσκων ὅτι θέλει σοὶ δίδεται ἀκρόασις παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰς ὅσα θέλεις ἀναφέρει καὶ ζητήσῃ μὲ ἐγγραφᾶ σου, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἔμφυτόν σοι γνῶσιν καὶ ἀγχίνοιαν καὶ κατὰ τὰ προτερήματα τῆς σταθερότητος καὶ εὐβουλίας, ἐλπίζει ἢ βασιλείᾳ μου παρὰ σοῦ μεγάλα *χιζμέτια* (ὑπηρεσίας), θέλεις διορίσκει τὰ τε ἤδη ἐν τῷ τόπῳ ὄντα καὶ κατόπιν ἐλευσόμενα στρατεύματα εἰς τὸ ἀναγκαῖον μέρος καὶ ἐναπανατιθεμένης τῆς ἐλπίδος σου εἰς τὸν Ὑψιστον Θεόν, νὰ ἐφορμήσῃς ἀνδρείως καὶ γενναίως κατὰ τῶν *ἔσκιγιάδων*, νὰ προσπαθῆσῃς τὴν ἐξολόθρευσιν καὶ ἀπώλειάν των καὶ νὰ πασχίσῃς εἰς τὸ νὰ καθαρῆσῃς τὸν τόπον ἀπὸ αὐτοῦ, μεταχειριζόμενος καὶ τοὺς *πογιάριδες* τοῦ *μεμλεκετίου* εἰς τὰ ἀναγκαῖα *χιζμέτια* τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ κατὰ τὴν δοθεῖσάν σοι πληρεξουσιότητα θέλεις προσπαθῆσῃς ὅλη ψυχῇ εἰς τὸ νὰ ἐκτελέ-

σῆς τὰ ἐπιφέλλῃ μέσα καὶ τοὺς ἀρμοδίους τρόπους, παιδεύων τοὺς τολμησαντας ἐναντίον τῶν προσταγῶν καὶ παραγγελιῶν σου, καὶ φανερῶν τὰ ὀνόματα τῶν τοιούτων εἰς τὸ βασιλικόν μου κατώφλιον. Ὑμεῖς δὲ οἱ ἀνωρθέντες *πογιάριδες* φερόμενοι κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ ὑψηλοῦ μου τούτου προσκυνητοῦ ὀρισμοῦ, ὑπέκοντες εἰς τὰς προσταγὰς καὶ παραγγελίας τοῦ διαληφθέντος αὐθέντου, θεωροῦντες καὶ ἐκτελοῦντες τὰς ἐκδουλεύσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἠθέλατε διορισθῆ παρ' αὐτοῦ μὲ πίστιν καὶ *σαδακάτι* (πίστιν) καὶ γινώσκοντες ὅτι ὁ ρηθεὶς αὐθέντης ὢν πιστὸς καὶ *σαδακατλῆς* δούλος τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας, ἔχει ἢ βασιλεία μου εἰς αὐτὸν εὐνοίαν καὶ ὑπόληψιν καὶ ὅτι τῷ ἐδόθη ἄκρα πληρεξουσιότης καὶ ἀκολούθως ὅτι ἦτε εὐχαριστία του καὶ ἡ πρόσκλαυσις του ἔσται ὑπακουομένη παρὰ τῆς κραταιᾶς βασιλείας μου, ἐν πᾶσι συμφώνως θέλετε προθυμοποιηθῆ εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσετε τὸν *ρίζαν* (συγκατάθεσιν) τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας ἀπέχοντες ἀπὸ κάθε ἐναντίας. Ἐφ' ᾧ ἐξεδόθη καὶ ὁ παρὼν ὑψηλὸς προσκυνητὸς μου ὀρισμὸς τῷ χιλιοστῷ διακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ ἔτει.

Γ'

Φθάνοντας τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ βασιλικοῦ προσκυνητοῦ μου ὀρισμοῦ γινώσκων ἔστω σοὶ ὅτι ἔγνω ἢ Βασιλεία μου ὅσα ἐν τοῖς εἰς τὸ βασιλικόν μου κατώφλιον ἀνενεχθεῖσιν ἐγγράφοις σου σημειοῖς, ὅτι μὲ ὄλον ὅπου οἱ ἐν Κραγιόβαν *ἔσκιγιάδες*, μὴ ἀντέχοντες εἰς τὴν ἔφοδον ὅπου ἔγινε κατ' αὐτῶν τῆς συνδρομῆς καὶ ἐκ συμφώνου ἀρωγῆς τοῦ τε *Ἰμπραϊλ ραζιρῆ* (ἐπιστάτου Βασιλίας) καὶ τῶν ἄλλων *μεεμούριδων* ἔφυγον ἀπὸ τὴν Κραγιόβαν, πλὴν τὰ μέρη ἐκεῖνα εἰσέτι δὲν ἐκαθαρίσθησαν ἀπὸ τοὺς *ἔσκιγιάδες* καὶ αὐτοὶ διαμένουν ἀκόμη ἐν τῷ τόπῳ.

Ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντας ὑψηλοὺς προσκυνητοὺς ὀρισμοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν ἐσχάτως, τὸν διαλαμβάνοντα τὴν δοθεῖσάν σοι πληρεξουσιότητα καὶ σταλέντα σοὶ ὑψηλὸν μου ὀρισμὸν καὶ ἀπὸ τὰ ἐγγράφα τοῦ *καϊμακάμ* (ὑποδιοικητοῦ) πασαῖ ὅπου σοὶ ἐστάλησαν, ἐγένετό σοι γνωστὸν, ὅτι ὁ καθ' αὐτὸ σκοπὸς καὶ θέλησις τῆς βασιλείας μου εἶναι ἢ διόλου ἀποσῆσις τῶν *ἔσκιγιάδων* ἀπὸ τὸν τόπον τῆς Βλαχίας, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ μῆτε ἕγνος αὐτῶν ὡσαύτως καὶ ὅτι ἢ βασιλεία μου κατὰ τὸ κατὰ διαδοχὴν εἰς τὸ *χαιεδάνιον* (οἰκογένειαν) πίστιν καὶ *σαδακάτι* ἀποδέχεται καὶ ἐλπίζει παρὰ σοῦ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν μεγάλα *χιζμέτια* καὶ ἀπαράμιλλον *γαϊρέτι*. Ὅθεν ἐπειδὴ καὶ ἐσχάτως ἐγράφη τῷ τε *Σιλίστρα βαλισῆ* καὶ τῷ *Τρισηνικληζαδῆ* εἰς τὸ νὰ προθυμοποιηθῶν νὰ ἐκτελέσῃ ἀπαντα τὰ πρὸς βοήθειάν σου ἔμα ὅπου φθάσῃ ὁ παρὼν ὑψηλὸς μου ὀρισμὸς κατὰ τὴν γνῶσιν καὶ φρόνησιν, τὴν πίστιν καὶ *σαδακάτι* καὶ κατὰ τὴν πληρεξουσιότητα ὅπου σοὶ ἐδόθη προλαβόντως, συνδέων ἔτι μάλλον τὰ δεσμὰ τῆς ὁμο-

νοίας μετὰ τῶν ἐκεῖσε *μεμεούριδων* νὰ καθάρῃς τὸν τόπον ἀπὸ τοὺς *εσκιγιάδες*, ἀφανίζων καὶ ἐξολοθρεύων αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ μένη μήτε ἔγνος αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ· πρὸς δὲ ἐφευρισκῶν τοὺς τρόπους τῆς ἀνέσεως καὶ ἡσυχίας τῶν κατοίκων τοῦ τόπου καὶ ἐκτελῶν τὰ ἀποτελέσματα τῆς πίστεως, ἀξιότητος καὶ φρονήσεώς σου. Ὅστις δὲ τῶν *πογιάριδων* ἤθελε δείξει τὴν παραμικροτέραν ἀμέλειαν εἰς τὰ θελήματά σου, τοιοῦτου ἡ παιδεία θέλει εἶναι ἀναμφίβολος καὶ κατ' ἐκεῖνο νὰ τοὺς μεταχειρισθῆς εἰς τὰς ἀναγκαίαις ὑπηρεσίαις, νὰ ἐκτελέσῃς τοὺς τρόπους τῶν συντεινόντων πρὸς ἐξολοθρεῦσιν τῶν *εσκιγιάδων* μίαν ὥραν προτιήτερα, πάσχων νὰ ἐπιστηρίξῃς τὴν καλὴν πρὸς σὲ ὑπόληψιν τῆς βασιλείας μου, διὸ καὶ ἐξεδόθη ὁ παρὼν προσκυνητὸς μου ὀρισμὸς καὶ σοὶ ἐστάλη ἐν βίᾳ. Ὅθεν ἀφοῦ σοὶ γένη γνωστὸν τὸ πόσον εἶναι ἀπαιτούμενον παρὰ τῆς βασιλείας μου ἡ ἐξολοθρεῦσις καὶ ἀποσόβησις τῶν *εσκιγιάδων* ἀπὸ τὸν τόπον τῆς Βλαχίας καὶ ὅτι σοὶ ἐδόθη τελεία πληρεξουσιότης, καὶ ὅτι ἡ τε εὐχαρίστησις καὶ ἡ πρόσκλαυσις σου θέλει εἶναι δεκτὴ παρὰ τῆ βασιλείᾳ μου καὶ ὅτι ἐπροστάχθησαν οἱ τε Σιλίστρα βασισῆς, ὁ Ῥουστζούκ ἀρχιεπὶς Τιρσινακλιζάδες καὶ ὁ Ἰπραήλ ναζερῆς, εἰς τὸ νὰ προφθάσουν βοήθειαν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον, ἐν συμνοίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν *μεμεούριδων* τῆς κραταιᾶς βασιλείας μου ἐνεργῶν τοὺς συντεινόντας τρόπους καὶ τὰ ὀρθὰ μέσα, ὅ,τι λογῆς καὶ ἀν εἶναι, ἐξολοθρεύων καὶ ἀποσοβῶν τοὺς μείναντας εἰς τὸ Κκλαφάτι καὶ ἄλλα μέρη *εσκιγιάδες* νὰ καθάρῃς τὸν τόπον, προσκτώμενος τοὺς πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν τῶν κατοίκων τρόπους καὶ ἀκολουθῶν νὰ δεικνύῃς τοὺς μέχρι τοῦδε ἀναφανέντας νουνεχεῖς τρόπους καὶ ἔμφρονα κινήματά σου, πάσχων νὰ ἀποκτήσῃς καὶ τοῦ λοιποῦ τὸν *ριζάρ* (συγκατάθεσιν) τῆς βασιλείας μου, καὶ μὴ διαλείπων ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναφέρῃς τὰ δέοντα εἰς τὸ βασιλικὸν μου κατώφλιον· ἐφ' ᾧ ἐξεδόθη ὁ παρὼν μου προσκυνητὸς ὀρισμὸς.

Δ'

Σὺ ὁ διαληφθεὶς Βοεβόδας τῆς Βλαχίας· ἡ ἐκδούλευσις σου εἰς τὴν κατάρθασιν τῶν εἰς Βλαχίαν εἰσφερησάντων κακούργων καὶ τὸ γαιρέτι καὶ ἡ ἐπιμέλεια ὅπου ἐδειξαν, ἐπόμενοι ταῖς καθοδηγίαις σου οἱ *μεμεούριδες* καὶ τὸ βασιλικὸν μου στρατεύμα, ἔγιναν εὐαπόδεκτα καὶ εὐάρεστα εἰς τὴν Βασιλείᾳ μου. Εὐγε Ὑμῖν· νὰ σὲ ἰδῶμεν καὶ τοῦ λοιποῦ παντὶ ζήλω καὶ σθένει νὰ ἐπιμεληθῆς εἰς τὴν διαφύλαξιν ὡς δεῖ τοῦ *μεμλεκετιου*, ἡσυχίαν καὶ συντήρησιν τῶν *ραγιάδων*, ἐνεργειᾶν τε καὶ ἐκτέλεσιν ἀπάντων τῶν ἐν τῷ παρόντι προσκυνητῷ μου ὀρισμῷ περιεχομένων βασιλικῶν ἐνταλμάτων.

Καύχημα τῶν ἡγεμόνων κτλ. (ὁμοίως τῷ Β').

Φθάνοντας τοῦ παρόντος ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ μου ὀρισμοῦ γνωστὸν ἔστω σοὶ ὅτι, γενόμενα ἄρζι (ἐκθεσις) εἰς τὸ ὑψηλὸν βασιλικὸν μου κράτος τὰ

ἐσχάτως σταλέντα ἔγγραφα σου, ἐπληροφορήθη ἡ αὐτοκρατορικὴ μου Μεγαλειότης ὅτι *εμὰ* ὅπου οἱ μετὰ τοῦ Καρὰ Μουσταφᾶ κεγαγιά τοῦ ἀντάρτου ἐφορμήσαντες κατὰ τῆς Βλαχίας *εσκιγιάδες* συμποσούμενοι εἰς μερικὰς χιλιάδας εἰσέβαλον εἰς Κραγιόβαν, γενομένης τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας ἐδιώχθησαν Θεοῦ εὐδοκούντος κακῶς ἔχοντες ἀπὸ τὸ ῤῥῆθὲν μέρος, καὶ φεύγοντες ὠχυρώθησαν εἰς Σιγάρτζαν καὶ Τζορόγι, οἱ μὲν εἰς Σιγάρτζαν μετὰ τοῦ καρὰ Μουσταφᾶ, οἱ δὲ εἰς Τζορόγι μετὰ τοῦ *χατρη* (ἀχαρίστου) Γκιεβούρ Ἰράμη. Ὁ δὲ *καπουτζιμπασης* (ἀρχιθυρωρὸς) Ἰπραήλ ναζερῆς συναθροίσας τὰ βασιλικὰ μου στρατεύματα καὶ συσκεψάμενος μετὰ σοῦ περὶ τοῦ πρακτέου, διωρίσατε τὸν μὲν Καρσλῆ τζιραγῆ Ἀλῆ Δελίλ μπασῆν καὶ *σαρή γιοκκλον* (κιτρινοπρόσωπον) Ἀλῆ *μπιμπασην* (χιλιάρχον) κατὰ τῆς Σιγάρτσας, τὸν δὲ Δελίλ μπασῆν *μουσλιν* (ταγματάρχην) κατὰ τοῦ Τζορογίου, ὅπου εὐρίσκετο ὁ χαίνης Γκιεβούρ Ἰράμης, οἵτινες ἔχοντες ἀρωγὸν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ὠρμησαν γενναίως κατ' αὐτῶν. Βλέποντες δὲ οἱ ἔχθροι τὴν ὀρμὴν τῶν βασιλικῶν μου νικητικῶν στρατευμάτων, φόβῳ συσχεθέντες καὶ μόλις βουλευσάμενοι ἀντιπαραταχθῆναι εἰς πόλεμον, ἔφυγον μετ' αἰσχύνης κακῶς ἔχοντες· ἐφ' ᾧ παραθαρρυνθέντων ἔτι μᾶλλον τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, συμπαραλαβὼν ὁ Καρσλῆ τζιραγῆ Ἀλῆ Δελίλ μπασῆς τὸ ἔφιππον, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καταθρεύων τε καὶ συλλαμβάνων, οὓς ἔλαχεν, κατεδίωξεν αὐτούς ὑπὲρ τὰς πέντε ὥρας, καὶ ἐκτὸς τῶν ἀπειρῶν *καλλέδων* (λαφύρων) ὅπου ἐπῆρεν, ἐζώγησε καὶ ἱκανὰ *δίλια* (γλώσσας), ἐν οἷς καὶ ὁ *μπὰς τσαβούσης* τοῦ ἀντάρτου, ὁ *καχβετζής* τοῦ καρὰ Μουσταφᾶ καὶ τινες τῶν ἀξιολόγων *σουπασιδων* (τάγμα γιαντισάρων). Οἱ δὲ διαφυγόντες ὀπαδοὶ τοῦ ἀντάρτου φθάνοντες εἰς τὸ παράλιον τῆς Τούνας, ἄλλοι μὲν ἐπίνγησαν εἰς τὸν ποταμὸν μετὰ καίκια, ἄλλοι δὲ ἐξηφανίσθησαν ὄντες *γζαραλῆδες* (πληγωμένοι).

Μεθ' ὃ ἐπειδὴ δὲν ἔμεινε πλέον μήτε ἔγνος *εσκιγιά* ἐν τῷ τόπῳ, σημειῖς ὅτι ἐνεκρίθη σὺ μὲν νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς Βουκουρέστι, ἀφοῦ διατάξῃς τὰ ἐκεῖσε, ὁ δὲ *Σελανικ βαλισης* (διοικητῆς Θεσσαλονίκης) Χασὰν πασᾶς νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ διατριβῇ εἰς Κραγιόβαν, ὁ δὲ *μίρι μιράνης* (διοικητῆς) Ἀλιγιουδὶν πασᾶς εἰς Ὀστραβένι, ὅπου τελευταῖον διελθόντες ἀπὸ Ῥάχοβᾶς τινες τῶν κακούργων κακῶς μετὰ θραύσεως ἐδιώχθησαν. Ἐπὶ τούτοις ἄπασιν ὑπερεθαύμασεν ἡ αὐτοκρατορικὴ μου μεγαλειότης καὶ μεγάλως εὐχαριστήθη διὰ τὴν προθυμίαν ὄλου τοῦ βασιλικοῦ μου στρατεύματος, καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν ὅπου κατέβαλες εἰς τὴν ἐξολοθρεῦσιν τῶν *εσκιγιάδων*, καὶ πανσέλῃ διωγμὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ *μεμλεκετιου*, καὶ διαφύλαξιν ἐκείνων τῶν μερῶν καὶ ὀλοφύχως ἐκ καρδίας σὲ νῦχθήθη τὸ κράτος μου. Εὐγε καὶ ὑπερεβγε τὸ βασιλικὸν μου ψωμί καὶ τὰ ὑψηλά μου αὐτοκρατορικὰ μου ἐλέη νὰ ᾖναι *χαλλάλι* (ἐπιτετραμένον) εἰς ὑμᾶς· ὁ Ὑψιστος Θεὸς νὰ εὐδοκῆτῃ πρὸς εὐδωσιν τῶν ποθομένων παρὰ πάντων τῶν πιστῶν καὶ *σαδίκιδων* (πιστῶν), καὶ νὰ

ἀναδείξει αὐτοὺς ἀξίους τῶν βασιλικῶν μου ἐλεῶν, τοὺς δὲ προδότας καὶ χαινίδες τῆς κραταιᾶς βασιλείας μου νὰ τοὺς ἀφηνίση καὶ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ, ἀμήν.

Πρὸς ἐνδειξιν δὲ τῆς τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών σου ἀμρας ὑποδοχῆς ἰδοὺ σοὶ στέλλονται διὰ *τελίμι* (εὐχαρίστησιν) σου ἐκ μέρους τῆς βασιλικῆς μου μεγαλειότητος μία γούνα *μπολγελι σαμουρι* καὶ ἐν *τζεβαχιρένιοι* (ἀδαμαντοκόλλητον) *μαχαίρι* τῷ δὲ *κπουτσιμπασῆ* μου Ἰμπραὶλ *καζιρη* διὰ *μουκλαφατι* (ἀμοιβήν) τοῦ *χιζμετίου* τοῦ ὁ *παγές* (ἀξίωμα) τοῦ ὑψηλοῦ βαθμοῦ τοῦ *μίρι ἀχαρληκίου* (κοντοσταύλου), μία *σαμουρόγούνα* καὶ δέκα χιλιάδες γρόσια· τῷ δὲ *Κιοστενδὴλ μοντεσαριφῆ* (ὑποδιοικητῆ Κεστεντηλίου) Ἀλιγιοῦδιν *πασᾶ ἐν ἐρκιάνι* (τεμάχιον) *σαμουρι* καὶ πέντε χιλιάδες γρόσια· τῷ δὲ *Καρσλῆ τζεραγῆ Ἀλῆ Δελιλῆ* *μπασῆ* διὰ τὸ *χιζμετι* καὶ *μετενέτι* (κρητηκότητα) τοῦ ἐκ τῶν *ζιζαμετιωρ* τοῦ *ιράδι τζεθίδι χουμαγζοῦν* (νέου διατάγματος) ἐν *ζιζαμετι* πέντε πουργεῖων προσόδου, προστεθέντος αὐτῷ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ *γεδικίν*.

Πρὸς δὲ καὶ διὰ τοὺς ἐπιλοίπους *γαῖρετλίδες* πιστοὺς μου δούλους, ἐκτὸς τῶν *χιζατιωρ* ὅπου τοὺς ἐφόρεσας *βεκλάλετερ* (ἐπιτροπικῶς) ἐκ μέρους τῆς ὑψηλῆς μου βασιλικῆς Μεγαλειότητος, συνεξαποστέλλονται ἤδη *τρία κοντόσια* (τεμάχια) *σαμουρία* καὶ ἑπτὰ *καρσάκια*. Ταῦτα πάντα στέλλονται σοὶ πρὸς ἔπαινον καὶ ἐγκώμιον τῶν καλῶν καὶ θαυμασίων σου *χιζμετιωρ*, ἐφ' ᾧ ἐκδοθεὶς καὶ ὁ παρῶν βασιλικὸς προσκυνητὸς ὄρισμὸς κεκοσμημένος μετὰ τὸ ἱερόν *χάτι χουμαγζοῦν* σοὶ ἐστάλη· ἐξεδόθησαν δὲ καὶ ἰδικίτεροι μου προσκυνητοὶ ὄρισμοὶ πρὸς τὸν Ἰμπραὶλ *ναζιρη* Ἀλιγιοῦδιν *πασᾶν* ἐμπεριέχοντες καὶ τὸν εἰς *Κραγιόβαν* διορισμὸν τοῦ *Σελανικ βαλίσῆ Χασάν πασᾶ*. Σὺ δὲ ὡς πιστὸς δούλος καὶ παλαιὸς γνωστὸς *σαδικατζάρης*, κατὰ τὸ κατὰ κληρονομίαν εἰς τὸ *χαιεδάριον* μετερχόμενον *σαδακάτι*, καθὼς καὶ πρὸ μικροῦ ἤδη τὸ ἀπέδειξας, καταθραύσας μετὰ τὸ *γαῖρέτι* σου καὶ μετὰ τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν τοὺς εἰς *Βλαχίαν* εἰσφρήσαντας *κακούργους*, φανείς δόκιμος εἰς βαθμὸν τοῦ νὰ ἐξιστορηθῶσι τὰ κατορθώματά σου, τὰ ὅποια ἐκτὸς ὅπου θέλουν λέγονται πρὸς ἔπαινον σου, ἔχουν νὰ γένουν καὶ *σερμαγές* (κεφάλαιον) εὐκλείας καὶ ὑπολήψεως εἰς ἕλον τὸ πιστὸν *χαιεδάρι* σου, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι καὶ τοῦ λοιποῦ ἔχεις νὰ κάμῃς πολλὰ καὶ ἀξιόγαστα *χιζμεττα* κατὰ τὸν *ζῆλον* καὶ εὐθουσίαν σου. Φθάνοντος λοιπὸν τοῦ ὑψηλοῦ μου *χάτι χουμαγζοῦν* καὶ τῶν βασιλικῶν μου αὐτοκρατορικῶν *λιτιφατιωρ* (προσρήσεων) νὰ τὰ κάμῃς *ιστικπάλι* (παραδεκτά) καὶ περιβαλλόμενος τὴν γούναν μετὰ τῆς προσηκούσης ὑποκλίσεως νὰ βάλῃς εἰς τὴν μέσην σου καὶ τὸ *χαντσέρι* (μάχιον), νὰ δώσῃς δὲ καὶ τὰ πρὸς τὸν *ναζιρη* καὶ *μίρι μιράρη* καὶ *Δελούλ μπασῆν* συναποστελλόμενα ἤδη *ροποῦσι* καὶ γούναϊς καὶ ἀτιγίδες μου, ὡσαύτως καὶ τὰ ἐπίλοιπα βασιλικά μου *χιζαττα* ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ἀξίων τῶν αὐτοκρατορικῶν μου αὐτῶν *λιτιφατιωρ*, φανερόντων ἔπασιν ὅτι ἀπεδέχθη ἡ

αὐτοκρατορικῆ μου Μεγαλειότητος εὐμενεῖς τὰς ἐκδουλεύσεις των καὶ τοὺς ἠδύχθη βασιλικῶς ἀπὸ καρδίας.

Πρόσεχε οὖν ἐπὶ τὸ ἐξῆς μήτε λεπτόν νὰ μὴν εἶσαι *ναφίλης* (ἀκνηρὸς) ἔπαγρυπνῶν καὶ σκοπεύων τὰ κινήματα τῶν *κακούργων*, περιθάλπων τοὺς ἐγκατοίκους τοῦ καταπατηθέντος μέρους τῆς *Βλαχίας*, ἀνακαλῶν πάλιν εἰς τὰ ὀσπίτιά των τοὺς ἀπὸ *Καλαφάτι*, *Κραγιόβαν* καὶ ἄλλα μέρη *φυγόντας* *πτωχοὺς* παρατηρῶν τὰ περὶ τοῦ τελείου των *μουχβαζᾶ* (προφυλάξεις), καὶ ἐπεξεργαζόμενος πάντα τὰ μέσα καὶ ἀναγκαῖα *τεδπίρια* πρὸς τελείαν διαφύλαξιν καὶ ἀποκατάστασιν ἐκείνων τῶν μερῶν κατὰ τὸ ἀπαιτοῦν τῆς χρείας, ἐκλέγων δὲ καὶ τινα τῶν ἀξιολόγων καὶ *τζεπόρικων* (ισχυρῶν) στρατευμάτων, νὰ τὰ περάσῃς εἰς τὰ ἀντικρυνὰ μέρη τοῦ *Δουνάβεως*, μεταχειριζόμενος αὐτὰ πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀντόρτου καὶ *ζάπτι* τῶν παρ' αὐτοῦ κρατουμένων μερῶν, καὶ τέλος ταῦτα πάντα τοιοιουτρόπως οἰκονομῶν καὶ διατάττων, πρόσεχε ὅσον ἔνεστι περὶ τῆς καλῆς καταστάσεως τοῦ τόπου, φυλάττων ὅσα καθ' ἕκαστα σοὶ ἐπισημειοῦνται ἐν τῷ *σταλέντι* σοὶ *καίμε* (ἐγγράφῳ) τοῦ ὑψηλοτάτου *Καϊμακάμ* *πασᾶ* διὰ νὰ λάβῃς τὰς ἐπὶ τούτῳ εὐχαριστηρίους εὐχὰς παρὰ παντός τοῦ πιστοῦ μου ὑπηκόου, καὶ προσεπισημειῶν ἀδιακόπως τῇ αὐτοκρατορικῇ μου Μεγαλειότητι πάντα τὰ ἐπισημαίνοντα καὶ τὴν διατρέχουσαν κατάστασιν τῶν *κακούργων*.

Ἐπὶ τούτῳ ἐξεδόθη ὁ παρῶν μου ὑψηλὸς προσκυνητὸς ὄρισμὸς, τὸ ὅποσον λαμβάνοντάς των φερου κατὰ τὰ ἐν αὐτῷ σημειούμενα, τὰ μὲν ἐναντία ἀποποιούμενος, ὑποτασσόμενος δὲ καὶ πιστεύων τῷ βασιλικῷ μου τούτῳ σημείῳ. Ἐξεδόθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ *Ζιζαδῆ* (ὀκτωβρίου) ἐν ἔτει *χιλιοστῷ* *διακοσιοστῷ* *δεκάτῳ* *πέμπτῳ*.

Ἐν *Κωνσταντινουπόλει* τῇ περιφρουρημένῃ.

Ε'

«Αὐθέντα τῆς *Βλαχίας*, ἀπαρallάκτως κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μέχρι νουθεδῆ μετὰ πίστεως ἐκδουλεύσεών σου καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παντοιοτρόπως προθυμοποιήθητι μετὰ ζήλου, κινούμενος καὶ ἐνεργῶν καθὼς περ διὰ τοῦ πατρὸντος ἱεροῦ μου ὑψηλοῦ ὄρισμοῦ βασιλικῆς ἐντέλλομαι σοι.»

Πρώτιστε τῶν ἡγεμόνων τοῦ γένους τοῦ *Μεσία*, ἐκλεκτὲ τῶν *μεγιστάνων* τοῦ ἡνους τοῦ Ἰησοῦ, νῦν αὐθέντα τῆς *Βλαχίας*, σὺ, ᾧ τινι ἐδόθη πληροξουσιότης εἰς τὸ καταστρέφει καὶ ἐξαφανίσαι τοὺς *εοκιζάδας* καὶ εἰς τὸ διαφυλάξαι τὰ σύνορα καὶ τὰ περίξ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, τὸ προστατεύσαν τι καὶ περιθάλψαι τοὺς *πτωχοὺς* *ραγιάδες*, *Κωνσταντιζαδῆ Ἀλέξανδρε Βοεβόδα*, περαιωθείησαν τὰ τέλη σου ἐπ' ἀγαθῷ.

Ὅτε προλαβόντως μετὰ τὸν συνῆθη σοὶ *ζῆλον* καὶ *προθυμίαν*, διενεργῶν τὰ τὰ *συνεχῆ* *τεδπίρια* μου συμφώνως μετὰ τῶν βασιλικῶν μου *μεγεμοῦριδων*,

καταπολεμῶν καὶ ἐξολοθρεύων τοὺς ἐφορμήσαι τολμήσαντας εἰς τὸν τόπον τῆς Βλαχίας, ἀπὸ μέρος τοῦ Βιδινλή *χατήη* Πασβάνογλου σταλέντας κακούργους κατεδιώξας αὐτοὺς ἀπὸ τὸ *μεμλεκέτι* τῆς Βλαχίας, ὅτι ἐφάνησαν εὐάρεστοι εἰς τὴν Βασιλείαν μου εἰς συνέταξ ἐκδουλεύσεις σου, καὶ ὅτι μεγάλως ἐπληθέης, καὶ διὰ τὸ παρατηρῆς καὶ τοῦ λοιποῦ τὰ κινήματα τῶν ῥηθέντων κακούργων, διαφυλάττων τὸν τόπον, διευθετῶν τὴν καλὴν ἡσυχίαν τῶν πτωχῶν καὶ προθυμοποιούμενος πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν λυμεῶνων, διὰ τοῦ τότε ἐκδοθέντος μὲ ἱερὸν βασιλικὸν μου *χάττι* καὶ μετὰ τῶν ἀνακτορικῶν μου *ιλτιχατίων* (προσθηκῶν) σταλέντας σοι ὑψηλοῦ ὀρισμοῦ, ἐδηλώθη σοι ἀποχρώντως.

Καὶ ἀγκαλιὰ σὺ κατὰ τὴν ἀνέκαθεν πασιδὴλον σύνεσιν καὶ βαθυτάτην σου φρόνησιν, δὲν ἔπαυσας οὐδόλως ἐπιμελούμενος εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσης τὴν ὑψηλὴν βασιλικὴν μου βούλησιν, διὰ καὶ ἀφ' οὗ κατεδιώξας αὐτοὺς τοὺς κακούργους ἀπὸ τὸν τόπον τῆς Βλαχίας, διαβιβάζων τὰ ὑπὸ τὴν διοίκησιν σου βασιλικά μου στρατεύματα εἰς τὸ πέραν μέρος τῆς Ρούμελης, ἔδειξας καὶ συμφώνως μετὰ τῶν ἐκεῖ *μεεμούριδων* δεικνύεις κάθε προθυμίαν εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν διαληφθέντων κακοποιῶν, παντοιοτρόπως ἀγωνιζόμενος τόσον εἰς τὸ νὰ ἐλύσης τοὺς ἀπὸ Βιδύνι φυγάδας, προσερχομένους εἰς τὸ ἔλκος τῆς κραταιᾶς βασιλείας μου, ὅσον καὶ εἰς τὸ νὰ τοὺς ἀποκαταστήσης νὰ ἐφορμῶν κατὰ τοῦ ἀνάρτου ἐκείνου πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰς ἀδίκους χειρὰς του, σκοπῶν μόνον καὶ μόνον εἰς τὴν ἐξασθένεισιν τοῦ ἀνάρτου καὶ εἰς ἔνδειξιν πολλῶν τοιούτων μεγάλων κατορθωμάτων· καὶ διὰ ταῦτα καί τοι περιττὸν τὸ νὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ αὐθις ἤδη τὰς αὐτὰς προσταγὰς, πλὴν μὲ τὸ νὰ ἔφθασεν εἰς τὰς βασιλικὰς μου ἀκοὰς ὅτι διασπείρονται παρὰ τινῶν ἀνυπαρκτοὶ τινες καὶ ψευδεῖς φλυαρίαι, αἱ ὅποια καὶ γίνονται παραίτιοι εἰς τὸ νὰ ἐξασθενήσουν καὶ διακόψουν τὸν χρεωστοῦμενον ζῆλον τῶν *μεεμούριδων*, καὶ εἰς τὸ νὰ συγχύσουν τὴν εὐταξίαν καὶ τὸ *νιζάμι* τοῦ τόπου, ἐξεδόθη καὶ ἤδη ὁ παρὼν βασιλικὸς μου ὀρισμὸς, ἐξωραϊσμένος μὲ τὸ ἱερὸν μου *χάττι*, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ *ιστικαλλίου* σου καὶ τῆς πληρεξουσιότητος σου.

Καὶ δὴ προστάττομέν σοι νὰ παιδεύσης αὐστηρῶς ἐκείνους ὅπου τολμοῦν νὰ διασπείρουν τὰ τοιαῦτα πράξενα συγχύσεως ψεῦδη, διθύνων τε καὶ καθοδηγῶν καὶ τοῦ λοιποῦ, ὡς πρῶτιστον πάντως καὶ ἐπάναγκες, τοὺς ἐν Βλαχίᾳ βασιλικούς μου *μεεμούριδες* καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ ἐκεῖσε στρατεύματα· καὶ καθὼς ἀνέκαθεν πιστὸς δούλος ὢν καὶ *εμεκδάρης* (δούλος) υἱὸς *εμεκδάρη* τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας, ἀπὸ *χανιδανίου* καὶ *φαιμηλιας* ὑπερεχούσης κατὰ πάντα μεταξὺ τῶν ὁμοίων σου, καὶ κατὰ τὴν ἐκ νεότητός σου ἔμφυτον βαθύνοιαν, πολυπειρίαν καὶ φρόνησιν σου, ἀνεφάνης εἰς τὰς τόσας ἀνεφύσεις οὐσιώδεις καὶ μεγάλας ὑποθέσεις, ἐφαρμόττων εἰς ὅλα τὰ κινήματά σου συμφώνως μὲ τὴν βασιλικὴν μου θέλησιν, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ

τὴν δοθεῖσάν σοι πληρεξουσιότητα νὰ ἐμποδίξης τὰς τοιαύτας ψευδολογίας καὶ νὰ παιδεύης αὐστηρῶς τοὺς τολμῶντας εἰς τὸ νὰ τὰς διασπείρῃσι· νὰ διορίξης καὶ νὰ διατάττης εἰς τὰ ἀνάγκαια μέρη τὰ στρατεύματα καὶ τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν, ἐπαγρυπνῶν εἰς τὴν περίθαλψιν καὶ διαφύλαξιν τῶν πτωχῶν βαγιάδων τῆς κραταιᾶς Βασιλείας μου, καὶ προσέχων καθὼς εἰς τὸ νὰ μὴν εισέλθῃ οὐδὲ κόκκος *ζαχρὲ* καὶ *τζεπραγὲ* (πυρίτιδος) εἰς Βιδύνι μεταχειριζόμενος ὅλα τὰ μέσα καὶ τρόπους εἰς τὸ νὰ ἐξασθενήσης καὶ νὰ ἐνευρίσης τὸν ἀνάρτην καὶ νὰ διασκορπίσης τὴν συλλογὴν τῶν ἐπ' αὐτῷ κακούργων. Καὶ ἐν συντόμῳ ἰθύνων καὶ διευθετῶν τόσον τὰ εἰς Βλαχίαν στρατεύματα, ὅσον καὶ τοὺς ἄλλους *μεεμούριδες* κατὰ τὴν χρείαν εἰς τὰ μέρη ὅπου ἤθελες ἐγκρίνει, ἂν ἤθελον εὑρεθῇ τινες διασπείραντες *ερατζίγια* (ψεῦδη) καὶ μὴ ὑπακούοντες εἰς τὴν γνώμην καὶ θέλησιν σου, ἢ ἄλλως πῶς ἤθελον δείξει καμμίαν ἐναντιότητα, τοὺς τοιούτους ἀπὸ ὅ,τι τάξιν καὶ γένος ἤθελον εἶναι, μὴ ἐπιτρέπων μηδὲ στιγμὴν ἀναβολῆς, θέλεις τοὺς παιδεύσει αὐστηρῶς, προθυμοποιούμενος εἰς τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς βασιλικῆς μου θέλησεως καὶ εἰς τὸ νὰ ἐνεργῆς κατὰ διαφόρους καιροὺς τὰ ἐπωφελεῖ καὶ εὐστοχα *τεδπίρια* σου.

Φθάνοντας λοιπὸν πρὸς σέ ὁ παρὼν προσκυνητὸς βασιλικὸς μου ὀρισμὸς, θέλεις εἰξεύρει ὅτι κατὰ τὴν πρὸς σέ πίστιν καὶ συντηρουμένην κλίσιν καὶ βασιλικὴν μου εὐνοιαν, καὶ κατὰ τὸ ἐνοικοῦν σοι *σαδακάτι* καὶ ἔμφυτον ἀγχίνοιαν καὶ πολυπειρίαν σου, ὅχι μόνον οἱ πρὸς ὄλεθρον τῶν λυμεῶνων καὶ ἀπαλλαγὴν τοῦ κατὰ κληρονομίαν βασιλικοῦ μου τόπου τῆς Βλαχίας, εὐστοχοὶ τρόποι, *τεδπίρια* καὶ ἀξιάχαστοι ἐκδουλεύσεις σου ἀνεφάνησαν ἀποδεκτὰ καὶ ἐπαινετὰ εἶν τὸ ὑψηλὸν κράτος μου, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ, ὅσα ἐνήργησαν καὶ ἐνεργεῖς διὰ τὸ ἐμπνεύσης ζῆλον καὶ προθυμίαν καὶ νὰ ἐνισχύσης τοὺς *μεεμούριδες* πρὸς καταστροφὴν τῶν κακούργων ἐκείνων, λίαν εὐπρόσστησαν. Ὅθεν ὢν πληροφορημένος εἰς τὴν ὁσημέραι ἀκμάζουσας καὶ ἐπ' αὐξήσει προβαίνουσας βασιλικὴν πρὸς σέ εὐνοιαν καὶ καλὴν ὑπόληψιν, ἦτις καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ἄκρον βαθμὸν, ἀνυπερθέτως ἀπαιτούμεν παρὰ σοῦ νὰ ἐνεργήσης καὶ νὰ ἐκτελέσης ὅσα ἐν αὐτῇ βασιλικῶς σοι ἐπιτάττονται, χωρὶς νὰ ἀναφανῇ μικρὰ ἐλάττωσις εἰς τὸ σύνθημα *γαϊρέτι* σου διὰ τὰ *ερατζίγια* ὅπου ψευδῶς διέσπειραν οἱ ὀπαδοὶ τῶν κακούργων. Καὶ μὲ ὅλον ὅπου εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι περὶ ἐκείνων ὅπου διασπείρουν τὰ τοιαῦτα *ερατζίγια* καὶ περὶ ἐκείνων ὅπου παραβαίνουσι τὴν γνώμην καὶ θέλησιν σου, ἐκεῖνο ὅπου ἤθελες κρίνει καὶ θέλησης τοῦτο εἶναι δεκτὸν καὶ εἰς ἡμᾶς, πλὴν διὰ τὸ μὴ παρέλθῃ καιρὸς μέχρι τῆς ἀποκρίσεως τῶν παρὰ σοῦ γραφομένων ἀνευ τινὸς ἀναβολῆς κατὰ τὴν τελείαν πληρεξουσιότητά σου, νὰ παιδεύσης αὐστηρῶς καὶ νὰ ἀποδιώξης καθὼς τοὺς διασπείραντας τὰς τοιαύτας ψευδολογίας, καὶ συντηρῶν τὴν εὐταξίαν τοῦ τόπου νὰ διορίσης εἰς τοὺς χρείαν διαφυλάξεως ἔχοντας τόσους τὰ στρατεύματα καὶ τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν καὶ νὰ φροντίσης

ἐπιμελῶς εἰς τὸ νὰ μὴ τύχη καὶ εἰσοδικασθῆ ἢ κρυφίως ἢ φανερώς ζαγίρες ἢ ζεεπαγὰς εἰς Βιδύνη. Νὰ καταβάλης δὲ κάθε προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν καὶ μεταχειρισθῆς τοὺς προσήκοντας τρόπους εἰς τὸ νὰ διασκορπίσῃς τὴν συλλογὴν τῶν κακούργων, ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν ἄλλων μεμεούριδων καὶ προθυμοποιηθῆς εἰς τὸ νὰ κατατροπώσῃς καὶ νὰ ἐξαλοθρεύσῃς τὸν ῥηθέντα Πασθάνογλου διορίζοντας στρατεύματα καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Βλαχίας καὶ διαβιβάζων ἄλλα εἰς τὸ μέρος τῆς Ῥούμελης καὶ σκεπτόμενος καὶ ἐμμελετῶν τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀπδουλλάχ πασᾶ καὶ μακάμη τοῦ βασιλικῆ μου βενουπίου (ποδός) νὰ ἀποδείξῃς ἐμπράκτως τὸν παρὰ σοῦ ἀεὶ ἐπιζόμενον ζῆλον, καὶ ἀνέκαθεν ἀναφανέντα εἰς τὴν κραταιάν μου βασιλείαν καὶ μετὰ τοὺς ἔμφρονας καὶ νουνεχεῖς τρόπους σου νὰ ἐπαυξήσῃς τὴν βασιλικὴν μου πρὸς σὲ εὐνοίαν, γράφων ἀδιακόπως πρὸς τὴν κραταιάν μου βασιλείαν καὶ δηλοποιῶν τὰς ἀναγκαίαις εἰδήσεις.

Ἐπὶ τούτοις ἐξεδόθη ὁ παρὼν ὑψηλὸς μου προσκυνητὸς ὀρισμὸς* οὕτω γίνωσκε, πιστεύε τῷ ἱερῷ βασιλικῷ μου σημείῳ.

Τῷ χιλιστῷ διακοσιοστῷ δεκάτῳ πέμπτῳ ἔτει κατὰ τὴν ιζ' τοῦ Ῥεμπιουλ-εββέλ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ θεοφρουρήτῃ.

5'

Πρώτιστε τῶν ἡγεμόνων τοῦ γένους τοῦ Μεσίου, πρόφην ἀθέντα τῆς Βλαχίας Κωνσταντινῆζαδὲ Ἀλέξανδρε Βοεβόδα, περικωθειήσαν τὰ τέλη σου ἐπ' ἀγαθῷ* ὅτι πατρόθεν εἶσαι δούλος καὶ ἐμεκδάρης καὶ υἱὸς ἐμεκδάρη τῆς κραταιᾶς μου βασιλείας, πιστὸς καὶ ὀνομαστὸς ἐπὶ συνέσει καὶ εὐφυίᾳ, καὶ ἐπεμελήθης δεικνύων μέχρι τοῦδε εἰς τὰς χορηγηθείσας σου αὐθεντείας τῆς Πογδανίας καὶ τῆς Βλαχίας ὅσας ἀρεστάς καὶ ἐπαινετάς ἐκδουλεύσεις, καὶ μάλιστα προλαβόντως ὅτε οἱ κακούργοι ὤρμησαν εἰς τὸν τὸν τόπον τῆς Βλαχίας ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν λοιπῶν βασιλικῶν μου μεμεούριδων, ἔκαμες πᾶν τὸ ἐπὶ σοὶ εἰς τὴν ἐξαλοθρευσιν καὶ ἀποδιωγμὸν των, καὶ ἐφρόντισας τέλος πάντων διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ ἄνεσιν τῶν πτωχῶν ῥαγιάδων, γενναίως καὶ ἀνδρικῶς προσπαλαίσας εἰς τὸ ὄγοῦρι. (εὐδαμονίαν) τῆς κραταιᾶς Βασιλείας μου, καθὼς καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πιστάς καὶ προθύμους ἐκδουλεύσεις σου τὰς ἠξέουραμεν καὶ ἔπρεπε ἀκόμη ἱκανοὺς χρόνους νὰ ἡγεμονεύῃς εἰς Βλαχίαν* μετὰ τὸ νὰ ἐφανέρωσας δὲ δις τὸ ἀσθενὲς τῆς ὑγείας σου, καὶ οἱ τὸν ἰστιφᾶ (παραίτησιν) σου ζητοῦντες ἀριζάδες (ἀντιπρόσωποί) σου ἀνεφέρθησαν εἰς τὸ ὑψηλὸν βασιλικὸν κράτος μου μόνον καὶ μόνον διὰ τὸ σαδακάτι καὶ πίστιν σου ὅπου ἀνεφάνη μέχρι τοῦδε καὶ διότι ἐπιμόνως ἐζήτησας τὸν ἰστιφᾶν σου καὶ διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς καλὴν βασιλικὴν ἡμῶν ἐπὶ σὲ εὐμένειαν, ἐνεδόσαμεν εἰς τὴν παρᾶκλησίν σου, ἐκδόσαντες τὸ ἱερὸν ἡμῶν βασιλικὸν

κράτι καὶ ἐδιώρισαμεν ἀπὸ τῆς ιβ' τοῦ Τζεμαίλου ἀχῆρ τὸν ἔκπαλαι πιστὸν καὶ δεδοκιμασμένον ἡμῖν πρόφην Βοεβόδα τῆς Μπογδανίας Μιχαλβόδα¹. Καὶ ἀγκαλὰ νὰ ἐπροστάχθῃ ὁ ῥηθεὶς διὰ νὰ κινήσῃ ἀπὸ βασιλευούσης ἅμα τῷ ἐκδοθῆναι τὸν ὑψηλὸν ὀρισμὸν μου, καὶ ταχέως μετὰ μετζήλ (ταχύτητα) νὰ προφθάσῃ ἐκεῖσε, μήπως δὲ, ὃ μὴ γένοιτο, ἐξ αἰτίας κακοτρόπων τινῶν ὅπου ἡμπορεῖ νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, μετὰ τὴν πρόφασιν τῆς μεταλλαγῆς τῆς αὐθεντείας προξενηθῆ ἀπαύδησις εἰς τοὺς βασιλικούς μεμεούριδες, ὅπου εὐρίσκονται τόσον εἰς τὸ μέρος τῆς Βλαχίας, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἔκπασιν τῆς Τούνας καὶ ἐπιστρέψουν οἱ κακοποιοὶ, καὶ προξενήσων βλάβην εἰς τὸ μεμελεκέτι καὶ ἐπομένως ἀκολουθήσῃ ἐμπόδιον εἰς τὸ μασλαχάτι (ὑπόθεσις), ἕως ὅπου νὰ φθάσῃ ὁ ῥηθεὶς Βοεβόδας διάδοχός σου αὐτόθι καὶ νὰ ἀναδεχθῆ τὴν δουλειάν, σὺ ὡς καὶ πρότερον, εἰξέουρωντας τὸν ἑαυτὸν σου ἡγεμόνα, νὰ μεταχειρισθῆς ὅλους τοὺς πρώτους μεμεούριδες σου, ὅπου ἤθελον εὐρεθῆ ἕκαστος, δίδοντας καὶ τοὺς οὐλουφέδες (τροφᾶς) καὶ ζαγίνας (σιτηρέσια) τοῦ στρατεύματος μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ ἰργισαλλίου σου (ἀποχωρήσεως). Σφοδρῶς δὲ ἐπροστάξαμεν δι' ὑψηλοῦ ὀρισμοῦ μας τοὺς πογιάριδες καὶ καίμακᾶμιδες ἐντοπίους διὰ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὴν προσταγὴν σου καὶ νὰ πληρῶσουν τοὺς οὐλουφέδες καὶ τὰ ταγίγια τοῦ στρατεύματος ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἰργισαλλίου σου* καὶ σὺ εἰς αὐτάς τὰς ὑποθέσεις περισσώτερον ἀπὸ πρῶτα νὰ κάμῃς νιζαρέτι (προσοχὴν) καὶ τέλος πάντων καθὼς ἐπὶ τῆς αὐθεντείας σου νὰ κάμῃς ἰδαρέ (διοίκησιν) ὁμοῦρι τὸ (ὑπόθεσις) τοῦ μεμελεκετίου, καὶ νὰ διαφυλάξῃς καὶ νὰ διατηρήσῃς τὰ περίε, καθ' ὃν τρόπον ἐφρόντιζες καὶ ἐκύτταζες τὴν δουλειάν, ἔτσι καὶ τώρα νὰ διευθετήσῃς μετὰ τὸ σύνθημα γαϊρέτι σου καὶ νὰ καταδαπανήσῃς τὴν ἔμφυτον πίστιν καὶ ἀγγίναν σου καὶ ἀφ' οὗ φθάσῃ ἐκεῖσε ὁ ῥηθεὶς διάδοχός σου θέλεις διδάξῃ καὶ καθοδηγήσῃ αὐτὸν ἐκ στόματος τοὺς τρόπους τοῦ μασλαχατίου καὶ οὕτω νὰ ἐπιστρέψῃς. Καὶ διὰ νὰ ἐπιμεληθῆς νὰ μὴ γένη κανένα τι ἀπευκατῶν ἢ κουσοῦρι (σφάλμα). Ἐξεδόθη ὁ παρὼν ὀρισμὸς μας ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐστάλη ἐν βίᾳ. Ἐξεδόθησαν δὲ ξεχωριστὰ ὑψηλοὶ ὀρισμοὶ πρὸς τε τὸν Σιλίστρα βαλιση Χασάν πασᾶ, πρὸς τὸν Ἰπραὶλ νιζιρη καὶ λοιποὺς βασιλικούς μεμεούριδες, καὶ στέλλονται ὅλοι αὐτοὶ πρὸς σὲ καὶ ζητοῦμεν νὰ στείλῃς αὐτοὺς τοὺς ὀρισμοὺς ὅπου δεῖ.

Καθὼς δὲ ἀνωτέρω προστάττομεν νὰ φέρῃς ἔμπροσθέν σου τοὺς τῆς Βλαχίας πογιάριδες* καὶ νὰ τοὺς φανερώσῃς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ νὰ σημειώσῃς μετὰ μαχσοβούικα (ιδιαιτέρα) γράμματά σου εἰς τοὺς περίε μεμεούριδες αὐτὸ τοῦτο καὶ ἕως ὅπου νὰ φθάσῃ ὁ διάδοχός σου νὰ κάμῃς κάθε γαϊρέτι ἐκ ψυχῆς εἰς

¹ Οὗτος ἦν Μιχαὴλ ὁ Σούτσος ἐφ' οὗ ἐξηκολούθησεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πασθάνογλου εὐρυτέρας λαβούσα διαστάσεις. Οἱ ἐπαναστάται ὤρμησαν κατὰ τοῦ Βουκουρεστίου, ὃ δὲ λαὸς ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ ἡγεμόνος ἢ πόλις ἔμεινεν ἔρημος, πανταχοῦ δὲ εἰς τὰ περίε ἠκούοντο κλαυθμοὶ καὶ ὄδυροι. Ὁ Διονύσιος Φωτεινὸς παρὼν ἐν τοῖς φρικωδεστάτοις ἐκείνοις δεινοῖς περιγράφει ἐν πολλαῖς σελίδι τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ τὴν κατάστασιν.

τὸ νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ, ὅ μὴ γένοιτο, κἀνένα σουσοῦρι. Καὶ τέλος πάντων ἕως ὅπου νὰ φθάσῃ ὁ διάδοχος σου νὰ κάμῃς ἰθαρε τὸ ὁμοῦρι τοῦ στρατεύματος καὶ νὰ κατορθώσῃς τὰ μέσα τοῦ μουχουφαῖᾶ (προφυλάξεις) καὶ εἰσεύρων τὸν ἑαυτὸν σου πάλιν χάλια (ἡδὴ) ἡγεμόνα, οὕτω νὰ κάμῃς χαρικέτι (ἐνέργειαν), καὶ νὰ ἐπιμεληθῆς εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃς τὰς ἀνωτέρω βασιλικὰς μου προσταγὰς, ἀποδεικνύων τὴν ἐμφυτον ἀγχίνοιαν καὶ πίστιν σου· καὶ νὰ φροντίσῃς νὰ φανερώσῃς ταχέως τὰ δεδκίρια, ὅπου ἐμεταχειρίσθης εἰς αὐτὸν τὸν μαδδὲν (ὑπόθεσιν). Οὕτω ποίησον, πιστεῦε τῷ ἱερῷ βασιλικῷ μου σημείῳ.

Ἐξεδόθη τῇ 15^ῃ τοῦ Τζεμαζιούλ-ἄχρη τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ δεκάτου πέμπτου ἔτους,

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ θεοφρουρήτῳ.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ QUATREFAGES *

Καθ' ὃν χρόνον ἐκ τῆς μεγίστης προόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἰδίως δὲ ἐκ τῶν παλαιοντολογικῶν καὶ γεωλογικῶν ἐρευνῶν νέα προέκυψε περὶ φύσεως θεωρία, ἡ περὶ ἐνδομήχου δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, δυνάμεως ἐνδελεχῶς μὲν ἐνεργοῦσης, ἀλληλοδιαδόχως δὲ ἐξελισσομένης καὶ παραγαγούσης ἐν τῇ ἀνυπολογίστῳ τῶν χρόνων σειρᾷ, πᾶν ὅ,τι ζῆ καὶ ὑπάρχει· καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐπιστήμη ἀδυνατοῦσα νὰ ἐξηγήσῃ πῶς τὸ πρῶτον ἀνεφάνησαν οἱ ζῶντες ὀργανισμοί, πῶς ἐκ τῆς κερυσταλλωμένης καταστάσεως καὶ ἐκ τῆς ἀκίνησιος τῶν ἀνοργάνων παρήχθη ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωὴ, ἡ ἀποπλανᾶται εἰς ὑποθέσεις ἀνυποστάτους, ἡ ἀνομολογεῖ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα οὐδέποτε θέλει δυνθῆ νὰ ἄρῃ τὸν μυστηριώδη πέπλον τὸν καλύπτοντα τὴν ἀρχικὴν τῶν πραγμάτων αἰτίαν· καθ' ὃν χρόνον πλείστοι φυσιοδίφαι πρὸς μίαν καὶ μόνην οὐσίαν τῶν ὄντων ἐμβλέποντες καὶ εἰς τὴν ὕλην καὶ εἰς τὰς λειτουργίας αὐτῆς περιάπτοντες καὶ πνευματικὰ φαινόμενα ἀπᾶδοντα περὶ τὰς πανθομολογουμένας ιδιότητας καὶ τὰ προσόντα τοῦ ὕλικου κόσμου, παρασαλεύουσι τὰς ἐδραιοτέρας-πεποιθήσεις καὶ τὰς ἀρχαιοτάτας παραδόσεις τῆς ἀνθρωπότητος, ἀδιαλείπτως δὲ ἀνακινουσι τὰς ἀμφισβητούμενας θεωρίας περὶ μονογενείας καὶ πολυγενείας, περὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ ποικιλότητος τῶν ἀνθρωπίνων εἰδῶν καὶ ἐν γένει περὶ ἀλληλοδιαδόχου τῶν εἰδῶν ἀλλοιώσεως καὶ ἀναμορφώσεως, ἰδοὺ εἰς τῶν μᾶλλον διακεκριμένων φυσιογράφων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ Κ^{ος} Quatrefages,

* Quatrefages: l'espèce humaine 1877 6e έκδοσις.

χρῶμενος τῇ μόνῃ φιλοσοφικῇ μεθόδῳ τῇ ἀσφαλῶς ἀγούσῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τῇ μεθόδῳ, λέγω, τῆς πείρας καὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν πραγμάτων παρατηρήσεως, ἀμφισβητεῖ μὲν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφόμενῳ *L'espèce humaine* πλείστα πορίσματα τῶν πρό τιων δεκάδων ἐτῶν ἀναφανέντων περὶ φύσεως συστημάτων, νέον δὲ ἐπιχέει πῶς δι' εὐκρινούς ἐκθέσεως, ἐπὶ ζητημάτων, ὧν ἡ ὀριστικὴ λύσις δὲν διατυπώθη εἰσέτι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης.

Ὁ Quatrefages πρὶν ἢ ἐμφιλοχωρήσῃ εἰς τὰς ιδιότητας καὶ τὰ προσόντα τὰ χαρακτηρίζοντα τὸ ἀνθρώπινον γένος, μνημονεύει μὲν τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην διάκρισιν τῶν ὄντων εἰς ἀνόργανα καὶ ἐνόργανα, διατυποῖ δὲ εἰς ἐφεξῆς τὰς χαρακτηριζούσας αὐτὰ οὐσιώδεις διαφορὰς. Κατ' αὐτὸν, τὰ μὲν ἀνόργανα ἀόριστως διαροῦντα, οὐδὲν προσλαμβάνουσιν ἐκ τοῦ περιέχοντος καὶ οὐδὲν παρέχουσιν αὐτῷ· τὰ δὲ ἐνόργανα ἐφ' ὀρισμένον χρόνον διαρκούντα, ἀδιαλείπτως μὲν κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαρκείας αὐτῶν ὕφίστανται ἀλλοιώσιν τινα περὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν, ἀναπληροῦσι δ' αὐτὴν διὰ τῶν ἐξωτερικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια συνεχῶς προσλαμβάνουσι. Τὸ μὲν ἀνόργανον, κεκτημένον ἀπ' ἀρχῆς μορφήν ὀρισμένην, αὐξάνει δι' ἀπλῆς ἐπιθέσεως ἢ ἐπισωρεύσεως νέων διαστώσεων, Superposition, τὸ δὲ ἐνόργανον συσχετίζεται μὲν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς ὁμοειδές τι πλάσμα, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ ὁπίου ἐνεαυρήθη ὑπὸ μορφήν σπέρματος, μετὰ ταῦτα δὲ, αὐξάνει καὶ προσκτάται τὴν ὀριστικὴν αὐτοῦ μορφήν δι' αὐτοδυνάμου τελειώσεως, intussusception.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ καταγωγή, ἡ τροφή, ἡ γέννησις καὶ ὁ θάνατος, εἶναι τόσα φαινόμενα χαρακτηριστικὰ τῶν ἐνοργάνων, ὧν οὐδ' ἕχνος εὐρηται ἐν τοῖς ἀνοργάνοις.

Τῷ ὄντι, ἐν μὲν τῷ ἀπᾶξ σχηματισθέντι κρυστάλλῳ, ἡ μόνιμος ἰσορροπία τῶν δυνάμεων διὰ μόνης τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἐνεργειῶν δυνατὸν νὰ ἐκλείψῃ, ἔνεκα δὲ τούτου, τὸ κρυστάλλον δύναται ἐπ' ἀόριστον νὰ διαρκέσῃ, διαμείνον ἀναλλοίωτον κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὰς ιδιότητας αὐτοῦ. Τοῦναντίον δὲ, ἐν τοῖς ἐνοργάνοις, ἡ ἰσορροπία εἶναι ἀσταθῆς, ἡ μᾶλλον οὐδέποτε ὕφίσταται ἐν αὐτοῖς ἰσορροπία, καθότι ἀδιαλείπτως τὸ ἐνόργανον καταναλίσκει καὶ δύναμιν καὶ ὕλην, διαρκεῖ δὲ μόνον διὰ τῆς ἰσοσταθμίας τῶν ἀφομοιουμένων αὐτῷ καὶ δαπανωμένων στοιχείων. Ὡς ἐκ τούτου, δὲ ἀλλοιοῦται μὲν κατὰ τε τὴν μορφήν καὶ τὰς ιδιότητας, δὲν παύει δὲ ὑπάρχον.

Τὰ ἐνόργανα κατὰ τὸν Quatrefages, εὐμοιροῦσιν οὕτως ἰδίας δυνάμεως τῆς ζωῆς, ἥτις συνδυαζομένη μετὰ τῶν τῇ ὕλῃ ἰδιαζουσῶν δυνάμεων ἀποτελεῖ τοὺς ζῶντας ὀργανισμούς.

Ἄλλ' αἱ δύο αὗται μεγάλαι κατηγορίαι τῶν ὄντων εἰς ἀνόργανα καὶ ἐνόργανα, ὑποδιαίρουνται καὶ διακρίνονται δι' εἰδικῶν φαινομένων, ἅτινα ἔτι μᾶλλον ἐπιπλέκονται καθόσον ἀναβαίνομεν τὴν τῆς φύσεως κλίμακα.

Ἐν πρώτοις, ὁ Quatrefages παραδέχεται μετὰ τοῦ de Candolle ἰδιαιτέρων

τινά δύναμιν κινούσαν τὰ οὐράνια σώματα, τὸ δὲ γενικὸν φαινόμενον τὸ χαρακτηρίζον τὸ ἀστρολογικὸν σύστημα, le règne sidéral, εἶναι αἱ καμπυλώσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων κινήσεις, δυνάμει τῶν ὑπὸ τοῦ Κεπλέρου ἀνακαλυφθέντων νόμων, καθόσον ὡς ἀπεδείχθη σήμερον, ἀστέρες «ἀκίνητοι» δὲν ὑπάρχουσιν.

Ἄλλὰ τίς ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου; τῶν ἀστρικῶν λέγω κινήσεων καὶ περιφορῶν; τὴν δύναμιν τὴν συγκαταφέρουσαν ἐπαλλήλως τοὺς ἀστέρας ὁ μὲν Νεύτων ὠνόμασεν *ελξις*, ὁ δὲ Κεπλέρους *βαρύτητα ἢ περιφορὰν*, ὁ δὲ Tessan *ᾠθουιν*. Ἄλλ' ὅπως ὅποτε καὶ ἐὰν ὀνομάσωμεν τὴν δύναμιν τὴν κινούσαν τὰ οὐράνια σώματα, δεόν νὰ κατανοήσωμεν ὅτι ὀνομασίαν μόνον διδομεν εἰς ὅ, τι ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν.

Ἀπὸ τῶν οὐρανίων ἤδη κατερχόμενοι εἰς τὰ ἐπίγεια, ἦτοι εἰς τὸν ἡμέτερον πλανήτην, ἀνευρίσκωμεν αἰθίς τὸν καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τῆς ὕλης μορίαις ἐπικρατοῦντα νόμον τοῦ Κεπλέρου, τὴν βαρύτητα· καὶ ἀληθῶς, τὰ μόρια ὅλου τινός, ἀδύνατον νὰ διέπονται ὑπ' ἄλλου νόμου παρὰ τοῦ διέποντος αὐτὸ τὸ ὅλον, ἦτοι τὸ πᾶν, τὸν κατὰ τὸν Οὐμβόλδον *κόσμον*. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ γῆϊνου σώματος, ἀναφαίνονται καὶ ἕτεροι κινήσεις, ὑπεκφεύγουσαι τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου καὶ Νεύτωνος· αὐταὶ δὲ αἱ κινήσεις ἀπαρτίζουσιν ἰδιαιτέραν τάξιν φαινομένων, τῶν *φυσικοχημικῶν*· καὶ διὰ πολλοῦ μὲν χρόνου, τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀπεδόθησαν εἰς δυνάμεις ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένας, τὸν ἠλεκτρισμὸν, τὴν θερμότητα, τὸν μαγνητισμὸν, ἀλλ' ἢ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀνήγαγε πάντα ταῦτα εἰς ἀρχέγονόν τινα ἐνότητα, τῷ ὄντι, κατὰ τὴν νεωτέραν φυσικὴν θεωρίαν, ἅπαντα ταῦτα τὰ φαινόμενα παράγονται ἐκ τῶν κυμάτων τοῦ αἰθέρος, αἱ δὲ δονήσεις αὐτοῦ εἶναι τὸ θεμελιώδες φαινόμενον, ἐξ οὗ ἀπορρέουσι πάντα τὰ ἄλλα· ἀλλ' ὁ αἰθὴρ εἶναι στοιχεῖον ὅλως ὑποθετικόν καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀγνωστος. Βεβαίως, μεταξὺ τῆς βαρύτητος τῆς διεπούσης τὰ τε οὐράνια σώματα καὶ τὰ ἐλάχιστα μόρια τῆς ὕλης καὶ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν, δὲν ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς, οὐχ ἦττον ὁμῶς πολλάκις ἢ ἐνεργεῖα τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος διαταράσσεται ὑπὸ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν· ὡς λ. χ. ὁσάκις σφαιρίδιον ἐξ ἀκταίης (μουφοξυλιάς) καίτοι ὑπεῖκον εἰς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, ἐκσφενδονίζεται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἑτέρας δυνάμεως πρὸς τὸ ἠλεκτρισμένον σῶμα, καὶ ἀπωθεῖται μετὰ ταχύτητος ἀνωτέρας τῆς ἐκ τοῦ βάρους αὐτοῦ προκυπούσης. Τὸ αὐτὸ δὲ φαινόμενον παρίσταται ὁσάκις μεγάλοι ὄγκοι σιδήρου ἀνυφοῦνται ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν μαγνητῶν τοῦ *Jamin*. Τὰ γῆϊνα σώματα, τὰ μὴ παρουσιάζοντα ἕτερα φαινόμενα παρὰ τὰ τῆς βαρύτητος καὶ τὰ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν, εἰσὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διναίου γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀνόργανα corps bruts*, καὶ τοιαῦτα τὰ ὀρυκτά, ὥστε τὰ ὀρυκτὰ διέπονται ὑπὸ διττῶν φαινομένων, τῶν τῆς Κεπλερίου κινήσεως καὶ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν.

Ἐκ τῶν προειρημένων συνάγεται, ὅτι τὸ ἀστρολογικὸν καὶ ὀρυκτολογικὸν σύστημα ἀπαρτίζουσιν, ὡς λέγουσιν οἱ φυσιογράφοι, τὸ *Βασίλειον τῶν ἀνοργάνων*. Ἐπέκεινα δὲ τῆς ὀροθετικῆς ταύτης γραμμῆς, ἀρχεται τὸ *Βασίλειον τῶν ζώων ὀργανισμῶν*, καὶ ἀπαστρέπτει ἡ ζωὴ, ἥς ἡ πρώτη αἰτία εἶναι τόσοσιν μυστηριώδης, ὅσον καὶ ἡ τῆς βαρύτητος τῆς διεπούσης τὰς κινήσεις τοῦ ὕλικῶ κόσμου¹.

Ἄλλ' ἢ ζωὴ δὲν εἶναι τὸ μόνον στοιχεῖον, ἢ μόνη ἀρχὴ ἢ ζωογονοῦσα τὰ ἐνόργανα, καθόσον αὕτη συνδυάζεται καὶ συλλειτουργεῖ μετὰ τῶν δυνάμεων, ὧν ἐγένετο μνεῖα ἀνωτέρω. Καὶ ἀληθῶς, τὰ εὐμοιροῦντα ζῶη, ἕτε βαρῆα ὑπεῖκουσιν ἀναγκάτως εἰς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος· ἐν δὲ τοῖς κόλποις αὐτῶν παράγονται πολυάριθμα, ποικίλα καὶ εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν ἀπαραίτητα φυσικοχημικὰ φαινόμενα, ἀναπτυσσόμενα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἰδικῆς δυνάμεως τῆς ζωῆς. Ὡστε ἡ ζωὴ δὲν μάχεται πρὸς τὰς διεπούσας δυνάμεις τὰ ἀνόργανα, ἀλλὰ προεξέρχει καὶ ρυθμίζει πρὸς τοὺς ἐαυτῆς νόμους, τὴν ἐνεργεῖαν αὐτῶν, παράγουσα φυσιολογικὰ προϊόντα, ἰστούς ἰνώδεις καὶ κυτταρώδεις, ὄργανα, σπέρματα κ.τ.λ., καὶ διατηροῦσα ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, τὰς ὁμάδας τῶν ὑπὸ ὠρισμένην μορφήν ζώντων ὀργανισμῶν, οὗς καλοῦμεν *εἶδη*.

Καθ' ὃν λοιπὸν τρόπον, αἱ φυσικοχημικαὶ ἐνεργεῖαι τροποποιοῦσι τὴν ἐνεργεῖαν τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος καὶ κατισχύουσιν αὐτῆς, κατὰ τὸ παράδειγμα, τὸ ὅποιον ἐμνημόνευσα τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ μαγνήτου, οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπος, τὸ ὄξυγονόν, τὸ ὑδρογόνον καὶ τὸ ἄζωτον, ἐνούμενα καὶ συνδυαζόμενα, παράγουσιν ἀντὶ ἀνοργάνου τινός κατασκευάσματος, ζωικόν ἢ φυτικόν κυττάριον. Ὡστε τριῶν εἰδῶν φαινόμενα χαρακτηρίζουσι τὰ φυτὰ, τὰ τῆς Κεπλερίου κινήσεως, τὰ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν καὶ τὰ ζωικὰ φαινόμενα. Τὸ δὲ ζῶον διακρίνεται τῶν φυτῶν, καθόσον ἐκτελεῖ κινήσεις μερικὰς ἢ γενικὰς ἐντελῶς ἀνεξαρτήτους τῶν νόμων τῆς βαρύτητος καὶ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν· ἢ δ' αἰτία ἢ προσδιορίζουσα καὶ ρυθμίζουσα τὰς κινήσεις ταύτας ἐξ αὐτοῦ τούτου ἀπορρέει καὶ εἶναι ἡ θέλησις, ἀλλὰ καὶ ἡ θέλησις ἀδιασπᾶστος συνδέεται μετὰ τὴν αἰσθητικότητα καὶ τὴν συνείδησιν, ὥστε τὸ ζῶον αἰσθάνεται, κρίνει καὶ θέλει, δηλ. σκέπτεται καὶ ἐπομένως εὐμοιροῖ νοητικῆς δυνάμεως. Ἐκτὸς δὲ τούτου, τὰ ζῶα φέρονται καὶ ὑπὸ ὀρμεφυτῶν, ἦτοι ὑπὸ ἀκαταγωνίστων ὀρμῶν, πρὸς ἐπίτευξιν ὠρισμένου ἀποτελέσματος· τελευταῖον δὲ, τὰ ζῶα εὐμοιροῦσι καὶ χαρακτηρῶν καὶ συναισθήσεων καὶ πάθους· ὥστε τὰ φαινόμενα ταῦτα εἰσὶ ὅλως ἰδιογενῆ, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀναλογίαν πρὸς τὰ ὀρυκτολογικὰ καὶ φυτικὰ φαινόμενα· ἐπιχειροῦντες δὲ νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἀγνωστον ταύτην αἰτίαν, δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὴν *ψυχὴν τῶν ζῶων*. Ἄλλ' ἢ ψυχὴ τῶν ζῶων δὲν ἀπαλλάττει αὐτὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ὑποδεστέρων δυνάμεων, καθότι πρῶτον, τὸ ζῶον

¹ Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Ἄδων τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ζωὴ ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζῶων. Γένεσις Κ. Γ.

ὅπως ἀνακινήσῃ τὸ ἐλάχιστον ὄργανον αὐτοῦ, δεόν νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς βαρύτητος, ἢ ἐκτέλεσις δὲ τῆς ἐλαχίστης κινήσεως προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισιν τῶν φυσικοχημικῶν φαινομένων. Τὸ ζῶον ἀναπνέει καὶ ἐπομένως ζῆ καταναλίσκον ἀδιαλείπτως ἐκ τῆς ὑλικῆς αὐτοῦ οὐσίας· ἀλλ' ἀπασῶν τῶν δυνάμεων τούτων τῶν ἰδιαζουσῶν εἰς τὴν ὕλην, προσέχρηται ἡ ζωὴ, ἢ ρυθμίζουσα τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Τεσσάρων λοιπὸν εἰδῶν φαινόμενα χαρακτηρίζουσι τὸ βασιλείον τῶν ζῶων, τὰ τῆς Κεπλερίου κινήσεως, τὰ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν, τὰ ζωϊκὰ φαινόμενα καὶ τὰ τῆς ἐκουσίου κινήσεως.

Ἄλλ' ἐνταῦθα προκύπτει τὴ ἐξῆς πρόβλημα· ὁ ἄνθρωπος ἀνήκει ἔρα εἰς τὸ βασιλείον τῶν ζῶων; ἢ διακρίνεται ἀπ' αὐτῶν δι' εἰδικῶν φαινομένων πάντη ἄλλοίαν;

Ὅτι διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν ἄλλων ζῶων, δὲν εἶναι ἡ περὶ τῶν φυσικῶν ὀργανισμῶν διαφορὰ, καθότι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν ἀνατομικὴν, ὁ εὐγενέστερος πίθηκος ἔλασσον διαφέρει τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τοῦ ὑποδεστέρου ἐίδους πίθηκου· ὡσαύτως δὲ τὰ πάθη, αἱ συναισθήσεις, ὁ χαρακτήρ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῶων, ὅσον· ἡ ὀργή, ἡ ζηλοτυπία, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐμπιστοσύνη, ἔχουσι πρὸς ἄλληλά τινα σχέσιν, ὡς καὶ τὰ ἀρρέμφυτα καὶ αἱ διὰ τῆς φωνῆς ἐκδηλώσεις τῶν ἐσωτερικῶν διαθέσεων. Ἄλλα τὰ τρία θεμελιώδη φαινόμενα τὰ διακρίνοντα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν ἄλλων ζῶων, εἶναι πρῶτον μὲν, ἡ συνείδησις τοῦ ἠθικοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ, ἀνωτέρα πάσης σωματικῆς ἡδονῆς ἢ σωματικοῦ πόνου· δεύτερον δὲ, ἡ ἐπίγνωσις ὑπερτάτων ὄντων δυναμένων νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς τύχης αὐτοῦ καὶ τρίτον, ἡ πίστις εἰς τὴν μετὰ θάνατον διάκειαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ὡστε ἰδίως διὰ τῶν φαινομένων τῆς ἠθικότητος καὶ θρησκευτικότητος διατρανεύεται ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ.

Ὁ Quatrefages χαρακτηρίζων οὕτω τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν λοιπῶν ζῶων, ἀρνείται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ταῦτα ἀπαυγάζουσι ἐξ ἀνωτέρας τινὸς πνευματικῆς δυνάμεως ἢν καλοῦμεν λόγον. Ἄλλ' ἔάν διὰ τῶν φαινομένων διαδηλῶνται αἱ ἐνδελεχῶς καὶ κανονικῶς λειτουργοῦσαι δυνάμεις καὶ ἡ μὲν περιφορὰ τῶν ἀστέρων ἦναι φαινόμενον τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος, ἢ δὲ ὑπὸ τοῦ μαγνήτου ἑλζις τοῦ σιδήρου, φαινόμενον νόμου φυσικοῦ, ἢ δὲ γέννησις καὶ βλάστησις τῶν φυτῶν, φαινόμενον τῆς φυτικῆς ζωῆς, τελευταῖον δὲ ἔάν αἱ ἐκούσαι κινήσεις ὡσι φαινόμενον τῆς ζωῆς τῶν ζῶων, ἕνεκα τίνος λόγου, ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀρνείται νὰ ὀνομάσῃ τὴν ἀνωτέραν πνευματικὴν δυνάμιν, ἐξ ἧς πηγάζουσι ἡ ἠθικότης, ἡ θρησκευτικότης καὶ αἱ περὶ μελλούσης ζωῆς παρήγοροι ἐλπίδες; Καὶ ἀληθῶς, ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς λογικότητος ἐπικαστρέφων ἐφ' ἑαυτὸν καὶ ἀναψηλαφῶν οὕτως εἰπεῖν, τὰς αἰσθητὰς ἰδέας, ὧν καὶ τὰ ζῶα μετέχουσι, ἀνατρέχει εἰς τὴν πρῶτην τῶν πραγμάτων αἰτίαν, ἀνυψοῦται εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ὑπερτάτου κοσμητοροῦ τῆς ὅλης δημιουργίας καὶ κατανοεῖ τοὺς νόμους τῆς καθο-

λικῆς εὐρυθμίας καὶ ἀρμονίας τῶν ὄντων. Αὕτη δὲ ἡ δυνάμις εἶναι πράγματι ἡ διακρίνουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν ἄλλων ζῶων καὶ ὡς ἀποφαίνεται ὁ Ἀριστοτέλης· « τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα οὐ λόγῳ αἰσθανόμεθα, παθήμασιν ὑπηρετεῖ ».

Βεβαίως τὰ ζῶα, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, δὲν στεροῦνται διανοητικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς ὑπερτάτης πνευματικῆς δυνάμεως, τοῦ λόγου, δι' οὗ βεβαιοῦνται τὰ διακριτικὰ τῆς ἀνθρωπότητος γνωρίσματα. Περὶ τούτου δὲ ἰδοῦ πῶς ἀποφαίνεται ὁ Flourens.¹ «Τὰ ζῶα ἀντιλαμβάνονται τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων, συνδυάζουσι τὰς ἑαυτῶν ἀντιλήψεις, διατηροῦσιν αὐτὰς διὰ τῆς μνήμης καὶ διὰ τῆς νοητικῆς τῶν δυνάμεως, συγκρίνουσιν αὐτάς, εὐμοιροῦσι δὲ καὶ θελήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων καθοριζομένης· ἀλλ' ἀπασαι αὗται αἱ ἐνεργεαὶ εἰσιν ἀπλαῖ, καὶ ἐκτελοῦνται ἄνευ ἀνασκοπῆς καὶ ἀναλογισμοῦ, δηλ. ἄνευ τῶν πνευματικῶν ἐκείνων ἐνεργειῶν, τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὴν ὑψηλοτέραν διάνοιαν, τὸν νοῦν, τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου».

«Ὁ μὲν νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαναστρέφωσιν εἰς ἑαυτὸν ἀνασκοπεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, ἢ δὲ διάνοια τῶν ζῶων στερεῖται τῆς ἀνασκοπικῆς καὶ λογιστικῆς ταύτης δυνάμεως».

Μετὰ τὴν περὶ ἀνοργάνων καὶ ἐνοργάνων προεχθεῖσαν θεωρίαν, ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς συνοψίζων τὰς δυνάμεις ἐξ ὧν παράγονται τὰ ποικίλα κοσμολογικὰ φαινόμενα, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἄτε συγκεντρῶν ἐν ἑαυτῷ τὰ φαινόμενα τῆς ὅλης δημιουργίας, ἦτοι τὰ τῆς Κεπλερίου κινήσεως καὶ τὰ τῶν φυσικοχημικῶν ἐνεργειῶν, τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὸ ἀστρολογικὸν καὶ ὀρυκτολογικὸν σύστημα, προσέτι δὲ καὶ τὰ ζωϊκὰ φαινόμενα τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὰ ζῶα, καὶ τὰ τῆς ἐκουσίως κινήσεως, καὶ τελευταῖον τὴν θρησκευτικότητα καὶ τὴν ἠθικότητα, τὰς χαρακτηρίζουσας τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἶναι τὸ τελειότατον τῶν πλάσμάτων, ὁ ἀληθὴς μικρόκοσμος.

Ἄλλ' ἐνταῦθα παρίσταται τὸ ἐξῆς ζήτημα· «τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι ἐν, ἢ ὑπάρχουσι διαφορὰ εἶδη ἀνθρώπων;» ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὡς γνωστὸν, οἱ ἀνθρωπολόγοι διαίρουσιν εἰς δύο στρατόπεδα, καὶ ἄλλοι μὲν παραδέχονται τὴν *καλυγένειαν* ἦτοι τὴν ἐκ πολλῶν ζευγῶν καταγωγὴν τῶν κατοικούντων ἀνθρώπων τὴν γῆν, ἄλλοι δὲ τὴν *μονογένειαν* ἦτοι τὴν ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου ζεύγους καταγωγὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, οἱ μὲν πρῶτοι πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διαίρεται εἰς εἶδη διάφορα, οἱ δὲ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀπαρτίζει ἐν μόνον εἶδος, διαίρουμενον εἰς φυλὰς καταγομένας ἐκ κοινοῦ τινὸς κορμοῦ. Τὸ ζήτημα περὶ μονογενείας καὶ πολυγενείας, δὲν συνεζητήθη αἰετοτε, κατὰ τὸν ἡμέτερον συγγραφεῖα, μετὰ τῆς πρεπούσης εἰς ἐπιστημονικὰ ζήτηματα ἀταραξίας, καθότι ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν, καὶ τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ πάθη καὶ συμφέροντα

¹ Ἐν τῇ Συγκριτικῇ Ψυχολογίᾳ.

συνετέλεσαν εις τὸ νὰ ἐπισκοπίσωσι τὸ ζήτημα τοῦτο. Τοιοῦτον τρόπον, ἐν τῇ Ἀμερικανικῇ συμπολιτείᾳ οἱ μὲν κύριοι δούλων ἐπέσβευον τὴν πολυγένειαν, οἱ δὲ φιλόμαυροι τὴν μονογένειαν.

Ὁ κ. Quatrefages, προσβέβων τὴν ἀρχὴν τῆς μονογενείας μετὰ τῶν διασημοτέρων ἀνθρωπολόγων, παρατηρεῖ ὅτι ἐὰν μὲν παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου ὑπὸ ζευγῶν αὐτοχθόνων ἐπληθύνθησαν καὶ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος διήρηται εἰς εἶδη, ἢ μελέτη τῶν εἰδῶν τούτων καθίσταται εὐχερστερά· ἐὰν δὲ τὰς κατὰ τόπους ἀνθρώπινους ομάδας ἀναγάγωμεν εἰς ἀρχικὸν τινα πυρῆνα, εἰς πρωτόπλαστον τι ζεῦγος, ἐὰν δηλ. παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἀποτελεῖ ἓν εἶδος, δέον νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μεταναστεύσεις καὶ μετακινήσεις αὐτῆς, νὰ ἐξετάσωμεν πῶς αὕτη διεσπάρη καθ' ἅπασαν τὴν γῆν, πῶς ἰδρυθεῖσα ἐν ταῖς νῦν ὑπερβορείαις καὶ ἐν ταῖς μεσοτροπικαῖς ζώναις, ἐξωμοιώθη τοῖς τόποις καὶ πῶς ἐβίωσεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κλιματολογικῶν περιστάσεων ὅπως ἀντιθέτων. Ἀλλὰ κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς πρεσβεύει ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι ἓν καὶ δὲν ἀποτελεῖ εἶδη διάφορα.

Κατ' αὐτὸν, πρὸς διευκρίνησιν τοῦ περὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἢ πολλαπλότητος τῶν ἀνθρώπινων εἰδῶν ζήτηματος, δέον νὰ διερευνήσωμεν πρότερον ἐὰν αἱ διακρίνουσαι τὰς ἀνθρώπινους ομάδας παραλλαγῆαι χαρακτηρίζουσιν εἶδος ἢ φυλὴν. Ὡς παρατηρεῖ δὲ, τὸ εἶδος συνεπάγεται τὴν διπλὴν ιδέαν τῆς ἀπογονῆς filiation καὶ τῆς ὁμοιότητος. Καθ' ὃν δὲ δίδει ὁρισμὸν, εἶδος εἶναι «τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐξομοιουμένων ἀλλήλοις ἀτόμων καὶ καταγομένων ἐξ ἐνὸς ἀρχικοῦ ζεύγους, διὰ συνεχοῦς καὶ φυσικῆς διαδοχῆς οἰκογενειῶν».

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συνάγεται, ὅτι ἡ τῶν ὁμοειδῶν ὁμοιότης εἶναι ἰδιότης δευτερεύουσα, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπογονῆς ὑπαγομένη, καθόσον τὰ άτομα παραλλάσσουσιν οὐ μόνον πρὸς ἀλλήλα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτὰ κατὰ διαφόρους ἡλικίας. Ὡστε τὰ εἶδη εἰσὶ μὲν προδήλως μεταβλητὰ variables οὐχὶ δὲ ἀλλοιωτὰ, transmutables, ὡς πρεσβεύει ἡ σχολὴ τοῦ Δάρουιν· δηλ. ὁ ἀρχέγονος αὐτῶν τύπος οὐδόπως ἀντικαθίσταται διὰ τύπου ἀλλοίου.

Τὰ άτομα, ὡς ἐββήτη, παραλλάσσουσιν, ἢ δὲ παραλλαγή variétés· «εἶναι τὸ άτομον ἢ ἡ ὁμάς ἀτόμων κοινὴν μὲν ἐχόντων καταγωγὴν, διακρινομένων δὲ ἀπὸ τῶν ὁμοειδῶν δι' ἐνὸς ἢ πολλῶν ἐξαιρετικῶν χαρακτηρῶν».

Ὅσαίς δὲ οἱ ἐξαιρετικοὶ οὗτοι χαρακτηρῆς, κληρονομικοὶ καθίστανται, ἢ παραλλαγῆ ἀποτελεῖ φυλὴν, race, ἢτοι «ὁμάδα ἀτόμων ὁμοειδῶν διὰ τῆς γεννήσεως μεταδιδόντων τοὺς χαρακτηρῆς ἀρχικῆς τινος παραλλαγῆς».

Πρὸ ἐβδόμηκοντα περίπου ἐτῶν ἀναφέρει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, ὁ κ. Descemet ἀνεκάλυψεν ἐν φυτωρίῳ ψευδοακακιῶν, ἀκακίαν ἀνευ ἀκανθῶν, ἣν ἐκάλεσε spectabilis· τὸ δένδρον τοῦτο κατὰ τὸν δαθέντα ὁρισμὸν, ἦτο «παραλλαγῆ» τῶν ψευδοακακιῶν. Ἐὰν δὲ ἦτο δυνατὸν, ἢ παραλλαγῆ αὕτη νὰ

μεταδοθῆ διὰ σπόρου, ἤθελεν ἀποτελέσει φυλὴν. Συνελόντι εἰπεῖν, τὸ μὲν εἶδος εἶναι ἡ μονάς· αἱ δὲ φυλαὶ εἰσὶ τὰ κλάσματα τῆς μονάδος. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὸ μὲν εἶδος εἶναι ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου, αἱ δὲ φυλαὶ οἱ κλάδοι καὶ οἱ κλώνες αὐτοῦ.

Ἐἴπομεν ὅτι τὸ εἶδος εἶναι μὲν μεταβλητὸν οὐχὶ δὲ ἀλλοιωτὸν, ἐπομένως οὔτε αἱ διαφοραὶ περὶ τὴν χροικὴν τοῦ δέρματος, ἢ τὴν τρίχωση τῆς κεφαλῆς, ἢ τὸ ἀνάστημα, ἢ τὴν στεατοπυγίαν ἢ τὴν ἐξόγκωση τῆς ὀσφύος δι' ἧς διακρίνεται ἡ Ὀττεντότιος Ἀφροδίτη δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς χαρακτηρῆς ἀλλοιωτικοὶ τοῦ εἴδους.

Πρὸς πληρεστέραν δὲ βεβαίωσιν τῆς περὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπινου γένους θεωρίας, ὁ Quatrefages μνημονεύει τὰ ἐξ ἐπιμιξίας ἐξαγόμενα πρακτικὰ πορίσματα. Τῶ ὄντι, αἱ ἐπιμιξίαι ἐνεργοῦνται ἢ μεταξὺ ὁμοειδῶν καὶ ὁμοφύλων, ἢ μεταξὺ ὁμοειδῶν ἀλλ' ἑτεροφύλων, ἢ μεταξὺ ἑτεροειδῶν. Ὡς γνωστὸν δέ, μόνον κατὰ τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις ὑπάρχει τὸ μικτόφυνος, ἢτοι μεταξὺ ὁμοειδῶν μὲν ἀλλ' ἑτεροφύλων, ὡς ἰσχυρῶν καὶ ποιμενικῶν κυνῶν (méliassage) ἢ ἑτεροειδῶν, ὡς ὄνου καὶ ἵππου (hybridation). Καὶ ἡ μὲν ἐπιμιξία τῶν ὁμοειδῶν ἀλλ' ἑτεροφύλων, εἶναι ἡ φυσικὴ, εὐχερῶς ἐκτελουμένη διὰ τῆς ἐκουσίας τῶν ζώων κινήσεως, ἢ τεχνητῆ, παρ' ἡμῶν προκαλουμένη. Ἡ δὲ μεταξὺ ἑτεροειδῶν ἐπιμιξία, ὡς τράγου καὶ ὄνου, κροῦ καὶ αἰγῆς, κυνῶς καὶ λυκαίνης, ἀκανθίδος καὶ καναρίου, εἶναι ἔργον δυσχερέστατον, ἕτε παραβιάζον τοὺς νόμους τῆς φύσεως, τῆς ἐπιμελῶς συντηρήσεως διὰ τῆς γεννήσεως τὸν ἀρχέγονον τῶν εἰδῶν τύπον.

Ἐνεκα τούτου, ἡ τῶν ἑτεροειδῶν ἐπιμιξία (hybridation), παρέχει σπάνια παραδείγματα γονιμότητος, ὡς λ. χ. τῆς τοῦ ὄνου καὶ ἵππου, ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτην τὴν περίπτωσιν, τὰ ἐξ αὐτῶν ἔκγονα εἰσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγονα. Λέγω δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καθότι ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς μνημονεύει τὸ παράδειγμα θηλείας ἡμιόνου συλλαβούσης ἐν Ἀλγερίᾳ, ὅτι δὲ ἐπὶ τῷ θαυμασίῳ τούτῳ ἀκούσματι ἡ δεισιδαίμων ἐκπληξίς τῶν Ἀράβων ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε ὅπως ἐξιλεώσωσι τὸ θεῖον, ὑπεβλήθησαν εἰς νηστείας πολυχρονίους.

Ἐκ τῶν προειρημένων ἔτι μᾶλλον βεβαιούται ἡ περὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπινου γένους θεωρία, καθότι ὑπάρχει ἀναμφισβήτητον, ὅτι οὐ μόνον ἡ ἐπιμιξία οἰωνδήποτε ἀνθρώπινων φυλῶν, λευκῶν, μαύρων ἢ κιτρινῶν, ἀποβαίνει γόνιμος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔκγονα αὐτῶν μετέχουσι τῆς γεννητικῆς δυνάμεως τῶν γεννητόρων, ἐξ οὗ δῆλον ὅτι τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἓν, διακρίνεται δὲ εἰς φυλάς διαφόρους, διακρινομένας ἐκ τινῶν γνωρισμάτων οὐδόπως ἀλλοιούντων τὸν ἀρχέγονον εἰδικὸν τύπον.

Ἐκ τῆς συγχύσεως τοῦ εἴδους καὶ τῆς φυλῆς ἐπήγαγεν ἡ πλάνη εἰς τὴν περιέπεσεν ὁ Δάρουιν καὶ οἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ ὄπαδοι, πρεσβεύοντες περὶ ἀλληλοδιαδόχου ἐμφανίσεως τῶν εἰδῶν, ὅτι διὰ βαθμιαίας καὶ ὑπολανθανού-

σης αλλοιώσεως εκάστου είδους παρήχθησαν ἐν τῇ δυσυπολογίστῳ τῶν αἰώνων σειρᾷ, τὰ τελειότερα είδη, δύο δὲ κυρίως νόμοι ἐπικρατοῦντες ἐν τῷ ὄργανικῷ κόσμῳ, λειτουργοῦσι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς αλλοιώσεως ταύτης, πρῶτον μὲν ὁ νόμος τοῦ περὶ ζωῆς ἀγῶνος (lutte pour l'existence) ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ κατὰστροφὴ τῶν ὑποδεστέρωι ἀτόμων καὶ ἡ ὑπερίσχυσις τῶν ῥωμαλεωτέρων, τῶν ἀγριωτέρων, τῶν κρειττόνων, τῶν κεκτημένων ἀξιολογωτέρως ιδιότητος καὶ δεύτερον, ἡ ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης φυσικὴ διαλογὴ, (sélection naturelle).

Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἀναγνωρίζων τὴν ἐπὶ τῆς ὄργανικῆς φύσεως ἀδιάλειπτον ἐνέργειαν τῶν δύο τούτων νόμων, παρατηρεῖ ὅτι ἡ φυσικὴ διαλογὴ, ἣτις εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ περὶ ζωῆς ἀγῶνος, δύναται μὲν νὰ παραγάγῃ νέαν τινὰ φυλὴν, οὐχὶ δὲ νὰ αλλοιώσῃ τὸν ἀρχικὸν τύπον τοῦ είδους, ὅστις μονιμοποιεῖται μάλιστα καὶ καθίσταται ὅσον οἷόν τε ἀνεξίτητος, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ῥωμαλεωτέρων καὶ κρειττόνων ἀτόμων.

Τὸ πόρισμα τοῦτο τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως εἶναι ἀνεπίδεδκτον σπουδαίας ἀντιρρήσεως· δικαιολογεῖται δὲ ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καθόσον ὁ ἀρχέγονος τῶν είδῶν τύπος βεβαιούμενος οὐ μόνον δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς γραφικῆς καὶ τῶν πλαστικῶν τεχνῶν ἐθνῶν ἀρχαιοτάτων, διαμένει μέχρι τῆς σήμερον ὁ αὐτός ἢ ὀλίγον παραλλάσσει. Ἄλλ' ὁ κ. Quatrefages, ἀποδεχόμενος τὸν νόμον τοῦ περὶ ζωῆς ἀγῶνος ἀνευ τινὸς ἐπιφυλάξεως, καὶ οὐδεμίαν προτείνων ἔνστασιν κατὰ τῆς εὐρυτέρας ἐπόψεως τῶν Δαρουινιστῶν, τῶν ἐπεκτεινόντων τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ τελειότερον τῶν μαστοφόρων, τὸν ἄνθρωπον, δὲν περιπίπτει εἰς τὴν ἀτοπίαν εἰς ἣν καὶ ἐκεῖνοι περιέπεσαν ἀπαλείφοντες οὕτως ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς ἀνήθους, τοὺς παρήλικας καὶ τοὺς νοσοῦντας ὀφειλομένης ἀντιλήψεως; δὲν παραδέχεται ἐνὶ λόγῳ, ὡς ὄργανον προόδου καὶ τελειώσεως, ἀντὶ τῆς ἐπιστήμης, τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος, τὴν ἰσχὺν, τὴν βίαν, τὴν ἀλληλοφαγίαν, *struggle for life* τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ ζωολογικῷ κόσμῳ;

Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπιχειρῶν μετὰ ταῦτα νὰ περιγράψῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς, φυσιολογικοὺς καὶ παθολογικοὺς χαρακτῆρας, τοὺς διακρίνοντας τὰς διαφόρους φυλάς, συμπραίνει:

Πρῶτον, ὅτι παρ' ἅπασιν τοῖς ἀνθρώποις, ὁ ἀρχικός καὶ θεμελιώδης ὄργανισμὸς εἶναι ὁ αὐτός.

Δεύτερον, ὁ ἀρχικός οὗτος ὄργανισμὸς τῶν διαφόρων ἀνθρωπίνων ομάδων τροποποιηθεὶς, νέας καὶ διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων παρήγαγε φυλάς.

Τρίτον, ἐν ἐκάστη τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιέχοντος, ἐμορφώθησαν ἰδιόφυεῖς τινες χαρακτῆρες καὶ ιδιότητες ἀπαρτιζοῦσαι τὰ ἐπίκτητα προσόντα ἐκάστης φυλῆς.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ μὲν ἀνθρώπινον γένος εἶναι ἐν, αἱ δὲ φυλαὶ πολλαπλαῖ, ὁ Quatrefages παρατηρεῖ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποψιν ἰδίως τὴν παθολογικὴν, ὑπάρχουσι νοσήματα γενικὰ, καταθλίβοντα ἐξ ἴσου ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ νοσήματα ἰδιάζοντα εἰς ὀρισμένας ἀνθρωπίνους ομάδας.

Ἐκ τῆς συνοπτικῆς ἀναλύσεως τῆς περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους συγγραφῆς τοῦ Quatrefages ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἐν συνόλῳ, ἀπαρτιζοῦσα ἰδιον βασίλειον, δὲν διαιρεῖται εἰς εἶδη διάφορα, ἀλλ' εἰς φυλάς διακρινομένας ἐκ τινῶν εἰδικῶν χαρακτῆρων γενεαλογικῶς διαβιβαζομένων. Ὡς δὲ καὶ ἀλλοχοῦ παρετήρησα, αἱ φυλαὶ αὗται καίτοι μὴ ἔχουσαι τὴν αὐτὴν τάξιν, τὴν αὐτὴν ῥοπήν πρὸς τὴν πρόοδον, ἕνεκα τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιέχοντος ἐν ᾧ βιοῦσι καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ γενεαλογικοῦ νόμου, τοῦ μεταδίδοντος τοῖς ἐκγόνοις τὰς ιδιότητας τῶν γεννητόρων, οὐχ ἦττον ἅπασαι εἰσι τελειοποιήσιμοι, καθότι ἡ πρόοδος καὶ ἡ τελειώσις εἶναι τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον τῶν λογικῶν πλασμάτων. Τῷ ὄντι, τὰ ζῶα, στερούμενα λογικότητος, στερούμενα τῆς δυνάμεως τοῦ καθολικεύειν τὰς ἰδέας καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου, τοῦ μονιμοποιούντος τὰς ἀφρημένους ἐννοίας, εἰσὶ μὲν δεκτικὰ τελειοποιήσεως, ἀλλ' ἡ τελειοποίησις αὕτη συνεξαφανίζεται μετὰ τοῦ ἀτόμου· ἄλλως δὲ, ἡ λεγομένη αὕτη τελειοποίησις τῶν ζώων, εἶναι κυρίως ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἔργον τῆς τέχνης καὶ τῆς καλλιτεχνίας καὶ δὲν μεταδίδεται εἰς τὰ ὁμοειδῆ ἢ ἑτερόφυλα δι' ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ βιολογίᾳ. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐκ τῆς πείρας καὶ τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἀνακαλύψεων τῶν παρελθουσῶν γενεῶν ἐπωφελοῦμενος, ὁ διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης νεουργήσας καὶ ἐξωραΐσας τὴν γῆν, ὁ βελτιώσας καὶ ἐξημερώσας τὰ φυσικὰ τῆς γῆς προϊόντα καὶ τὰ ὀρεσίτροφα θηρία, εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ κυρίως προοδευτικὸν πλάσμα. Ὡστε εἰ καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἐν συνόλῳ ἐπιδεικνύει παντοῦ καὶ πάντοτε τοὺς αὐτοὺς γενικωτέρους βιολογικοὺς χαρακτῆρας, ἀδικαίπτως ὅμως αλλοιοῦται καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταμορφοῦται, ἀπὸ τῆς ταπεινοτέρας σφαίρας τῶν καθαρῶς ζωικῶν ἐνεργειῶν κατὰ μικρὸν καὶ βαθμηδὸν, εἰς σφαῖραν φεινοτέραν μετεωρίζομένη. Καὶ ἀληθῶς, καθόσον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς προάγεται, διασκεδάζει καὶ ἀποσοβεῖ τὴν ἀχλὺν τῆς πλάνης, τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας, αἵτινες παρομαρτοῦσαι τῇ βροφικῇ ἡλικίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπισκιάζουσι τὴν φωτοδόλον ἐστίαν τῆς συνειδήσεως· ἀναζητῶν δὲ ἐκ τινος πνευματικοῦ ὀρμεμφύτου, τὴν πρώτην τῶν πραγμάτων αἰτίαν, κλίνει εὐλαδῶς τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου κοσμήτορος τοῦ παντός καὶ ἐπικαλεῖται ἐν τε ταῖς θλίψεσι καὶ ταῖς εὐπράξιαις, τὸ ἄγιον ὄνομα τοῦ δοτῆρος παντός ἀγαθοῦ. Ἄτε δὲ διὰ τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης συνδεόμενος πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ἀναγνωρίζει ἠθικτὸν ἢ βράδιον, ὡς ἀνώτατον κοινωνικὸν νόμον, τὴν ἱεράν δικαιοσύνην, δι' ἣς μόνως ἀσφαλίζεται ἡ εἰρηνικὴ πρόοδος καὶ συμβίωσις τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν πολιτικὴν κοινῶ-

νίαν. Προσέτι δὲ, διὰ μὲν τῆς ἐνάσκησέως τῆς ὑψίστης τῶν ἀρετῶν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ πρὸς τοὺς δυστυχεῖς καὶ ταλαίπωρους ἐλέου, ἐπὶ μᾶλλον ἀποκαλύπτει τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν αὐτοῦ, διὰ δὲ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος ὑσημέραι προάγει τὰς δημιουργικὰς δυνάμεις καὶ τὴν εὐημερίαν του.

Τοιοῦτοι οἱ εἰδικοί χαρακτῆρες τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ἀπαρτιζούσης ἰδίως βασιλείων καὶ τοιαύτη ἐν τῇ δυσπολογίστῳ τῶν αἰῶνων σειρᾷ ἡ ἀνθρωπίνη βιολογία.

I. A. ΣΟΥΤΣΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ

ΜΙΚΡΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΑΙ.

§ 4.

Δέλτα, τὸ Δέλτα τῆς Αἰγύπτου, κτλ.

Δέλτα—δελτωτός, δελτωειδής (=τριγωνοειδής).

Δέλτα—δέλτος, δέλτος ξυλίνη, δέλτος χαλκῆ, δέλτος χρυσεῖ, δέλτος ελεφαντίνη, δέλτοι ἱεραὶ ἢ μυστικαί.

Δέλτος—δελτωθεῖν.

Δέλτος—δελτίον, δελτίον δίπτυχον, κτλ., ἢ δελτάριον.

Δελτογράφημα.

Ψιττάκιον, πεττίκιον.

Γνωστότατον ὑπάρχει ὅτι τὸ παλαιὸν τοῦ στοιχείου δέλτα σχῆμα ἦτο τρίγωνον, ἐκ τούτου δὲ καὶ αἱ τρίγωνοι νῆσοι αἱ ἀποτελούμεναι ὑπὸ μεγάλων ποταμῶν εἰς στόματα σχιζομένων ἐκαλοῦντο *Δέλτα*, οἷον τὸ κατ' Αἴγυπτον Δέλτα καὶ τὸ κατὰ τὴν Ἰνδικήν. Ὀλίγους δ' ἔως λανθάνει ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ὠνομάσθη *δέλτα* καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον, οὗ πολλὰ προσηγοῖα παρὰ τοῖς κωμικοῖς φέρονται.

Γαλῆν. Τόμ. ΙΔ', σελ. 784 «Καθ' ἕτερον δὲ μέρος αὐτῆς μικρὸν ἀνωτέρω τῶν κροτάφων ἀφαιρεῖται τινα τρίγωνον εἰκότα τὸ σχῆμα τῷ Δ στοιχείῳ». Ἀμμών. σελ. 37 «Τρίγωνον μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ Δ, στρογγύλον δὲ τὸ Ο»,¹ κλπ.

Ἐδστάθ. Παρεκβ. εἰς Διονύσ. στίχ. 242 «Ὅτι τὸ τῆς ὅλης Αἰγύπτου σχῆμα τρισαεὶς ἐπὶ πλευραῖς βέβηκε' τρίγωνος γὰρ ἐστὶ προσοικεῖα τῷ δέλτα στοιχείῳ' καὶ δὴ καὶ οὕτω καλεῖται Δέλτα τὸ κατ' Αἴγυπτον—Φάσι

¹ Ὁ Βεγκῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ περὶ Ἀνωνομίας τοῦ Ἀπολλωνίου (σελ. 176) ἔγραψε «τρίγωνον μὲν γράμμα ἐστὶ τὸ Δ, κτέ.»

δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Αἰγύπτου ἕτερον τρίγωνον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Νείλου ἀποτελεῖσθαι σχῆμα, Δέλτα λεγόμενον καὶ αὐτό' οὐ ἡ μὲν βάσις μεταξὺ τοῦ Πηλουσίου καὶ τοῦ Ἡρακλείου στόματος τοῦ Νείλου, πλευραὶ δὲ ἡ δεξιὰ μὲν κατὰ Πηλουσίον, ἡ ἀριστερὰ δὲ κατὰ Κάνωβον καὶ Ἡρακλείον—Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἱστορεῖ καὶ τῆς Θράκης τόπον εἶναι τινα Δέλτα καλούμενον» καὶ στίχ. 1088 «Ἄ δὴ στόματα ποιοῦσι τὴν Παλαττηνὴν οἶα νῆσον ἀπολαμβάνομένην, ἣν καὶ ἐπαναλαμβάνει ὡς λόγου ἀξίαν λέγων' μέσσην ἐπιδέδρομε νῆσον, νῆσον ἣν καλοῦσι Παλαττηνὴν. Παραπλησία δέ, φασίν, ἐστὶν ἡ νῆσος αὕτη τῷ κατ' Αἴγυπτον Δέλτα' καὶ δὴ καὶ Δέλτα τινὲς καθ' ὁμοιότητα σχήματος ἐκάλεσαν καὶ αὐτήν. Φησὶ γοῦν Ἀρριανός' δίστομός ἐστὶν ὁ Ἰνδὸς καὶ Δέλτα ποιεῖ καὶ οὗτος ἐν τῇ τῶν Ἰνδῶν γῆ τῷ Αἰγυπτίῳ Δέλτα παραπλησίον». Περδ. καὶ Πλάτ. Τιμ. σελ. 21 «Ἐστὶ τις κατ' Αἴγυπτον—ἐν τῷ Δέλτα, περὶ δὲ κατὰ κορυφὴν σχιζέται τὸ τοῦ Νείλου ρεῦμα, Σαίτικὸς ἐπικαλούμενος νομός». Πολύβ. Γ', 49 «Ἐστὶ δὲ παραπλησία τῷ μεγέθει καὶ τῷ σχήματι τῷ κατ' Αἴγυπτον καλουμένῳ Δέλτα' πλὴν ἐκείνου μὲν θάλαττα τὴν μίαν πλευρὰν καὶ τὰς τῶν ποταμῶν ῥύσεις ἐπιζεύγνυσι, ταύτης δ' ὄρη δυσπρόσοδα καὶ δυσέμβολα καὶ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν ἀπρόσιτα». Στράβ. σελ. 701 «Ὀνησίκριτος δὲ τὴν πλευρὰν ἐκάστην τῆς ἀπολαμβανομένης νήσου τριγώνου τὸ σχῆμα δισχίζων, τοῦ δὲ ποταμοῦ τὸ πλάτος, καθ' ὃ σχιζέται εἰς τὰ στόματα, ὅσον διακοσίων' καλεῖ δὲ τὴν νῆσον Δέλτα' καὶ φησὶν ἴσση εἶναι τῷ κατ' Αἴγυπτον Δέλτα οὐκ ἀληθές τοῦτο λέγων». Παισαν. Σ', 26 «Ἡκουσα δὲ καὶ ὡς οὐχ ἡ Ἐρυθρὰ, ποταμὸς δὲ ἐν Σῆρα ὀνομάζουσι, οὗτός ἐστιν ὁ ποιῶν νῆσον αὐτήν, ὥσπερ καὶ Αἰγύπτου τὸ Δέλτα ὑπὸ τοῦ Νείλου καὶ οὐχ ὑπὸ μιᾶς περιέχεσθαι θαλάσσης». Τὸ Αἰγυπτιακὸν Δέλτα, περὶ οὗ πολλὸν ποιοῦνται λόγον ὁ Ἡρόδοτος ἐν βιβλίῳ δευτέρῳ (κεφ. 15—8) καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐν βιβλίῳ πρώτῳ (κεφ. 33—4) καὶ ὁ Στράβων ἐν βιβλίῳ ἑπτακαιδεκάτῳ (κεφ. 1), καλεῖ ὁ Δισχύλος ἐν Προμηθεῖ *τρίγωνον χθόνα Νειλώτιν* στίχ. 813:

οὗτός σ' ὀδώσει τὴν τρίγωνον ἐς χθόνα

Νειλώτιν, οὗ δὴ τὴν μακρὰν ἀποικίαν,

Ἰοῖ, πέπρωται σοὶ τε καὶ τέκνοις κτίσαι.

Τὸ ἐπιχώριον ὄνομα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τόπου ἦτο *Πετμυρις* κατὰ τὰ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου παραδεδομένα λ. *Δέλτα*.

Σουῖδ. «Δέλτα: τὸ τέταρτον στοιχεῖον. Σημαίνει δὲ καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

Δέλτα παρατετιλμένα»

Τὸ ὑπὸ τοῦ Σουῖδα παρατιθέμενον χωρίον κείτῃ ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 151:

εἰ γὰρ καθήμεθ' ἔνδον ἐντετριμμένα

κάν τοῖς χιτωνίοισι τοῖς ἀμοργίοις

γυμναὶ παρίοιμεν δέλτα παρατετιλμένα.

Σχολ. «Δέλτα: ἀντί τοῦ αἰδοῦν τοῦ γυναικεῖον τοιοῦτον γὰρ τὸ σχῆμα». Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 1539,33 «Ὅτι δὲ πολυώνυμον ὄν τὸ γυναικεῖον αἰδοῦν, ἀμβων τε γὰρ λέγεται καὶ χοῖρος καὶ ἐσχάρα καὶ δέλτα, τὸ αὐτὸ καὶ κέλης καλεῖται παρὰ τοῖς κωμικοῖς, οὐκ ἄδηλόν ἐστι».

Ἐκ τοῦ δέλτα ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίθετον *δελτωτός*, τοῦτέστι *δελτοειδής*, οὗ ποιεῖται χρῆσιν ὁ Ἀγαθίας Β', 8 «*δελτωτῶ γὰρ ἐφῆκει*» καὶ ὁ Εὐστάθιος ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον Παρεκβολαῖς στίχ. 157 «οὕτω γὰρ τὴν Αἴγυπτον *δελτωτῶν* τρίγωνον ἢ ἱστορία φησὶν» καὶ ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον σελ. 1913 «διὰ τὸ καθ' ἱστορίαν περιηγητικὴν Αἰγύπτιον *δελτωτῶν*» καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐλέγετο δὲ καὶ σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ *δελτωτῶν* πλησίον τοῦ Κριοῦ ὑπὸ πῆν Ἀνδρομέδαν κείμενον. Σχολ. Ἀράτ. 235 «Καὶ φησὶν ὅτι καὶ ἄλλο ἐστὶ σημεῖον πλησίον, ὑποκάτω τῆς Ἀνδρομέδας, ὃ *δελτωτῶν* καλεῖται· τῷ γὰρ δέλτα στοιχείῳ ἐἴκασται». Τοῦ ἐπιθέτου *δελτοειδής* παρέχει ἡμῖν παράδειγμα ὁ Ἡσύχιος λέγων «Καρρήσιον:—καὶ ἐργαλεῖον τεκτονικὸν *δελτοειδές*». Τὸ ἐπίρρημα *δελτοειδῶς* εὐρίσκεται παρὰ Ῥούφῳ τῷ Ἐφρασίῳ.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παντελῶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἠγνοοῦντο, ἐν δὲ μόνον ἐκ τοῦ δέλτα παράγωγον ὑπῆρχεν αὐτοῖς σύνθετες, τὸ θηλυκὸν ὄνομα *δέλτος*, σημαίνον κυρίως μὲν *δελτωτῶν* ἤτοι τρίγωνον πίνακα, κατὰχρηστικῶς δὲ καὶ πίνακα ἀπλῶς ἢ πινακίδα, πινακίον, σχεδᾶριον, κτλ.

Εὐστάθ. Παρεκβ. εἰς Ὀμηρ. σελ. 421,31 «Καὶ τὸ τῆς δέλτου δὲ ὄνομα ὁμοίως ἀνωθεν κατέβη ἀπὸ τῶν δελτωτῶν βιβλίων εἴτουν ἐκ τῶν κατὰ δέλτα πτυσομένων, αἱ κυρίως δέλτοι καλούμεναι ἀφῆκαν τοῖς ὕστερον βιβλίοις κληρονομησαί τοιαύτης κλήσεως». σελ. 633,11 «Πίνακα δὲ πτυκτὸν ὃ φαμεν ἡμεῖς δέλτον ἤτοι βιβλίον ἢ πιτακίον· δέλτον μὲν διὰ τὸ κατὰ σχῆμα τοῦ δέλτα γράμματος καὶ τῶν λεγομένων δελτωτῶν ἐστὶν ὅτε τὰ τοιαῦτα σχηματίζεσθαι πτυσσόμενα τριγωνοειδῶς, ὅπερ ἐν πολλοῖς ὁρῶμεν εἰσέτι γινόμενον· βιβλίον δὲ ἢ βιβλίον οὐδετέρως κτέ.». Παρεκβ. εἰς Διονύσιον στίχ. 242 «Σημείωσαι δὲ ὅτι ἔοικεν ἐκ τῶν ῥηθέντων τὸ δέλτα γράμμα τριγωνοειδῶς σχηματίζεσθαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς· ὅθεν καὶ δέλτοι κυρίως μὲν οἱ τόμοι ὅσοι τριγωνοειδῶς ἐσχηματίζοντο ἐν τῷ πτύσσεσθαι, καθὰ καὶ νῦν ποιοῦσιν οἱ τινες, ὕστερον δὲ ἀπλῶς αἱ βιβλίοι δέλτοι λέγονται ἀπὸ τῆς παλαιᾶς χρήσεως· καθὰ καὶ πυξία διὰ τὸ τοῦ παλαιοῦ ταῖς τῶν πύξων πινακίσιν τὰ γράμματα ἐντυποῦν». Πρβ. καὶ Σουῖδ. «Δέλτος: πινακίδιον, τιτλάριον¹, σχεδᾶριον. Ζήνων ὁ Κιτιεὺς Κλεάνθη τὸν αὐτοῦ διάδοχον ἀφωμοίου ταῖς σκληροκέρους δέλτοις, αἱ μάλιστα μὲν γράφονται, διατηροῦσιν δὲ τὰ γραφέντα». Βίβλ. δ' ἢ ῥῆσις αὕτη εἰλημμένη ἐκ τῶν τοῦ Λαερτίου Διογένους Ζ', 37.

¹ Ἴδε περὶ τούτου Κοραῖν Ἐπικτ. Διατριβ. σελ. 391.

Εὐριπίδ. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΝΕ', 4:

δέλτων τ' ἀναπτύσσοιμι γῆρυν
ἀν σοφοὶ κλέονται.

Χρητμ. παρ' Εὐσεβ. Προπαρ. Εὐαγγελ. Δ', 9:

ζῶων δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτῆσαι καθαρισμοὺς
ἀείσω, δέλτοις δὲ χαράσσετε χρῆσμον ἐμῆιο.

Ἰγν. εἰς Ἰσιν στίχ. 10 (παρ' Ἑρμαννῶ *Opusc.* Τόμ. Η', σελ. 353 καὶ 354):

Ἐρμᾶνος ἀπόκρυφα σύμβολα δέλτων
ἐδρομένα γραφίδεσσι κατέξυσα, κτέ.

Βατρ.χομμομαχ. 3:

ἦν νέον ἐν δέλτοισιν ἐμοῖς ἐπὶ γούνασι θῆμα.

Πλούταρχ. Κἀτ. Νεωτ. 46 «συμπάρων δὲ ὁ Κἀτων προσέσχε ταῖς δέλτοις μὲν χειρὶ γεγραμμέναις».

Λουκιαν. Τίμ. 22 «ἐπειδὴν δὲ τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῆ καὶ τὸ λίνον ἐντμηθῆ καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῆ καὶ ἀνακηρυχθῆ μου ὁ καινὸς δεσπότης κτέ.». Σχολ. «Δέλτον καλεῖ καὶ τὸ ἐν εἰλήτρει βιβλίον».

Ηλωτίν. Τόμ. Β', σελ. 189,19 Τεῦθ. «ὄλον γὰρ ἐν *πίναξιν* ἢ *δέλτοις* γεγραμμένων γραμμᾶτων, οὕτως κτέ.».

Ἰάμβλιχ. περὶ τοῦ Πυθαγορ. βίου § 238 «τὸν μὲν ἀποθνήσκων ἐλόμενον γράψαι τι σύμβολον ἐν *πίνακι* καὶ ἐπιστεῖλαι ὅπως, ἂν τι πάθῃ, ἐκκηρμῆναι τὴν *δέλτον* παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπισκοπῆ εἴ τις τῶν παριόντων ἀναγνωρίει τὸ σύμβολον» καὶ «μῆτι γὰρ καὶ πρὸς εὐ παθεῖν πρὸς τινος τῶν ἀναγνωριούντων τὴν *δέλτον*».

Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 607 «τοιαῦτα δὲ εἰσὶν ἐν ταῖς κεφαλαιαῖς καλούμεναι δέλτοις ταῖς ἀρχαίαις»¹. Τόμ. Ζ', σελ. 890 καὶ ΙΓ', σελ. 4 «αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἐν διφθέραις τισὶ ἢ δέλτοις εὐρόντα ὑπομνήματα». Τόμ. ΙΖ' β', σελ. 249 «εὐρόντα γεγραμμένα ἐν χάρταις τε καὶ διφθέραις καὶ δέλτοις». Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 922 «τὰ γὰρ ἐν διαφόροις (Γρ. *διφθέραις*) ἢ χάρταις ἢ δέλτοις ὑφ' Ἰπποκράτους γεγραμμένα κτέ.».

Μεθ. Αἰσώπ. 351 Ἄλμ. «Παῖς ἐκ διδασκαλείου τὴν τοῦ συμφοιτητοῦ δέλτον ἀνελόμενος τῇ μητρὶ ἐκόμισε» καὶ «ὅτε σοι πρῶτον τὴν δέλτον κλέψας ἤνεγκα».

Ὁραπόλλ. Ἱερογλυφ. Α', 14 «δέλτον αὐτῷ παρατίθησιν ὁ ἱερεὺς καὶ σχοινίον καὶ μέλαν».

Ἡσύχ. «Ἄλοκας: αὐλακας—ἢ γλυφὰς δέλτου».

Παροιμιῶδες δὲ κατέστη ἐπὶ ἀψευδοῦς ἢ ἀξιόχρεω καὶ ἐγγεγούου μάρτυρος παραλαμβανόμενον τὸ ἐκ τῶν *Διὸς δέλτων* ὁ μάρτυς, οὗ φέρεται χρῆσις καὶ ἐν τῷ τοῦ Λουκιανοῦ βιβλίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων § 12².

¹ Πρβ. Συναδῆρον Ἀριστοτ. π. Ζψ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 184.

² Ἴδε Βαλκηνάριον Διατριβ. σελ. 185 καὶ Λεύσιον Παροιμιῶν Γρ. Τόμ. Β', σελ. 162.

Ἐν τῇ δευτέρῃ τῶν εἰς τὸν Πλάτωνα κοινῶς ἀναφερομένων Ἐπιστολῶν σελ. 312 ἀναγινώσκειται «φραστέον δὴ σοι δι' αἰνιγμάτων, ἴν', ἂν τι ἢ δέλτος ἢ πόντου ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὃ ἀναγνοὺς μὴ γινῶ». Γράφει δὲ περὶ τούτου ὁ Κόβητος ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῆ Τόμ. Α', σελ. 457 «Οὐκ ἀκούεις δὲ ἐν τούτοις τραγικοῦ πινος σεμνῶς πάνυ τάδε λέγοντος»

ἴν' ἦν τι δέλτος ἐν πτυχαῖς πόντου πάθῃ.

ἀντί τοῦ ἔάν πως ἢ ἐπιστολὴ ἐν τῇ θαλάττῃ ἀπόληται. Ἡ δοκεῖ σοι σοφιστικῆς ἀττικιστί, οὐ μόνον ἀττικῶς, δυνάμενος γράφειν. καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος καλλιπέπειον ἐπιτυχῶς μιμησάμενος ἀντί τοῦ ἢ ἐπιστολὴ εἰπεῖν ἂν δέλτος καὶ ἐν πόντου πτυχαῖς ἀντί τοῦ ἐν τῇ θαλάττῃ; Ἀποπώτατον μέντων εἶη. Οὐ μὲν οὖν ἀλλ' Εὐριπίδειόν τι φθέγγεται καὶ ὁμοιότατά ἐστι τοῖς ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Ταύροις, στίχ. 743 :

ἦν τι ναῦς πάθῃ
χῆ δέλτος ἐν κλύδωνι χρημάτων μέτα
ἀφανῆς γένηται.

καὶ πάλιν στίχ. 752 :

ἦν δ' ἐν θαλάσῃ γράμματ' ἀφανισθῆ τάδε».

Παρατηρητέον δ' ὅτι εἰπὼν ὁ Εὐριπίδης ἐν στίχ. 756 ἢ δέλτος καὶ ἐν στίχ. 733 τήνδε δέλτον μεταχειρίζεται ἐν στίχ. 760 τὸ ὀγκηρότερον ἐν δέλτου πτυχαῖς, οὗτινος ἔτι μεγαλορρημονέστερον ὑπάρχει τὸ ἐν στίχ. 727 δέλτου μὲν αἶδε πολύθυροι διαπτυχαί. Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Γ', 6 «Καὶ τὸ ἐν πολλὰ ποιεῖν, ὅπερ οἱ ποιηταὶ ποιοῦσιν. Ἐνὸς ὄντος λιμένος λέγουσι λιμένας εἰς Ἀχαϊκούς καὶ δέλτου μὲν αἶδε πολύθυροι διαπτυχαί».

Ἦσαν δὲ αἱ δέλτοι συνήθως ξύλινοι. Ὅθεν παρ' Ἀριστοφάνει μὲν ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις στίχ. 778 λέγεται :

Ἄγε δὴ, πινάκων ξυστῶν δέλτοι
δέξασθε σμίλης ὀλοούς,
κήρυκας ἐμῶν μόχθων.

παρὰ δ' Εὐριπίδῃ ἐν Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι στίχ. 34 :

σὺ δὲ λαμπτήρος φάος ἀμπετάσας
δέλτον τε γράφεις
τήνδ' ἦν πρὸ χειρῶν ἔτι βαστάξεις,
καὶ ταῦτά πάλιν γράμματα συγχεῖς
καὶ σφραγίσεις λόβεις τ' ὀπίσω
ρίπτεις τε πέδῳ πεύκῃν.

Πρβ. καὶ Εὐστάθ. σελ. 633,22 «Οἱ δὲ πικαιοὶ καὶ ἐν τῇ κατ' Εὐριπίδῃ Φαίδρα, ἐνθα μνήμη πεύκης κεῖται, φασὶ πεύκην ῥηθῆναι τὴν ἐν τῇ χειρὶ τῆς Φαίδρας δέλτον τὴν κατὰ τοῦ Ἱπολύτου ὡς ξυλίνην οὖσαν καὶ ἴσως ἐκ πεύκης διὰ τὸ τῆς γραφῆς ἐν τοιούτῳ ξύλῳ εὐτύπωτον». Ἀλλὰ περὶ τούτων πλημμελῶς ἐχόντων θὰ γράψωμεν ἐκτενῶς ἀλλαχοῦ. Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Περροφύριου παρ' Εὐσεβ. Προπαρ. Εὐαγγελ. Γ', 7 «καθὰ δὲ καὶ

τῶν γραμμάτων οἱ ἀνόητοι λίθους μὲν ὀρώσι τὰς στήλας, ξύλα δὲ τὰς δέλτους, ἐξυφασμένην δὲ πάπυρον τὰς βίβλους» καὶ ἐν τῷ Πολιορκητικῷ τοῦ Αἰνείου Ὑπομνήματι ΛΑ', 14 «ἤδη δέ τις ἐν δέλτου ξύλῳ γράφας κηρὸν ἐπέτηξε καὶ ἄλλα εἰς τὸν κηρὸν ἐνέγραψε». Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐν μὲν τῇ Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Αὐλίδι στίχ. 798 γράφει :

εἴτ' ἐν δέλτοις Πιερίσιν
μῦθοι τάδ' ἐς ἀνθρώπους
ἦνεγκαν παρὰ καιρῶν ἄλλως.

ἐν δὲ τῇ Ἀλκῆστιδι στίχ. 966 :

οὐδέ τι φάρμακον
Θρήσσαις ἐν σάνισιν, τὰς
Ὀρφέα κατέγραψεν
γῆρος.

Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Ἰμέτ. 946 :

ταῦτ' οὐ πίναξιν ἐστὶν ἐγγεγραμμένα
οὐδ' ἐν πτυχαῖς βίβλων κατεσφραγισμένα.

καὶ Εὐριπ. ἐν Κορμ. Ἀνεκδ. Ὄξων. Τόμ. Γ', σελ. 373,20 :

εἰσὶν γὰρ εἰσὶ διφθέραι μελαγγραφεῖς
πολλῶν γέμουσαι Δοξίου γηρυμάτων.

Κατεσκευάζοντο δ' ὁμοῦ καὶ χαλκαὶ δέλτοι, αἵτινες πολλῶ τῶν ξυλίνων στερεώτεραι καὶ μονιμώτεραι ὑπῆρχον. Ψευδοπλάτ. Ἀξιοχ. σελ. 371 «ἐκ τινῶν χαλκῶν δέλτων». Λουκιαν. Ἀλεξ. 10 «κατορύττουσι δέλτους χαλκῶς λεγούσας κτέ.». Πλούτ. Ἀλεξ. 17 «ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν τύπον ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων» (Πρβ. καὶ Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. 5, 27). Πολυδεύκ. Η', 128 «Δέλτοι χαλκαί, αἷς ἦσαν πάλαι ἐντετυπωμένοι οἱ νόμοι οἱ περὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν πατρῶων κύρβεις δὲ τρίγωνοι σανίδες πυραμοειδεῖς, οἷς ἦσαν ἐγγεγραμμένοι οἱ νόμοι». Πρβ. καὶ Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 297 «Ταῦτα, φησὶν ὁ Σωκράτης, ἐν διφθέραις χαλκαῖς γεγράφασιν. Καλὸν δ' ἡμῖν φαίνεται νὰ παρατεθῆ ἐνταῦθα καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παιουσάνου ἐν τοῖς Μεσσηνιακοῖς γεγραμμένον (κεφ. Κ5', 8) «Ὁ δὲ θύσας καὶ εὐξάμενος τῷ πεφηνότι ὄνειρατι ἦνοιγε τὴν ὑδρίαν, ἀνοίξας δὲ εὖρε κασσίτερον ἐληλαμένον ἐς τὸ λεπτότατον· ἐπέλιπτο δὲ ὡσπερ τὰ βιβλία. Ἐνταῦθα τῶν μεγάλων θεῶν ἐγγεγράφτο ἢ τελετή, καὶ τοῦτο ἦν ἢ παρακαταθήκη τοῦ Ἀριστομένου».

Μνημονεύονται δὲ καὶ χρυσαὶ δέλτοι καὶ ἐλεφάντινοι. Θεμίστ. σελ. 354,13 Δινδ. «οὐ ἀναβῆναι οὐκ ἔστι δέλτῳ χρυσοῦ ἐποχομένους». Ψευδο-λουκιαν. Νέρων. 9 «καὶ γὰρ δὴ καὶ δέλτους ἐλεφαντίνας καὶ διθύρους προβεβλημένοι αὐτὰς ὡσπερ ἐγγχειρίδια καὶ τὸν Ἠπειρώτην ἀναστήσαντες πρὸς τὸν ἀγχοῦ κίονα κατέαζαν αὐτοῦ τὴν φάρυγγα παίοντες ὀρθαῖς ταῖς δέλτοις». Πρβ. καὶ Θεμίστ. σελ. 353,8 «ὅποσα ταῖς δέλτοις ἀκολοθεῖ ταῖς

σφρηλάτοις» και σελ. 273,18 αὐτὸ μὲν οὐκ ἐπ' ἐκείνη τῆ δέλτω (μέγα φρονῶ), ἀλλ' ἐπ' ἄλλῃ μείζονι και τελειωτέρῃ — ἦν οὐκ ἐποίησαν ἐλεγαν-
τουργοὶ οὐδὲ χρυσοχόοι, ἀλλὰ ποιητὴ ἐστὶν αὐτοῦ βασιλέως.

Ὅτι τὰ ὀνόματα δέλτος και πίναξ ἐλαμβάνοντο παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς πολλῆς ἐννοίας γίνεται φανερόν και ἐκ τῆς ἀδιαφόρου χρήσεως τοῦ δώδεκα δέλτοι, ὅθεν τὸ δώδεκαδελτος¹, και τοῦ δώδεκα πίνακες. Διονύσιος Ἀλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. Β', 27 «ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν λεγομένων δώδεκα δέλτων, ἃς ἀνέθεσαν ἐν ἀγορᾷ». ΙΑ', 28 «ὅν αὐτὸς ἐν ταῖς δώδεκα δέλτοις ἀνέγραψε». Διόδωρ. Σικελ. ΙΒ', 26 «τῶν γὰρ καλουμένων δώδεκα πινάκων οἱ μὲν δέκα συνετελέσθησαν, τοὺς δ' ὑπολειπομένους δύο ἀνέγραψαν οἱ ὑπατοὶ και τελεσθεῖσης τῆς ὑποκειμένης νομοθεσίας, ταύτην εἰς δώδεκα χαλκοῦς πίνακας χαράξαντες οἱ ὑπατοὶ προσήλωσαν τοῖς πρὸ τοῦ βουλευτηρίου τότε κειμέναις ἐμβόλοις». Πρβ. και Πλούτ. Τιβ. Γράμχ. 6 «Ἐν δὲ τούτοις και πινάκιδες ἦσαν τοῦ Τιβερίου γράμματα και λόγους ἔχουσαι τῆς ταμειευτικῆς ἀρχῆς, ἃς περὶ πολλοῦ ποιούμενος ἀπολαβεῖν — ἀνέστρεψε πρὸς τὴν πόλιν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τρεῖς ἢ τέτταρας ἐταίρους. Ἐγκαλέσας δὲ τῶν Νομαντίνων τοὺς ἄρχοντας ἤξιον κομίσασθαι τὰς δέλτους, ὡς μὴ παράσχοι τοῖς ἐχθροῖς διαβολὴν κτέ.» και Θεμίστ. σελ. 460,1 «τίς οὕτως ἀδάμαντος στερεώτερος ὥστε ἀντισχεῖν και μὴ νομίσει φιλοσοφίαν αὐτὴν προκαθημένην προτείνειν τὰς δέλτους; παρ' αὐτῆς ἐδεξάμην τῆς χειρὸς τὰς πινάκιδας, παρ' ἧς οὐ κεκρύβηται ἡ μέλαινα ψῆφος» και σελ. 427,10—14. Ἐν τῷ Φιλεταίρῳ τοῦ Ψευδοπρωδιανοῦ σελ. 448 ἀναγιγνώσκεται «Γραμματεῖον και δέλτον ἐρεῖς, οὐχὶ πίνακα» ἀθετητέον γὰρ τοῦνομα». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Δέλτος: πινάκιδιον ἢ πλάκες» και «Πίνακας: τὰς σανίδας — ἄλλοι δὲ τὰς δέλτους» και «Πλάκας: δέλτους». Παράδοξον εἶνε τὸ «Πλητίνες: δέλτοι» και τὸ «Δάλκιον: πινάκιον, οἷον γραμματεῖδιον», ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Ἀλβερτος εἶπασε δαλτίον, καθὰ και ὁ Κουστῆρος, ὁ δὲ Σμιδίτιος χαλίδιον, ὅπερ κεῖται και αὐτὸ παρ' Ἡσυχίου λέγοντι «Χαλίδιον: πινάκιον». Εὐρίσκει δὲ τις ἐν τοῖς τοῦ Ἡσυχίου και τῷ διφθέρι ἡρμηνευμένον διὰ τοῦ δέλτος. Πρβ. και «Διψάρα: δέλτος» οἱ δὲ διφθέρα». Ἀλλὰ περὶ τούτων ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ.

Ἐν βίῳ Εὐριπίδου Β' εἶνε γεγραμμένον «Λέγει δὲ και Ἐρμιππος Διονύσιον τὸν Σικελίας τύραννον μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Εὐριπίδου τάλαντον τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ πέμψαντα λαβεῖν τὸ ψαλτήριον και τὴν δέλτον και τὸ γραφεῖον», παρὰ δὲ Λουκιανῷ πρὸς τὸν Ἀπαίδ. 15 «Οὗτος τοίνυν (ὁ Διονύσιος) πυθόμενος ὡς ἐγγελάττει, τὸ Αἰσχύλου πυξίον, εἰς ὃ ἐκεῖνος ἔγραψε, σὺν πολλῇ σπουδῇ κτησάμενος και αὐτὸς ἔθετο ἔνθεος ἔσεσθαι και κάτοχος ἐκ τοῦ πυξίου»².

¹ Ἴδε Σχολ. Ἀριστοειδ. σελ. 315,10 Δινδ. Ἀρμενόπουλ. σελ. 22,3 Ἀσιφ. κτλ.

² Πρβ. Διόδωρον Εὐριπ. Σχολ. Τόμ. Α', σελ. 9.

Δέλτοι ἱεραὶ ἢ μουσικαὶ παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς εἶνε τὰ ἄλλως λεγόμενα διπτύχα (τούτεστι δελτία) τῆς ἐκκλησίας ἢ τὰ ἐκκλησιαστικά. Εὐρίσκειται δὲ και ἀγιογράφοι δέλτοι ἰσοδύναμον ἐν τῷ ἀγιογράφοι βιβλίοι ἢ τῷ ἀγία γραφή.

Ἐκ τοῦ δέλτος παρήχθη τὸ ῥῆμα δελτοῦσθαι ἔχον τὴν σημασίαν τοῦ τίθεσθαι ἢ ἐγγράφεσθαι ἐν (φρονῶν) δέλτοις. Αἰσχύλ. Ἰκέτ. 179:

αἰνῶ φυλάξαι τὰμ' ἐπη δελ του μένας.

Σχολ. «Δελτουμένας: ἀπογραφομένας». Εἶπε δ' ὁ Αἰσχύλος ἐν Εὐμενίσι στίχ. 275:

δελτογράφω δὲ πάντ' ἐπωπῆ φρενί.

και ἐν Προμηθεῖ στίχ. 789:

ἦν ἐγγράφου σὺ μνήμοισιν δέλτοις φρενῶν.

Ἐ ὅμοιον εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ῥηθὲν ἐν Τριπτολέμῳ:

ὅς δ' ἐν φρενὸς δέλτοις τοὺς ἐμοὺς λόγους.

Πρβ. και Φιλοκτ. 1325:

και ταῦτ' ἐπίστω και γράφου φρενῶν ἔσω.

και Αἰσχύλ. Χορηφ. 450:

τοιαῦτ' ἀκούων ἐν φρεσὶν γράφου

και Πίνδαρ. Ὀλυμπ. ΙΑ', 1:

τὸν Ὀλυμπιονίκην ἀνάγνωτέ μοι
Ἀρχεστράτου παιδα πῶθι φρενὸς
ἐμᾶς γέγραπται.

Φέρεται δὲ και ἐν τῇ δευτέρῃ τοῦ Παύλου πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ Γ', 3 «και ἐγγεγραμμένη οὐ μέλαινα ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας» και ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου παρὰ Κοτελ. Τόμ. Β', σελ. 248, γ' «τοῖς πίναξιν ὡσπερ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς μεταγράφειν ἔσπευδε τὰ ἐκείνου καλά»¹. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Νεάκιος νομίζων ἀσύστατον τὸ ῥῆμα δελτοῦσθαι μετατυποῖ τὸ παρ' Αἰσχύλῳ δελτουμένας εἰς τὸ δέλτοις φρενῶν².

Ἐπάρχουσι δὲ και ὑποκοριστικοὶ τύποι τῆς λέξεως δέλτος διὰ τῆς καταλήξεως ΙΟΝ και ΑΡΙΟΝ ἐσηματισμένοι, οἷον δελτίον και δελτάριον.

Πολυδεύκ. Ι', 57 «ὥρα αὐτῷ ἔχειν βιβλία, χάρτας, ἰππέλας, διφθέρας, γραμματεῖα γραμματεῖδια, δέλτους δελτία, ὡς εἰπεῖν γραμματεῖδιον δίθυρον ἢ τρίπτυχον ἢ και πλειόνων πτυχῶν ἢ καθ' Ὀμηρον πίνακα πτυκτόν» και Δ', 18 «Και δελτίον δὲ τῶν ἐν γραμματιστοῦ και πυξίον και πυξιδιον (ἔστι γὰρ παρὰ Ἀριστοφάνει τοῦνομα) και δέλτος. Και Ἡρόδοτος μὲν λέγει

¹ Ἴδε και Βοισσονάδην Νικήτ. Εὐγεν. Τόμ. Β', σελ. 7.

² Mélang. Gréco-Rom. Τόμ. Β', σελ. 441.

δελτίον δίπτυχον, οἱ δὲ Ἀττικοὶ γραμματεῖον δίθυρον καὶ θύρας τὰς πτυχὰς ἔχει δύο, εἶτα πτυχὰς καὶ τρίπτυχον καὶ πολύπτυχον. Ὅμηρος δὲ πίνυκα πτυκτὸν εἴρηκεν». Παρ' Ἡροδότῃ ἐν βιβλίῳ Ζ' κεφαλαίῳ 239 λέγεται «δελτίον δίπτυχον λαβὼν τὸν κηρὸν αὐτοῦ ἐξέκνησε». Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τοῦτο νομίζεται ὑπὸ τινῶν παρεγγραπτὸν¹. Ὡς δὲ λέγεται πολύπτυχον δελτίον, οὕτω καὶ πολύπτυχος δέλτος, οἷον «ἀλλ' ἢ πολύπτυχοι δέλτοι κατόπιν ἀκολουθοῦσιν ἢ παλαιῶν ἔργων ἀρετὰς φυλάττουσαι βίβλοι» (Ψευδοδουκιαν. Ἔρωσ. 44). Πρὸς καὶ Ἡσύχιον «Θυρίς:—Θυρίδας Ἀττικοὶ τὰς τῶν γραμματεῖων πτυχὰς καὶ δίθυρον λέγουσιν, οὐ τρίθυρον (δὲ) ἀλλὰ τρίπτυχον». Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ μὴ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα τὴν εὐστοχωτάτην τοῦ Ἐμπεδοκλείου εἰκασίαν ἀναγνόντος παρ' Ἀλκίφρονι Ἐπιστ. Γ', 62 «γραμματεῖδια ὁσμέραι φοιτᾷ δίθυρα» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φερόμενου ἰδιούρα (ΦΟΙΤΑΙ ΔΙΘΥΡΑ—ΦΟΙΤΑ ΙΔΙΟΥΡΑ)².

Πολύβ. ΚΘ', ια', 2 «πρόχειρον ἔχων τὸ δελτάριον, ἐν ᾧ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα κατετέτακτο, προὔτεινεν αὐτῷ». Πλούτ. Ἀντων. ΝΗ', 3 «δικάζοντα δὲ πολλὰς τετράρχαις καὶ βασιλεῦσιν ἐπὶ βήματος δελτάρια τῶν ἐρωτικῶν ὀνόματα καὶ κρυστάλλινα δέχεσθαι παρ' αὐτῆς καὶ ἀναγινώσκειν». Τὸ παρὰ τῆς Σεβιλίας τῆς ἀδελφῆς Κάτωνος τοῦ νεωτέρου πεμφθὲν πρὸς τὸν Καίσαρα ἀκόλαστον ἐπιστόλιον ὀνομάζει ὁ Πλούταρχος καὶ δελτάριον μικρὸν καὶ γραμματεῖδιον μικρὸν (Κάτ. Νεωτ. ΚΔ', 1 καὶ Βρούτ. Ε', 2)³. Κοραῆς Πλουτ. Μέρ. Ε', σελ. 327 «Δελτάριον. Τὸ ὕστερον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι κληθὲν καθὰ καὶ μέχρι δεῦρο καλεῖται παρ' ἡμῶν Πιττάκιον (billet), περὶ ᾧ τῆς παραγωγῆς καὶ σημασίας ἐπιθὶ τὸν Εὐσταθίου (σελ. 633)».

Τὸ ὄνομα δελτογράφημα, τὸ δελτογράφημα τοῦ ἀντιπάτου (libellus), ἀπαντᾷ ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπιγραφῶν Ἀριθμ. 3902, β'. Εἶνε δ' ὁμοίως ἐσηματισμένον τῷ ζωγράφημα, ἀναζωγράφημα, λογογράφημα, πινακογράφημα, πλαστογράφημα, σκιαγράφημα, στηλογράφημα, συμβολογράφημα, χεῖρογράφημα καὶ ψευδογράφημα

Τῷ δελτάριον συνώνυμον εἶνε τὸ πιττάκιον, οὗ ἐποίησατο χρῆσιν ὁ Δεινόλοχος, ἂν φαίνεται εὐλογον νὰ πιστεύσωμεν τῷ Ἀναττικιστῇ λέγοντι ὅτι «Πιττάκιον εἶπε Δεινόλοχος Τηλέφῳ» (σελ. 112,25). Εὐρίσκεται δὲ καὶ παρὰ Πολυδίῳ ΛΑ', κα', 9 «Γράψας βραχὺ πιττάκιον καὶ σφραγισάμε-

¹ Ἰδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Γ', σελ. 796 ἐκδ. β'.

² Πρὸς Σαλπέρην Ἀλκίφρ. σελ. 376 καὶ Μεινέκιον Ἀποσπ. Κωμ. Τόμ. Δ', σελ. 167

³ Περὶ τοῦ γραμματεῖδιον διὰ τοῦ Γ καὶ γραμματεῖδιον διὰ τοῦ Εἰ γίνεται λόγος ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 241,3. Θὰ εἰπωμεν δὲ καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτῶν τὰ δέοντα ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

νος πέμπει παρ' αὐτοῦ παιδᾶ, συσκοτάζοντος ἄρτι τοῦ θεοῦ, συντάξας ἐκκαλεσάμενον τὸν οἰναχθὸν τοῦ Δημητρίου δοῦναι τὸ πιττάκιον, μὴδὲν εἰπόντα τίς ἢ παρὰ τίνας, καὶ κελεύειν ἀποδιδόναι τῷ Δημητρίῳ παραχρημα διαναγνῶναι. Γενομένων δὲ πάντων κατὰ τὸ συνταχθέν, λαβὼν ὁ Δημήτριος ἐπανέγνω. Τὸ δὲ πιττάκιον περιεῖχε τὰς γνώμας ταύτας» καὶ παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ Σ', 89 «Νικόδρομον ἐξερεθίσας τὸν κηθαρωδὸν ὑποπίασθη προσθεῖς οὖν πιττάκιον τῷ προσώπῳ ἐπέγραψε· Νικόδρομος ἐποίησε». Πρὸς Σ', 33 «μετὰ δὲ ἐγγράψας τὰ ὀνόματα εἰς λεύκωμα τῶν πληζάντων περιήσει ἐξημμένος».

Ἡ λέξις πιττάκιον ἦτο συνήθης ἐν τῷ Βυζαντιανῷ ἑλληνισμῷ· εὐρίσκεται δ' ἐν αὐτῷ ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς πιττάκια καὶ ὡς κύριον ὄνομα παρελημμένος, οἷον «λέγεται δὲ τῆς Εὐδοξίας τυγχάνειν ὁ εἰς τὰ λεγόμενα Πιττάκια ἐστὼς κίων» (Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Π', 20) καὶ «τῷ ΔΤ' ἔπει γέγονε πάλιν στάσις δημοτικὴ ἐν τοῖς Πιττακίοις» (Κεδρην. Τόμ. Α', σελ. 679,11 Βόνν.). Παραδείγματα τῆς προκειμένης λέξεως ἐξ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων εἶνε συνηγμένα ὑπὸ τοῦ Φαβρότου ἐν τῷ εἰς Κεδρηνὸν Γλωσσάρῳ (Τόμ. Β', σελ. 927 Βόνν.).

Ἐν τοῖς τοῦ Μοίριδος ἀναγινώσκειται σελ. 305 «Πεττύκια: τὰ λεπτὰ περιτμήματα τῶν δερμάτων ἀφ' οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν». Τὰ αὐτὰ γράφει καὶ ὁ Μοσχόπουλος ἐν τῷ περὶ Σχεδῶν σελ. 135 προσθεῖς τὸ Λορικῶς μετὰ τὸ πεττύκια.

Ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου φέρεται (σελ. 633) «Πίνακα δὲ πτυκτὸν ὃ φαμεν ἡμεῖς δέλτον ἦτοι βιβλίον ἢ πιττάκιον—πιττάκιον δὲ ἰδιωτικώτερον διὰ τὸν τρόπον καὶ αὐτὸ τῆς πτύξεως ἦτοι διπλώσεως· ὡς γὰρ δέλτος διὰ τὸ δελτωτὸν σχῆμα, οὕτω πιττάκιον διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πτυσσόμενον ὁμοίως πως τῷ τῆς χυτῆς πίττης σχηματισμῷ». Πρὸς Κοραῆν Ἀτάκτ. Τόμ. Α', σελ. 298 «ΠΙΤΤΑΚΙΤΖΙΝ. Πιττάκιον (billet)· τὸ ὁποῖον, ἂν πιστεύσωμεν τοὺς γραμματικούς, παράγεται ἀπὸ τὸ Πίττα, κοινῶς Πίσσα (poix), διὰ τὴν ὁμοιότητα δηλαδὴ τοῦ σχήματος μετὰ τὰ μαζία τῆς πίσσης. (Ἰδ. τὸν Εὐστάθ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. ζ', σελ. 633). Διὰ τὸ αὐτὸ σχῆμα, καὶ ὁ πλατυσμένος ἄρτος ὠνομάσθη Πίττα (Galette, Fouace)» καὶ Τόμ. Β', σελ. 298 «ΠΙΤΤΑΚΙΟΝ—Ἀπὸ τὴν πίσσαν ἢ πίτταν (poix) τὸ παράγει καὶ ὁ Σαλμάσιος (Not. in Ael. Lamprid. pag. 203), ἀλλὰ διότι (λέγει) ἐκολλῶντο μετὰ πίσσαν πολλάκις τὰ πιττάκια εἰς τοὺς τοίχους».

Ἡ ἐκ τοῦ πίττα ἐτυμολογία τοῦ πιττάκιον οὐκ ὀλίγη μὲν ἔχει εὐπροσωπίαν καὶ δύναται παρὰ πολλοῖς ἔως ἀσπαστῆ νὰ ὑπάρχῃ ὡς ἀληθὴς καὶ ἀναμφίβολος προσπίπτουσα, ἀλλ' ἡμεῖς λίαν ὀνοῦμεν πρὸς τὴν ἔγκρισιν καὶ ἀποδοχὴν αὐτῆς. Θὰ γράψωμεν δὲ περὶ τοῦ πράγματος ἀκριδέστερον ἐν ἑτέρῳ τόπῳ.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ

ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΩΝ *

Εὐγνωμοσύνης καθήκον, πολιτισμοῦ ὑποχρέωσις ἦτο, οἱ νεώτεροι Ἕλλη-
νες ἐλευθερωθέντες τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ καὶ ἀνεξάρτητον ἔθνος ἀποτελέ-
σαντες, νὰ στρέψωσιν τὸ βλέμμα των περὶ τὰ περὶ ἑαυτοὺς ἁμογενῆ φύλα
καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τούτων, ἂν ἔχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν, μίαν τῶν κυρίων
ἐνασχολιῶν των νὰ ἔχωσιν. Ἐκεῖνο δὲ, περίξ τοῦ ὁποίου πᾶσα μέριμνα Κυ-
βερνητικὴ καὶ ἰδιωτικὴ ἔπρεπε νὰ περιστραφῇ εἶναι ἡ Ἀλβανία, ὁ ἱπποτικὸς
ἐκεῖνος τόπος ὅστις διὰ τῶν ἀνδρείων τέκνων του, τὰ μάλα συντέλεσεν εἰς
τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ὁποίου καὶ
σήμερον ἀκόμη τὸ αἷμα σκιρτᾷ εἰς τὴν θέαν τῆς κυανόχρου μετὰ τοῦ χρυσοῦ
σταυροῦ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Κερκύρας κυματιζούσης σημαίας, ὑπὸ τὴν
ὁποίαν ἐνδόξως ἠγωνίσθησαν οἱ ἀδελφοὶ των ὁ Βότζικρης, ὁ Τζαβέλας, ὁ Μι-
αούλης, ὁ Ἀνδρουτζος καὶ ἡ Μπουμπουλίνα. Τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσον τὸ γείτον
ἔθνος ἡ Ἰταλία ἐπὶ τῇ προφάσει ἀρχαίας συγγενείας ἐστραμμένα ἔχει τὰ
βλέμματά της ἐπὶ τῶν Ἀκροεραυνίων ἐκείνων ὁρέων τὰ ὅποια ἐκ τοῦ
Ὁτράντου φαίνονται».

Οἱ μὴ γνωρίζοντες ἐκ τῶν ἡμετέρων τί ἐστὶν Ἀλβανία καὶ ποία ἡ συγ-
γένεια ταύτης μὲ τὴν Ἑλλάδα βεβαίως ἀντιστρατεύονται εἰς τὴν ἰδέαν
ὅτι μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος κατεκλήθη ἄλλοτε ὑπὸ Ἀλβανῶν καὶ ἀπόγο-
νοι τούτων εἶναι οἱ τὴν γλῶσσαν τὴν Ἀλβανικὴν σήμερον λαλοῦντες, θεω-
ροῦν δὲ καὶ ὡς ἐθνικὴν ζημίαν καὶ αὐτὴν τὴν μετὰ τῶν Ἀλβανῶν σχέ-
σιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦτο διότι μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὑποθέτουν βάρβαρόν τινα
λαὸν ἀρνησάμενον κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας μας μετὰ τῶν Τούρκων πολε-
μήσαντα. Ἀκολουθοῦντες ὁμῶς ἡμᾶς εἰς τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ σοφοῦ συγγρα-
φέως τῶν Ἀλβανικῶν Μελετῶν Dr. G. de Hahn τοῦ δόντος νέαν ζωὴν
εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ τοῦ τούτῳ ἐπομένου Ἀλβανοῦ τὴν καταγωγὴν Δ.
Καμάρδα, εἰς τὴν φιλοπονίαν τοῦ ὁποίου τὰς πλείστας τῶν σημεῖωσεων τού-
των ὀφείλομεν, θέλουσι δικαιοῦσαι ἡμᾶς ἀσπασθέντας τὴν γνώμην των
μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου παρὰ τῶν παρ' ἡμῖν σοφῶν, οὓς κατὰ κα-
θῆκον ἡ μελέτη αὕτη προκαλεῖ διότι ἄλλως ἀποβαίνει ἀνεξήγητον πῶς
ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τόσους
αἰῶνας, ἀφοῦ τόσαι ἄλλαι εἰσαχθεῖσαι διὰ κατακτητῶν ἰσχυροτάτων, ξένων

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τῇ 18 Μαΐου 1877.

ὁμῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅποιοι ἦσαν οἱ Σλαῦοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Βενετοὶ
καὶ Τούρκοι, οὔτε ἔχνοσ ἀφῆκαν ἕμα οὔτοι ἐξέλιπον;

Τὸ παρελθὸν τῆς Ἀλβανίας ὅπως παρουσιάζεται ἡμῖν διὰ τῶν δημοτικῶν
ἄσμάτων σχετίζεται πλέον παρ' ὅσον νομίζομεν μὲ τὰ ζητήματα τῆς σήμε-
ρον, ἄλλως τε εἶναι ἐνδιαφέρον θέαμα, ἡ ἐμφάνισις μικροῦ τινος λαοῦ διελ-
θόντος τὰς δοκιμασίας τῆς κατακτήσεως καὶ τῆς ἐρημώσεως χωρὶς ν' ἀπο-
λέσῃ οὐδεμίαν τῶν ἀρετῶν ἐκείνων αἰτίνας ἀποτελοῦν τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα.

Κατὰ τὸν Hahn οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι ἀπόγονοι τῶν περιφύμων Πελασγῶν.
Οἱ Πελασγοὶ κατὰ τὰς προϊστορικὰς ἐποχὰς εἶχον κατοικήσει τὴν Ἠπειρον,
τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Πε-
λασγοὶ παρέλαβον τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον
ὑπερίσχυε τοῦ Πελασγικοῦ, εἰς τὰ ἄλλα δὲ μέρη τὸ αὐτοχθονικὸν στοι-
χεῖον διετηρήθη, εἰς τὴν Μακεδονίαν μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων,
καὶ τῶν Σέρβων εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. Εἰς τὴν Ἀλβανίαν (τὴν μεσημβρινὴν δηλ.
Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Ἠπειρον) τὸ Πελασγικὸν στοιχεῖον ἀπώθησε ἢ μᾶλλον
συνεχώνευσεν ἐν ἑαυτῷ τὸ σλαβικὸν στοιχεῖον, καὶ ἐκ τοῦ ἀγνώστου τούτου
τόπου ἐξῆλθον μετὰ ταῦτα κατὰ τὸν 14^{ον} αἰῶνα αἱ ἡπειρωτικαὶ ἀποικίαι
τῆς Νέας Ἑλλάδος. Οὕτω ἐπανελήθη κατ' ἀντίστροφον τρόπον ἡ ἐπιδρομὴ
τῶν πρώτων χρόνων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ αὐτόχθονες Πελασγοὶ συνεχώ-
νεύθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας εἰσβαλόντας, καὶ σήμερον οἱ νέοι Πελασγοὶ ἀπο-
κατασταθέντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξελληνίζονται ὁσημέραι. Κατὰ τὸν συγ-
γραφέα τῶν Ἀλβανικῶν Μελετῶν Ἀλβανοὶ ἐξελληνισθέντες ὑπάρχουν σήμε-
ρον εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς τε ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν
νήσων, ἐκτὸς τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Μεσ-
σηνίας. Εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Μεγαρίδα, τὴν Ἀργολίδα, τὴν Βοιωτίαν ἀπο-
τελοῦν μέγα μέρος τῶν κατοίκων. Ἐπὶ τέλους αἱ νῆσοι Ἰθρά, Σπέτται, Πό-
ρος, Σαλαμίς ἡ μεσημβρινὴ Εὐβοία καὶ τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἄνδρου κατοι-
κοῦνται ἐξαιρέτως ὑπὸ τοιούτων. Ἄλλως τε ὁ Hahn λέγει, ὅτι καὶ ἂν ὑπο-
τεθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πελασγοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἦσαν λαοὶ διάφοροι,
ἀναλαμβάνει ν' ἀποδείξῃ τοὺς ἀπείρους δεσμούς τῆς συγγενείας οἵτινες συν-
δέουν τὰς δύο φυλάς, καὶ ὅτι κοινὸν ἔχουν εἰς τὰ ἴθη των προέρχεται ἐκ
τοῦ αὐτοῦ στοιχείου τοῦ Πελασγικοῦ ὁ δὲ Th. Mommsen θεωρεῖ ὡς ἀναμφι-
σβήτητον γεγονός «τὴν κοινὴν καταγωγὴν» τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων.

Οἱ Ἀλβανοὶ μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας βεβαίως ἐπαίρονται καὶ ἤρχι-
σαν νὰ ἐννοοῦν τὴν ἐθνικὴν ἀξίαν των, καὶ δικαίως, διότι ἔσχον προπάτα-
ρας τοὺς «δῖους Πελασγοὺς» τοῦ Ὀμήρου, τοὺς Πελασγοὺς ἐκείνους οἵτινες
κατὰ τὴν Ἑλλ. μυθολογίαν ἐγεννήθησαν «πρὶν τῆς Σελήνης» τοὺς υἱοὺς τοῦ
Πελασγοῦ «τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ γεννηθέντος ὑπὸ τῆς Γῆς» καὶ ὅστις
ἔκτισε «τὴν πρώτην πόλιν ἣτις εἶδε τὸν Ἥλιον». Ἡ ἰδέα δὲ ὅτι τὸ Ἀλβα-
νικὸν γένος παρήγαγε τὸν Φίλιππον, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, τὸν Ἀριστοτέλη,

τὸν Πύρρον καὶ τὴν βασιλείσσαν Τεύταν ἥτις ἔσχε τὸ θάρρος ν' ἀντισταθῆ κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας, εἶναι πρὸ πολλοῦ καὶ τόσον ἐντετυπωμένα εἰς αὐτοὺς, ὥστε ὅταν ποτὲ κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα ὁ πρίγκιψ τοῦ Τάραντος ἔγραψε πρὸς τὸν Σκενδέρμπεη ἀποκαλῶν τὸν λαόν του ἀγέλην προβάτων, ἔλαβε τὴν ἐξῆς κατὰ τὸν Συμμιονθε ἱστορικὸν Νεαπολιτανὸν ὑψηλόφρονα ἀπάντησιν. » Οἱ πρόγονοί μας ἦσαν οἱ Ἠπειρώται παρὰ τῶν ὁποίων πᾶσι βλάστησε ὁ Πύρρος, τὴν ὁρμὴν τοῦ ὁποίου μόλις ἠδυνήθησαν ν' ἀναγκασθῶσιν νοί Ῥωμαῖοι, καὶ ὅστις ἐκυρίευσεν τὸν Τάραντα καὶ πολλοὺς ἄλλους τόπους ἐτῆς Ἰταλίας διὰ τῶν ὀπλων. Δὲν δύνασαι σὺ ν' ἀντιπαρατάξῃς κατὰ τῶν Ἠπειρωτῶν, πολεμιστῶν ἰσχυροτάτων τοὺς Ταραντίνους σου, ἀνθρώπους ἡμαθιακοὺς καὶ γεννηθέντας μόνον νὰ ψαρῶσιν· ἂν δὲ θέλῃς νὰ εἴπῃς ὅτι καὶ ἡ Ἀλβανία εἶναι μέρος τῆς Μακεδονίας, βεβαίονες ὅτι πολὺ πλέον εὐγενέστεροι ἦσαν οἱ πρόγονοί των οἵτινες ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον μέχρι τῶν Ἰνδιῶν εἰσεχώρησαν. Ἐξ ἐκείνων λοιπὸν κατάγονται ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους σὺ νόνομάζεις πρόβατα· καὶ δὲν ἤλλαξεν ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Διατί φεύγετε, σεῖς ἄνθρωποι, ἐνώπιον τῶν προβάτων;». Ἐνκόλως δ' ἐκ τούτου ἐννοεῖται ὅποιον περιφρόνησιν οἱ Ἀλβανοὶ ἐδείκνυνον πρὸς τὰς ἄλλας φυλάς καὶ ἰδίως τὰς Σλαυικὰς, μόνον δὲ τοὺς Ἕλληνας ἐσέβοντο καὶ ἠγάπων, διότι ἐγνώριζον τὴν ἐνδοξὸν ἱστορίαν των.

Πρώτην φοράν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ὄνομα τῶν Ἀλβανῶν, ὡς τοὺς ὀνομάζει ὁ χρονολόγος Σουλτζής, ὁ Κεδρινός, ἡ Ἄννα Κομνηνὴ καὶ ἄλλοι βυζαντινοὶ, ἀναφέρεται κατὰ τὸ 1079 ὅτε οὗτοι μετὰ Νορμανῶν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ἀπεπέλουν τὴν ἀποστατήσασαν στρατιάν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Δούκα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Βουένιον, ἂν καὶ 40 ἔτη πρότερον ὁ ἱστορικὸς Μιχαὴλ Ἀτταλιάτης εἶχεν ἀναφέρει στρατιώτας Ἀλβανοὺς τοὺς ὁποίους οἱ διαρμηνεῖς ἐθεώρουν εἶδος στρατιωτῶν Νορμανῶν, κατ' ἐκείνην περίπτωσιν τὴν ἐποχὴν ἀναφανέντος τοῦ πολεμικοῦ τούτου λαοῦ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Οἱ Νορμανοὶ δὲ οὗτοι μετὰ τινα ἔτη περὶ τὰ 1081 μ. Χ. ὀδηγούμενοι παρὰ τοῦ ἐνδόξου Ροβέρτου Γουσκάρδου δουκὸς τῆς Ἀπουλίας καὶ παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βοημούνδου κατέκτησαν ὅλην τὴν μέσην καὶ κάτω Ἀλβανίαν, δηλ. τὴν παλαιάν καὶ νέαν Ἠπειρον μετὰ μέρος τῆς Μακεδονίας, ἢ μάλλον τὴν ἀνω δυτικὴν Μακεδονίαν τὴν κοινῶς λεγομένην Ἀλβανίαν· τούτου δὲ ἀποθανόντος ὁ υἱὸς του ἂν καὶ ἐπέστρεψε πάλιν νὰ πολιορκήσῃ ἀνωφελῶς τὸ Δυρρῆχιον περὶ τὰ 1107 ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν. Ἐκτοτε χρονολογῶνται τὰ δικαιώματα τὰ ὁποῖα οἱ Ἰταλοὶ νομίζουν ὅτι ἔχουν ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, διὰ τὴν κατοχὴν ἣν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον ἐτήρησαν. //

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν συχνῶν ταραχῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τῆς γενικῆς ἀναρχίας τῶν περὶ κατοχῆς ἀγώνων οἵτινες ἐγένοντο μετὰ τῶν Δεσποτῶν καὶ τῶν ξένων κατακτητῶν, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ ταῦτα προσετέθησαν καὶ οἱ

Τούτοκοι, τὸ τῶν Ἀρβανιτῶν ἔθνος, κατὰ τὸν Γεώργ. Ἀκροπολίτην, (χρον. 68) περὶ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε πρότερον ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶχε γείνει λόγος, ἤρχισεν αὐξάνον καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν οὕτως, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ εὐρέθη κύριον τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἠπειροῦ καὶ κατεῖχε πρὸς βορρῶν καὶ ἀνατολὰς τόπους πολὺ μεμακρυσμένους τῶν συνόρων τῆς πρώτης γνωστῆς ἐστίας του· καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἐξηπλώθη ἀριστὰ, ἐξάπτεται ἀπειραριθμοὺς ἀποικίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐφάνη ὅχι μόνον ἀνεξάρτητον ἔθνος ἀλλὰ καὶ κατακτητικόν.

Ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν Ἀλβανῶν μετὰ τὴν ἐμφάνισίν των, καὶ ἀκόλουθοι πρᾶκτῆρσις δύνανται νὰ γείνουν· ὅτι οὗτοι ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ 11^{ου} αἰῶνος μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ 13^{ου} ἔλαβον μέρος εἰς ὅλας τὰς ταραχὰς ὡς-συμπράκτορες, στρατιῶται ἢ βοηθοὶ τῶν διεκδικούντων τὴν ἐξουσίαν· ἐπὶ 100 δὲ περίπου ἔτη δηλ. ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ 13^{ου} αἰῶνος μέχρι τοῦ μέσου τοῦ 14^{ου} καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐξώσεως τῶν Λατίνων ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, μέχρι τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Ἀλβανοὶ ἐπαναστάτουσιν διὰ λογαριασμὸν των κατὰ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἧς ἠσθάνοντο τὴν ἀδυναμίαν. Ἡ μεταξὺ τοῦ μέσου τοῦ 14^{ου} αἰῶνος καὶ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 15^{ου} περιόδος περιλαμβάνει τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τῶν Ἀλβανῶν ἢ τῶν μεταγενεστέρων Ἰλλυροῦσιν, τὴν πολεμικὴν αὐτῶν μετανάστευσιν πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἑλληνοίλλυρικῆς Ἠπειροῦ καὶ τὴν κατοχὴν τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου· κατόπιν πρὸς ἄρκτον τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν πρίγκιπων Γαέκων τοῦ οἴκου Βάλας, καὶ τὰ ἔτι μεγαλύτερα τοῦ Γεωργίου Σκενδέρμπεη τῆς Γενικῆς ἐπίσης οἰκογενείας τῶν Καστριωτῶν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἢ καὶ ὀλίγον πρότερον κατέστησαν ἐνδοξοὶ εἰς τὴν κάτω Ἀλβανίαν διὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματά των οἱ πρίγκιπες Τότκοι τῆς οἰκογενείας Τόπια. Ἀπὸ ταύτης τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς ἄρχεται ἡ κατὰ πτωσις καὶ ἡ ἐντελής καταστροφὴ τοῦ ἔθνους, χωρὶς ν' ἀναφανῆ ἕκτοτε εἰμὴ εἰς σμικρότατον μέρος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀποικίων των αἵτινες εἶχον ἐξελληνισθῆ.

Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὡς ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς καὶ Παχυμέρης ἀναφέροντες τοὺς Ἀλβανοὺς ἀπέχουν νὰ ζητήσουν τὴν καταγωγὴν τοῦ λαοῦ τούτου, ἀλλὰ δίδοντες τοὺς τὸ ὄνομα τῶν Ἰλλυριῶν ὅταν δὲν τοὺς ἀποκαλοῦν Ἀλβανοὺς ἢ Ἀρβανίτας, δεικνύουσιν ὅτι παραδέχονται αὐτοὺς καταγομένους ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων. Κατόπιν ὁ Χαλκοκονδύλης (B. I Σελ. 14) ὅστις ἐγέννησε ζήτημα (διότι δὲν παραδέχεται ὅτι αὐτοὶ ὀνομάζοντο Ἰλλυριοὶ, ἐννοῶν ὡς πολλοὶ καὶ τώρα καταχρηστικῶς ὡς Ἰλλυριοὺς τοὺς Σλαυοὺς ὡς τούτους καταγομένους ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν), ἀναφέρει τὴν γνώμην τινῶν οἵτινες τοὺς ὑποθέτουσιν καταγομένους ἐκ τῆς Ἰαπυγίας, λείψανον σκαπεινῶν καὶ πεπαλαιωμένων παραδόσεων, ἐπὶ τέλους ὁμολογεῖ ὅτι οὐδὲν θετικὸν δύναται νὰ εἴπῃ· ἐπιβεβαιοῖ μόνον ὅτι ἐκ τῆς Ἐπι-

δάμνου δηλ. τῆς κεντρῶς Ἀλβανίας, ὁ λαὸς οὗτος ἐπεξετάθη εἰς ἀγνωστον ἐποχὴν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς Ἠπειροῦ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας καὶ ἀλλαχοῦ ἀκόμη. Ἐν τούτοις ἐκτός πάσης ἀμφιβολίας εἶναι ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ καὶ κατὰ τὸν Καλκοκονδύλην δὲν εἶναι λαὸς ἐλθὼν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους· καθὼς εἶναι ἐπίσης βεβαία καὶ ἡ θαυμασία ἀνάπτυξις τῶν λαῶν τούτων κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἐποχὴν, μετὰ σιωπὴν πολλῶν αἰῶνων περὶ αὐτῶν, ἂν καὶ τῆς κινήσεως αὐτῶν σκοτεινὴ εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ αἴτια. Καὶ τῶ ὄντι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ γεωγράφου Πτολεμαίου κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ. μόλις εἰς τὴν μέσην Ἀλβανίαν ἢ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν ἦτο γνωστὸν μικρὸν τι χωρίον καλούμενον Ἀλβανὸν ἢ Ἀρβανὸν μετὰ ὄρους παρ' αὐτῷ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, καὶ λαὸς τις Ἀλβανῶν μετὰ πόλεως Ἀλβανουπόλεως κατὰ τὴν ἄσημον θέσιν τῆς νῦν Ἐλμπασάν· ἀλλ' εἶναι δυσεξήγητον πῶς οἱ κάτοικοι μικρᾶς χώρας ἠξήθησαν εἰς τόσον ὀλίγον διάστημα, ὥστε ν' ἀποτελέσωσιν ἔθνος ὑπὲρ τὸ ἑκατομύριον· διὰ τοῦτο εἶναι πιθανὸν ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Thunman λέγει, ὅτι τὸ ὄνομα Ἀλβανοὶ ἀνήκον τὸ πρῶτον εἰς φυλὴν Ἰλλυρομακεδονικὴν τοῦ ὄρειου χωρίου Ἀλβανῶ, ἐδόθη μετὰ ταῦτα παρὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῶν ὄρειων χωρίων τῶν Ἰλλυροηπειρωτικῶν, πρὸς δὲ ὅτι ἡ ὀνομασία Ἀλβανοὶ εἶχε διοικητικὴν ἀξίαν καὶ ὄχι ἐθνογραφικὴν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Hahn, καὶ ἀποδοθεῖσα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν εἰς τὸ χωρίον τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ἐπεξετάθη μετὰ ταῦτα εἰς ὅλην τὴν ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Ἀλβανίαν, καὶ εἰς ὅλον τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπειροῦ. Ἄξιον παρατήρησεως ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Πτολεμαῖος (Βιβ. Γ' γ' 20) ὁμιλεῖ περὶ χωρίου τινος Ἀλβανῶ καὶ λαοῦ τινος Ἀλβανῶν πρὸς ἄκρον τῆς Ὀρεστίδος εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν Ταυλαντίων (κεντρῶς Ἰλλυρίας) μέρους τότε τῆς Μακεδονίας· οἱ δὲ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ δεικνύουσιν ἄλλο χωρίον Ἀλβανὸν ἢ Ἀρβανὸν εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῶν Ἀκροεραυνίων, ἀνωθεν τῆς Αὐλῶνος ὅθεν καὶ τῶρα ἀρχεται μέρος τῆς ἀρχαίας Χαορίας καὶ τὸ ὅποιον ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν λέγεται Ἀρβαρία ἢ Ἀρβενία παρὰ τῶν κατοίκων. Ἐκ τούτων πάντων ἐξάγεται ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ ἦτο διασπαρμένον εἰς πολλὰς χώρας Ἰλλυροηπειρωτικᾶς. Ὅποιαδήποτε ἐν τούτοις καὶ ἂν ἦναι ἡ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀποδοθέντος εἰς τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων Ἰλλυρικῶν φυλῶν ἢ Ἰλλυρομακεδονικῶν ἢ ἠπειρωτικῶν, ἡ συγγένεια τῶν ὁποίων ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων εἶναι ἀναμφισβήτητος, μετὰ τὰ γραφέντα εἰδικῶς παρὰ τοῦ Thunman τοῦ Hahn καὶ τοῦ Falmerayer, εἶναι πλέον καθαρῶς ἀποδεδειγμένον ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος, ὅτι μετὰ τὴν κατὰ πᾶσιν τῆς συγχύσεως τῆς ἐπελθούσης εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, ἰδίως εἰς τὴν Ἰλλυροῦν Ἠπειρον, ἐκ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαβῶν καὶ Βουλγάρων, καθ' ὅλην τὴν χώραν μεταξὺ Μαυροβούνου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης, ἀπεκαλύφθη νέος κόσμος ἢ μᾶλλον ἀνεφάνη ὁ παλαιός. Τὰ ἀρχαιότατα ὀνόμα-

τα τὰ τόπων, ἐκτός μικροῦ ἀριθμοῦ θαλασσίων φρούριων καὶ ὀλίγων ἄλλων, ὁ ἀρχαῖος λαὸς ὁ Ἰλλυροηπειρωτικὸς μετὰ τῆς γλώσσης του καὶ τῶν ἐθίμων του διετηρεῖτο εἰς τὰ ἀπρόσιτα χωρία τῶν ὄρειων, καὶ τὸ λείψανον τοῦτο τοῦ Ἰλλυρομακεδονιοηπειρωτικοῦ λαοῦ ἀναφάνεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλβανοὶ ἢ Ἀρβανῖται ("Αννα Κομνηνὴ σελ. 132) ἔσχεν τοσαύτην ἐπιρροὴν ὥστε ἀπερρόφησε τὸ σλαβικὸν στοιχεῖον καὶ Βουλγαρικὸν μόλις ἔπαυσεν ἡ πολιτικὴ κατοχὴ τῶν· κατὰ συνέπειαν εἶναι παραδεκτὴ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Falmerayer ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ φυλὴ ἐξεληθούσα ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ἀπρόσιτων καταφυγίων τῆς (ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ οὔτε ἡ ἐποχὴ οὔτε αἱ περιστάσεις, μόνον δὲ τὰ ἀποτελέσματα), καὶ εὐρεθεῖσα πρὸ πολλοῦ Χριστιανικῆ καὶ μᾶλλον πολιτισμένη τῶν Σλαυοβουλγάρων, οὗσα δὲ καὶ προικισμένη ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ μετὰ χαρακτηριστῶν ἐνεργητικώτερον, ἄμα τῇ ἐμφανίσει τῆς ἐκ τῶν γενητόρων βράχων τῆς, ἀπεμάκρυνε καὶ ἀπερρόφησεν εὐκόλως τὰ λείψανα τῶν ἐπικαθησάντων ἐκείνων φυλῶν· ἀλλὰ διὰ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν μερίστην καὶ ταχεῖαν ἔκτασιν ἣν ἔλαβεν ἡ φυλὴ αὕτη πρέπει νὰ προυποθέσωμεν ὅτι μία ὑπῆρξεν ἡ γενεὰ τοῦ Ἰλλυροηπειρωτικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότατης ἐποχῆς, τοῦτο δ' ἐξηγεῖ καὶ τὸ φαινόμενον τῆς σήμερον ὅτι ὅσον διάφορον καὶ ἂν φαίνονται αἱ φυλαὶ αὗται καὶ αἱ τοπικαὶ διάλεκτοι ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι κατὰ βάθος ἔχουσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ τὸν αὐτὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα. Καὶ τῶ ὄντι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Προδότου καὶ τοῦ Σκύλακος μέχρι τοῦ Πτολεμαίου γεωγράφων, πλεῖσται φυλαὶ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα παρουσιάζονται εἰς τὴν Ἰλλυρομακεδονίαν καὶ Ἠπειρον, τῶν ὁποίων δύο ἦσαν αἱ ἐπικρατέστεραι καὶ τότε συχνάκις συγχέμεναι πρὸς ἀλλήλας, οἱ Ἰλλυροὶ καὶ Ἠπειρῶται ὅπως καὶ σήμερον δύο εἶναι αὗται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἔγγιστα χαρακτηριστῶν, οἱ Γέκοι καὶ οἱ Τόσκοι*. Καλοῦνται δ' ἐνίοτε καὶ Μακεδόνες λαοὶ τινες ἀρχαῖοι Ἰλλυριοὶ ἠπειρῶται διότι τὸ πρὸς ἄκρον ὄριον τῆς Μακεδονίας, ἔφθανε μέχρι τοῦ Δυρραχίου καὶ ἔτι περισσότερον μέχρι τοῦ Αἰνίου ποταμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τίτου Λιβίου, τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Στράβωνος ὅστις λέγει ἐν τῷ Βιβλ. VII § 8 σελ. 54 ἐκδ. Κοραῆ Παρισ. 1817) «Καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λιγνηστῶν καὶ Πελαγονίαν, καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἠλύμειαν, τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν. Ἐνιοὶ δὲ καὶ σύμπασαν μέχρι Ἐκερῶν Μακεδονίαν προσαγορεύουσιν, αἰτιολογούντες ἄμα ὅτι καὶ κορυφαὶ διαλέκτω καὶ χλαμῦδι καὶ ἄλλοις τοιούτοις χρῶνται παραπλησίως, ἔνιοι δὲ καὶ δίγλωττοι εἰσι.» τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ βάθος ἐθνολογικῶς δὲν ἦσαν διάφοροι οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ Ἠπειρῶται τῶν Μακεδόνων, φυλαὶ ἅπασαι κατοικοῦσαι τὴν νῦν Ἀλβανίαν· περὶ τούτου δὲ παντὸς ἄλλου

* Οἱ Τόσκοι δὲ ὑπερέχουσι κατὰ τὴν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐν γένει τῶν ἄλλων Ἀλβανικῶν φυλῶν καὶ προτιμῶσι τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης τὴν ἑλληνικὴν, γράφοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ συναλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἑλληνιστὶ καὶ ἐναθρονόμενοι μάλιστα ἐπὶ τούτῳ (Σημ. τῆς Ἐπιτροπῆς).

καλύτερον ἐπραγματεύθη ὁ Hahn πρὸς δὴ παραπέμπομεν τοὺς θέλοντας νὰ εἰδικολογήσωσι· ὁ δὲ Καμάργας ἐν πολλοῖς ἀποδεικνύει πῶς ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων φυλῶν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν τῶν νῦν Γκέκων καὶ Τόσκων, τῶν ὁποίων καὶ τὸ μῖσος ἀκόμη καὶ τὴν ἐχθρότητα πρὸς ἀλλήλους ἐκλήρονόμησαν, ἐλαττώματα ἐκ τῶν ὁποίων πολὺ καλὰ ἐγνωρίσαν νὰ ὠφεληθῶσιν οἱ Τούρκοι κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

Δόντες νῦξιν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν τὸ ὄνομα τῶν Ἀλβανῶν ἀνεφάνη καὶ ὄρισαντες ἐν ὀλίγοις τὴν θέσιν καὶ τὰς σχέσεις τῶν ἐπαρχιῶν αἰτίνας ἀπετέλουν τὴν Ἀλβανίαν, ἀφοῦ ἀνεγνωρίσαμεν αὐτοὺς ὡς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἰλλυρομακεδονίας καὶ Ἠπειροῦ, καλὸν εἶναι νὰ ἐξιστορήσωμεν ἐν συντόμῳ γεγονότα τινὰ τῆς ἱστορίας των ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ ν' ἀποδείξωμεν τὰς σχέσεις ἃς μεταξὺ των εἶχον καὶ ἰδίως μὲ τὴν Ἑλλάδα. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἡ Μακεδονία ἢ Ἠπειρος καὶ ἡ Ἰλλυρία ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἶχον πολιτικὴν ὑπαρξιν διακεκριμένην, καθὼς γνωστὰ εἶναι καὶ αἱ σχέσεις τῶν δύο πρώτων μετὰ τῆς Ἑλλάδος· ὀλιγώτερον ἴσως γνωστὰ εἶναι αἱ σχέσεις τῆς Ἰλλυρίας πρὸς ταύτην, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν εἶπει ὀλίγα. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱστορίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων οἱ Ἰλλυριοὶ ἔσχον πάντοτε στενάς σχέσεις μετὰ τῆς κυρίως ἢ τῆς κάτω Ἑλλάδος ὅπως καὶ μετὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπειροῦ. Ἐὰν ζητήσῃ τις τὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰλλυριῶν πολλὰς θὰ εὑρεῖ τὰς παραδόσεις, ἢ κυριωτέρως ὅμως γνώμη ἢ καὶ φέρουσα περισσώτερον ἱστορικὸν χαρακτήρα εἶναι ὅτι τοῦτο τῇ ἐδόθη ἐκ τοῦ Ἰλλυροῦ υἱοῦ τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἀρμονίας οἵτινες μετέβησαν καὶ κατόκησαν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ὅπου καὶ ἀπέθανον· ὅσον δὲ μυθικὰ καὶ ἂν ὑποθεθῶν τὰ πρόσωπα αὐτὰ, οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ βᾶσιν τινὰ ἱστορικὴν εἰς τὰς παραδόσεις τῆς κοινῆς καταγωγῆς μεταξὺ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Δωριέων ἰδίως δὲ μεταναστεύσεις βοιωτικὰς εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. Ὁ Ἡρόδοτος μάλιστα (B. V. 61) διηγεῖται νέαν τινὰ μετάναστευσιν ἣτις θὰ εἶναι ἢ δευτέρα παρὰ τοῖς Ἰλλυριοῖς, ὑπὸ τὸν Λαομέδοντα υἱὸν τοῦ Ἐτεοκλέους, κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τοῦ πολέμου τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας· ὁ Στράβων (B. VII.) βεβαίονει τὴν ἔλευσιν τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἑρμιόνης ἢ Ἀρμονίας ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν μεταξὺ τῶν Ἑγγεῶν τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν λέγουσιν ἐξ Ἰλλυριῶν τὴν καταγωγὴν, καὶ ἄλλοι ἐξ Ἠπειρωτῶν, ὅπου οἱ ἀπόγονοί των ἐπὶ πολὺ ἐβασίλευσαν (Hahn I. 219). Ὅθεν δικαίως παρατηρεῖ ὁ Maltebrun (Geogr. Univ.) ὅτι ὁ Κάδμος ὡς θεμελιωτὴς ἐθνῶν ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν Ἰλλυρίαν ὡς καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐπειδὴ δὲ παρατηρεῖται ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μυθικὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων ἐκ τῶν δυναστειῶν ὀνόμαζον τὰ ἔθνη, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἠπειρὸν αἱ παραδόσεις τῆς κοινῆς καταγωγῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων διεφυλάχθησαν ἐκ τῶν δυναστειῶν διὰ τῶν Αἰακιδῶν εἰς τὴν Ἠπειρὸν καὶ διὰ τῆς Ἀργιακῆς δυναστείας εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων

ἰδεῶν ὁ γέρον Πελασγὸς λέγεται ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἠπειροῦ κατὰ τὸν (Πλουτ. εἰς Πύρρον)· ὅπερ ἀνεπτύχθη κατόπιν παρὰ τῶν ἄλλων οἵτινες θεωροῦν Πελασγοὺς τοὺς Ἠπειρώτας (Στράβων, Ἡρόδοτος κλ.) καὶ ἔδραν ἰδίαν τῶν ἀρχαίων τούτων τῶν τόπων των. Καὶ ὁ Δευκαλίων ἐλέγθη βασιλεύσας τῆς Ἠπειροῦ καὶ θεμελιωτὴς τῆς Δωδώνης. Παρὰ τινων μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Hahn λέγεται σπουδαίως ἡ ἱξική ταυτότης τοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν· ἄλλως τε εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν Ἠπειρὸν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη Ἑλλὰς καὶ οἱ πρῶτοι Ἑλληνες «Ἡ Ἑλλὰς ἢ ἀρχαία ἐστὶν ἢ περὶ τὴν Δωδώνην· καὶ τὸν Ἀχελῶον» ὡκουσιν γὰρ οἱ Σελλοὶ πένταυθα, καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν δ' Ἑλληνες. (Ἀριστοτέλ. I. § 1.) καὶ οἱ Ἑλλοὶ καὶ Σελλοὶ ἦσαν Δωδωναῖοι καθὼς Συλλίονες λαὸς τῆς Κρονίας (Στέφ. Εὐστάθ. Hahn I 231, 255) καὶ Ἑλενοὶ πόλις τῆς Θεσπρωτίδος. Ἀξιοσημείωτον ἐπίσης εἶναι ὅτι πολλὰ ὀνόματα ἐνδόξων ἀνδρῶν τῶν Ἰλλυριῶν ὡς καὶ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων εἶναι κατὰ μέγα μέρος Ἑλληνικὰ, τινὰ δὲ τούτων δεικνύουσιν καὶ λέξεις Ἀλβανικὰς ὡς Δάρδας καὶ Δέρδας ὄνομα Ἠπειρώτου καὶ Ἰλλυρομακεδόνα. (Titus Liv. XXIV. 12. Θουκυδ. I. 57—59) καὶ τινὰ ἄλλα ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνοπελασγικῶν ὡς Δευκαλίων, [ἐκ τοῦ δευ καὶ καλλίου λέξεων Ἀλβανικῶν σημαίνουσιν γῆ—γενῆς] Κόδρος καὶ λοιπὰ.

Περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἰλλυριῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρι τῆς δεσποτείας τῶν Ῥωμαίων πολλὰ δύναται τις ν' ἀναγνώσῃ εἰς τὸν Ὅμηρον Ἰλ. B. 748 εἰς τὸν Ἡρόδοτον Βιβλ. VIII 47. IX. 44—45 καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην Βιβλ. II. 80. IV. 83. 124—6. Στράβωνα Βιβλ. VII. Διόδωρον Σικελιώτην XV. 13 καὶ εἰς ἄλλους· ὁ δὲ Στράβων ἰδίως ἀφηγούμενος τὴν κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἠπειροῦ παρὰ τοῦ Παύλου Αἰμιλίου 168 π. X. ὡς αὐτόπτης μάρτυς λέγει ὅτι κατέστρεψεν βαρβάρως καὶ δι' ἀπάτης 72 πόλεις Ἠπειρωτικὰς καὶ ἡχμαλώτευσεν 150,000 κατοίκους οἵτινες ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διετήρησαν τὴν συγγενεῖάν των· διὰ νὰ ἐπιτύχωσι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν κατάκτησιν καλύτερον κατέστησαν ἔρημον τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὴν Ἠπειρὸν ἐκτὸς τῶν κυριωτέρων πόλεων Δυρράχίου Ἀπολλωνίας καὶ Νικοπόλεως καὶ διασκορπίσαντες τοὺς ἰθαγενεῖς εἰς τὰ ἀπρόσιτά των ὄρη, ἐπὶ τῶν ὁποίων οὐδεμία κατάκτησις ἠδυνήθη νὰ τοὺς φθάσῃ, ἐπὶ τῶν ὄρεων δ' ἐκείνων διασπαρέντες εἰς μικρὰ χωρία διετήρησαν τὸ Πελασγικὸν γένος των ἀδάμαστον καὶ καθαρὸν ἀπὸ πάσης ξένης φυλῆς καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους, καὶ εἶναι ἀπόγονοι αὐτῶν οἱ καὶ τὴν σήμερον διατηρούμενοι οὕτως ὑπὸ τοὺς Τούρκους μὲν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ τοὺς ὑποτάξωσι καθ' ὀλοκληρίαν· ὅπως δ' αἱ Βᾶσται τῶν Πυρρηνναίων πρὸς αἰσχος τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας, τῆς Γοτθικῆς εἰσβολῆς, καὶ τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἰσπανικῆς πολιτικῆς, διετηρήθησαν οἱ αὐτοὶ μὲ τὴν γλῶσσάν των καὶ τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα των ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σκηπίωνος καὶ τοῦ Ἀννίβα μέχρις ἡμῶν, ἂν καὶ ἀποτελοῦν μέρος

της Ισπανίας, τὸ αὐτὸ καὶ οἱ Ἰλλυροηπειρώται ἢ Ἀλβανοὶ διατηροῦνται ὅπως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πυρρῦ καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Σκενδέρμπεη. Καὶ ἂν ἄλλη ἀποδείξις δὲν ὑπῆρχεν λέγει ὁ Maltebrun ἐξ αὐτῆς τῆς γλώσσης τῶν Ἀλβανῶν ἀποδεικνύεται ὅτι αὐτοὶ εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι ἐπίσης ἀρχαῖοι ὡς οἱ Κέλται καὶ οἱ Ἕλληνες· τοῦτο δ' ἐπιβεβαιώθη περισσότερο ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Hahn περὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ἰδιώματος, καὶ ἐκείνων οἵτινες τὸν ἀκολουθοῦν.

Οἱ Ἀλβανοὶ δίδουσι δείγματα ἐκτάκτου σταθερότητος ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἠθῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, καὶ αὐτοὶ δ' ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς ἀγχαρείας τῶν Τούρκων, ἐρασταὶ δὲ μάλλον τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς πίστεως, παρεδέχθησαν τὴν μωαμεθικὴν θρησκείαν, κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ τοῦ Falmerayer, δὲν τὸ ἔλαμψαν παρὰ ἀπὸ πολιτικῆν κερδοσκοπίαν, διατηροῦν δὲ πάντοτε τὸν χαρακτῆρά των τὴν γλώσσάν των καὶ τὰ ἦθη των τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς λοιποὺς ὁμοεθνεῖς των· εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τόσον εἰς τὴν μέσην, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀνω Ἀλβανίαν, εἶναι Μωαμεθανοὶ μόνον κατ' ἐπιφάνειαν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν Τουρικῶν κακώσεων, καὶ στιγμὴν κατάλληλον περιμένον νὰ διαλάμψῃ ἐκ τῆς Ἑλλάδος μετὰ φρονήσεως ἐργαζομένης, ὅπως μετὰ ταύτης καὶ ὑπὸ ταύτην πραγματοποιήσῃ τὰ πατροπαράδοτα σχέδιά των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πτολεμαίου ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη ἡ ἱστορία οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῶν αὐτοχθόνων τῆς Ἰλλυροηπειρίου, ἐλαττωθέντων κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ περιορισθέντων εἰς τὰ ἀπρόσιτά των ὄρη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης νυκτὸς μέχρι τῆς δύσεώς της συνεχέοντο ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν κατακτητῶν Ῥωμαίων ἢ Βυζαντινῶν. Αἱ πρῶται ἐνδείξεις τῆς ἐξεγέρσεως τῶν ἀρχαίων τούτων φυλῶν μᾶλλον παρουσιάζουν τὸν Ἰλλυροηπειρωτικὸν λαόν (ἤδη ὅμως ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἀλβανῶν) ἀγωνιζόμενον κατὰ τῶν κατακτητῶν. Φαίνεται δὲ πάλιν καθαρῶς ὁ δεσπόζων χαρακτῆρ τοῦ ἔθνους τούτου, ἀχαλίνωτος, πολεμικὸς καὶ ἀνεξάρτητος ὅπως καὶ τῶν προγόνων των, μὴ ἐννοῶν οὐδέποτε ὑποταγήν. Ὁ Θουκυδίδης μᾶλλον περιγράφει τοὺς Ἠπειρώτας τῆς ἐποχῆς τοῦ ὅτι ἔζων πάντοτε ὀπλισμένοι. «Τὸ δὲ σιδηροφορεῖσθαι τούτοις τοῖς Ἠπειρώταις ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ληστείας ἐμμεμένην» ὡς οἱ παρόντες Ἀλβανοὶ οἵτινες κατὰ τὸν Hequard ἐρωτώμενοι παρ' αὐτοῦ διατὶ μήτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀφίνουσι τὰ ὄπλα των; Ἀπῆντων ὅτι δὲν ἐμποδίζει τοῦτο νὰ προσέχωνται ἐξ ἐναντίας τοῖς ἀναμνηστικῶν τῶν σέβας τὸ ὅσαίον πρὸς ἀλλήλους πρέπει νὰ ἔχουν. Τὸ αὐτὸ ἔθιμον εἶχον καὶ οἱ Μακεδόνες· ὁ δὲ Ὀμηρὸς λέγει περὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὅτι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς συνελύσεις συνήρχαντο ὀπλισμένοι· καὶ οἱ πατέρες μας δὲ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τὸ αὐτὸ ἔθιμον εἶχον.

Παρὰ τοῦ μνημονευθέντος Ἀθηναίου ἱστορικοῦ βεβαιουμένου καὶ παρὰ τοῦ Πολυβίου καὶ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων γνωρίζομεν ὅτι οἱ Ἠπειρώ-

ται καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ καθὼς οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Αἰτωλοὶ (οἵτινες κατὰ πολλοὺς ἦσαν ἐκ τῆς Ἰλλυρικῆς γενεᾶς) λαοὶ ὑπερήφανοι καὶ ἀμαθεῖς ὅσον γενναῖοι, ἐστρατολογοῦντο ἐθελόντα ἐπὶ μισθῷ ὡς οἱ Ἀλβανοὶ τῶν ἡμερῶν μας. Ἀλλ' ὅσον ἀγροῖκος καὶ ἀπαίδευτος ἂν ἦτο ὁ λαὸς οὗτος τὴν γυναῖκα καὶ ἰδίως τὴν νέαν, ἐθεώρει ἱερὰν παρ' αὐτῷ, τὴν πολιότητα σεβαστὴν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ὁμηρικὸς χρόνους, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον ἱερὸν τὸν μισθὸν του (κατὰ τὸν Hequard) τὸν ξένον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἠθῶν τῶν Ἀλβανῶν διὰ μακρῶν πραγματεύεται ὁ Hahn ὅστις μετὰ μεγάλης πολυμαθείας καὶ ἀκριβείας ἀνακαλύπτει καὶ ἀποδεικνύει (Bibl. I. 143) τὴν καταπληκτικὴν ἀναλογία καὶ ταυτότητα αὐτῶν μετὰ τῶν ἀρχαιότατων τῆς καθ' αὐτὸ Ἑλληλοπελασγικῆς γενεᾶς. Ὁ Hequard προσθέτει εἰς ταῦτα τὴν περιγραφὴν ἐκείνην τῆς Ἄνω Ἀλβανίας καὶ ἰδίως τῶν ἐλευθέρων ὄρειων τῶν Μελισσόρι ἐκτεταταμένωτον τοῦ Hahn. Καὶ ὁ Ferrari γράφων περὶ τῶν ἠθῶν τῆς Εὐρώπης ἀναφέρει διάφορα ἦθη Ἀλβανικὰ τὰ ὅποια ζωηρῶς ἀναμνησκουσι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν ἀρχαῖον Δωρικὸν λαόν. Ὁ χαρακτῆρ τῷ ὄντι τῶν Ἀλβανῶν, κατὰ τὸ λέγειν ἐκείνων οἵτινες ἔζησαν ἐν τῷ μέσῳ τούτου τοῦ λαοῦ, ἔχει τι μέγα καὶ οὕτως εἰπεῖν τιτανικόν, ἀλλὰ συχνὰ δυστυχῶς στρέφει πρὸς κακόν του, ἕνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ σκληρότητός του, ὅσον ἀνδρείος, ἐνεργητικὸς καὶ ὀρηκτικὸς καὶ ἂν ἦναι τὸν καθιστᾷ ὅμως ἄξιον τῶν μεγαλητέρων ἔργων ἐν τε τῷ πολέμῳ καὶ τῇ εἰρήνῃ ὡς ἂν ἦτο ἀνατρεφόμενος ἐν τῷ πολιτισμῷ καὶ τῇ θρησκείᾳ καὶ διδαγμένος νὰ θεωρῆ ὡς ἴδιον καλόν, ὅτι καλόν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινῆς πατρίδος· ὠραῖοτατον τύπον πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς συγχρόνως ἀρετῆς μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων παρουσιάζει ὁ ἐξ Ἀλβανῶν Μάρκος Μπότζαρης ὅστις ἐν ἑαυτῷ συγκεντρώνει τὴν ἱστορίαν τῶν ἐνδόξων βράχων τοῦ Σουλίου, καὶ οἱ ἄλλοι ἐξ Ἀλβανῶν Χριστιανοὶ τῆς Ἠπείρου καὶ Ἑλλάδος ἰδίως δὲ τῶν νήσων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, οἵτινες ἐδείχθησαν εἰς τὸν ἱερὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας πόλεμον ἄξιοι τῶν μεγαλητέρων θυσιῶν καὶ ἀσυγκρίτου ἀξίας. Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα εἶναι τὸ διακριτικόν τοῦ Σηπητιάρου, οὐχ ἦττον ὅμως δὲν στεροῦνται καὶ ἄλλης ἀξίας, καὶ ὁ Hequard τοὺς θεωρεῖ πεπρωτισμένους μὲ πολλὴν εὐφυΐαν, ὁ δὲ Χριστόφορος Περάκιος ὅτι οὐδεμίαν διάκρισιν εἶναι δυνατὴν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν.

Ἐν τούτοις, ἂν καὶ πεπρωτισμένοι μὲ εὐφυΐαν καὶ πλήρεις πνεύματος ἀνεξαρτησίας καὶ γενναιότητος ἀσυγκρίτου οἱ Ἀλβανοὶ οἱ μεταγενεστέροι καθὼς καὶ οἱ προπάτορές των, ἀπὸ ὑπερβολικῶν βεβαίως αἰσθημάτων ἰδιοτελεῖς καὶ ἰσπολιτικῶν, καὶ ἕνεκα ἀμαθείας, ποτὲ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐνωθῶσιν εἰς ἓν μόνον ἐθνικὸν σῶμα, καὶ μόλις ἢ ἐφήμερος ὑπερίσχυσις ἐνὸς βασιλέως ἢ πρίγκιπος, ἢ μεταβατικὴ τις ὁμοσπονδία μεταξὺ Ἰλλυριῶν καὶ Μακεδόνων ἢ Ἠπειρωτῶν ἢ μεταξὺ μόνον Ἠπειρωτῶν κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἢ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σκενδέρμπεη μεταξὺ Γκέκων καὶ Τόσκων κατὰ τῶν Τούρκων,

ἡδυνήθη, ἐπ' ὀλίγον νὰ συνενώσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους πρὸς ὑπερλόπιον τῆς πολιτικῆς σωτηρίας των. Ὅχι λοιπὸν διότι ἦτο μικρὸν ἔθνος (διότι ὁ Hahn καὶ ὁ Falmerayer τὸ ἀναβιβάζουσι εἰς δύο περίπου ἑκατομμύρια, ἀλλὰ διὰ τὰς προεκτεθεισὰς αἰτίας δευτέραν θέσιν κατέχουν οἱ Ἄλβανοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὸν Hecquard, ἀν καὶ, προσθέτει, ἡ Ἄλβανία ἐγορήγησε κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἐνδόξους ἀνδρας εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Τουρκίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν μεταγενεστέραν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἄλβανοι ἀναφανέντες ὡς εἶπομεν περὶ τὰ μέσα τοῦ 11^{ου} αἰῶνος καὶ ὄντες ἡ βᾶσις τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ μέχρι τοῦ 14^{ου}, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν πέραν τῶν συνόρων των πρὸς ἄρκτον τὸ σλαυικὸν στοιχεῖον, ἐξῆλθον τῆς Ἡπείρου καὶ κατέλαβον τὴν Ἑλλάδα ἐξαποστείλαντες πολλὰς ἀποικίας περὶ τὰ 1342—1356 εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἧς κατὰ τὸν Hahn ἀπετέλουν τὸ ἡμισυ τῶν κατοίκων κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν· ἀλλὰ μὲν ἀπεδίωξαν τὸ σλαυικὸν στοιχεῖον ἕνεκα τοῦ ὁποῦ καὶ διὰ νὰ χωρισθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ ἠσπάσθησαν τὸν καθολικισμόν, νέοι κατακτητῆται ἀναφάνονται ἀπὸ τῆς Ἀρκτου οἱ Τοῦρκοι οἵτινες διὰ τῶν φοβερωτέρων κατακτητῶν Μουράτ καὶ Μωάμεθ τοῦ II ἐπὶ ἡμισυ περίπου αἰῶνα ἀγωνιζόμενοι, μὲν κατῴρθωσαν νὰ καταβάλλωσιν ὁμάδα τινα ἀνθρώπων τῶν ὁποίων ἡ ἀνδρεία καὶ τὸ θάρρος εἰς ὀλίγας ἱστορίας τοῦ κόσμου φαίνεται, καὶ τοῦτο, ἕνεκα πάλιν τοῦ ἀρχαίου ἐλαττώματός των τῆς διαίρεσεως. Τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀριανίτου, Τόπια καὶ ἄλλων ἐνδόξων ἀρχηγῶν αἰώνια κατέστησαν τὰ ἀνδραγαθημάτων· ἀλλ' ὁ ἀνθρωπος ὅστις ἀντεπροσώπευσεν εἰς τὸ λαμπρότερον τὴν ἰδέαν τῆς Ἀλβανικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὴν ὡς ἥρωας ἦτο ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἡ Σκενδέρμπεης τοῦ ὁποῦ θανόντος περὶ τὸ 1467 ἢ 68 ἡ Ἄλβανία, ἀν καὶ διετηρήθη ἐπὶ ἑνδεκα ἀκόμη ἔτη, ἔπεσεν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ἔκτοτε ἐπανηλήφθησαν πάλιν αἱ Ἀλβανικαὶ ἀποικίαι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, περὶ ὧν ἄλλοτε¹ εἶπομεν, διὰ νὰ σώσωσιν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν θρησκείαν των. Περὶ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφθησαν, διεξοδικῆ δὲ καὶ ἀνωφελῆ καθ' ἡμᾶς συζήτησις ἠγέρθη ἐσχάτως καὶ μεταξύ τινῶν τῶν παρ' ἡμῖν ἱστορικῶν² ὥστε θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐκπαθῶμεν, λέγομεν μόνον ὅτι ἀν ὁ Σκενδέρμπεης ὅστις πολλὰκις ἠνάγκασε τὸν Σουλτάνον, τὸ φόβητρον ὅλης τῆς Εὐρώπης, νὰ ζητήσῃ εἰρήνην παρὰ τῆς μικρᾶς Ἀλβανίας, ἤθελεν, ὡς ἐπιδέξιος πολιτικός, ὅσον ἦτο ἀσύγκριτος στρατιώτης, νὰ ὠφεληθῇ τῶν πλεονεκτημάτων του, ἤθελεν ἀσφαλίσαι ἑαυτὸν τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους του ἀντι οὐδεμιᾶς ἢ ὀλιγίστης ὑποταγῆς εἰς τὸν ξένον δεσπότην Μουράτ εὐρισκόμενον εἰς δυσχερεστάτην θέσιν μετὰ τοὺς πολέμους καὶ τὴν ἀποτυχίαν του πρὸς τὸν Οὐνιάδην στρατηγόν

¹ Ἴδε τὴν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ σελ. 19 διατριβὴν Περὶ τῶν ἐξ Ἰταλίας Ἑλληναλβανῶν.

² Δι' ἧς οὐχ ἦν πολλὰ μέρη τοῦ ζητήματος τούτου ἰκανῶς ἐσφηνίσθησαν. (Σ. τ. Β.)

τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας συμμάχου τῶν Σέρβων, τῶν Πολωνῶν, τῶν Βλάχων καὶ τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες τὸν ἠνάγκασαν κατὰ τὰ 1444 νὰ κλείσῃ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ καταφύγῃ πρὸς ἑσυχίαν εἰς τὴν Μαγνησίαν· καὶ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Σκενδέρμπεης συνεπαλέμει μετὰ τῶν Τοῦρκων ὧν ἦτο ἄμφορος ἀπὸ τοῦ 1423, ἄγων 5,000 ἰππέων κατὰ τὴν μάχην τῆς Νίσσας, ἀλλὰ βαρέως φέρων τὴν ἀποστέρησιν τῶν δικαιωμάτων του μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, εὗρεν εὐκαιρίαν τὸ ἐπιόν ἔτος μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Βελιγραδίου καὶ Ἀδριανουπόλεως κατὰ τὴν 3 Ἰβρίου νὰ λιποτακτῆσθαι μετὰ 300 ὁμοεθνῶν του καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Κρόϊαν· ἐν διαστήματι δὲ 25 ἡμερῶν ἐγένετο κύριος ὄλων τῶν πατρικῶν κτήσεις καὶ ἡλικίαν ἔχων 30 ἐτῶν ἔκαμε τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἀνδραγαθημάτων τὰ ὅποια τοῖς πᾶσιν εἶναι γνωστά. Ἐνώσω δ' αὐτὸς ἔζη ἡ Ἀλβανία ἐνοουμένη διὰ τοῦ ἰσχυροῦ πνεύματός του ἀπὸ τῶν Ἰλλυρικῶν Ἄλπεων μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἦτο ἀνίκητος, ἀλλ' ἀφοῦ αὐτὸς ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀλέσιον (ἀνήκον τοῖς Βενετοῖς) ὅπου εἶχε μεταβῆ διὰ νὰ προεδρεύσῃ συνελεύσεως ὄλων τῶν Ἀλβανῶν ἀρχηγῶν παρ' αὐτοῦ προσκληθείσης διὰ νὰ συσχεφθῶν περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων, ἐξέλιπεν ἡ ἐνότις τοῦ ἔθνους καὶ ἐπῆλθον αἱ γνωσταὶ συνέπειαι μέχρι τοῦ 1479, ὅτε μετὰ ἐνδεκαμηνον ἀξιωμαθνεύσαντος πολιουρκίαν παρεδόθη διὰ συνθήκης ἡ Σκόδρα μετ' ὄλων τῶν θαλασσίων θέσεων· οὕτως ὁ ἰπποτικὸς ἐκεῖνος τόπος ὅστις ἕνεκα τοῦ παικίλου καὶ ὠραίου του κλίματος εἶναι προωρισμένος κατὰ τὸν φιλέλληνα Καμάραδην ἐν ἐλευθερίᾳ ν' ἀποβῇ ἡ Λομβαρδία τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ πλεονεκτήματος τῆς θαλάσσης, ἔμεινε πάλιν ἐν τῇ σκοτίᾳ.

Ἡ Ἀλβανία ὡς ἔθνος μὲν ἠνωμένον ἐνίκηθη, ἀλλ' οἱ λαοὶ τῆς καὶ αἱ ἐπαρχίαι τῆς κατὰ μόναν οὐχί· αἱ ὄρειναι χῶραι, ὅπου οὐδ' ὁ Ῥωμαϊκὸς ἀέτης ἡδυνήθη νὰ πετάξῃ, ἔμειναν ἀκυρίευτοι καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, ἡ δὲ Πύλη ὑπεχρεώθη νὰ εὐχαριστῆται μὲν ἀπροσδιόριστόν τινα ἀριθμὸν στρατιωτῶν ἐν καιρῷ ἀνάγκης· ὑπὸ τοιούτους ὄρους ζῶσι κυρίως οἱ Μελισσόροι ὄρεινοι τῶν πέριξ τῆς Σκόδρας, οἱ Κλημέντοι οἱ Καστριῶται καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἀναγναρίζουσιν ὡς ἐξέχουσιν φυλὴν τοὺς Μιριδίτας, ὁ πρίγκιψ τῶν ὁποίων ἔχει ἔδραν εἰς Ὀρόσχ καὶ εἶναι ὑποτελής τῇ Πύλῃ. Οἱ Μιριδίται ἐξητήσαντο ἐν ἀρχῇ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ κατὰ τὰ 1502 ἐστράφησαν ἐπίσης πρὸς τὸν Κάρολον Ἐρμμανουήλ τῆς Σαβοΐας, ἀλλὰ μὴ ὑπερασπισθέντες ὑπὸ τούτων ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἡ ἐξουσία τῶν πριγκίπων αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος κατ' ἐκλογὴν τοῦ λαοῦ, καὶ αἱ χῶραι των εἶναι ὡς μικρὸν τι ἔθνος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης τὴν ὁποίαν βαρέως φέρουν καὶ συχνότατα προσπαθοῦν ν' ἀποβάλλουν. Ἐχουν δὲ οἱ Μιριδίται κατὰ τὸν Hecquard σύνταγμα τι ἀριστοκρατικὸν καὶ κωδικὰς τοὺς νόμους τοῦ Λέκκα Δουκαγίνου λεγομένους Canones.

Οἱ Ἄλβανοὶ οἱ μὴ μεταναστεύσαντες ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ τῶν διαμεινάντες διηρέθησαν εἰς τρεῖς κατηγορίας, καὶ οἱ μὲν μὴ ἀνεχόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ βασιλῆ ἀλλὰ τὸ περίφημον ῥητὸν τῶν Τόσκων ἀκολουθοῦντες «ἐκεῖ ὅπου τὸ ὕψος ἐκεῖ καὶ ἡ πίστις» ἠσπάζθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν* καὶ κατὰ συνέπειαν παρέσχον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς μεγίστας ἐκδουλεύσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνά των, μαχόμενοι μετὰ πάθους κατὰ τῶν ὁμοεθνῶν τῶν συναγωνιζομένων ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας μετ' ἐκείνων· οἱ δὲ προτιμήσαντες ἀντὶ πάσης θυσίας εἰς τὰ πατρία νὰ μείνουν, διηρέθησαν εἰς δύο, εἰς τοὺς Μιριδίτας μετὰ διαφόρων ἄλλων φυλῶν Γκέκων πλησιάζοντας χάριν προστασίας τῆς Δύσεως πρὸς τὸν καθολικισμόν καὶ εἰς τοὺς τῆς μεσημβρινῆς Ἀλβανίας παρὰ τὴν Ἑλλάδα, διαμεινάντας πιστοὺς εἰς τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν, μετὰ δὲ τῶν δύο τούτων φιλονικεῖται ἡ Ἀλβανία, τοῦ Ἰσλαμισμοῦ θεωρουμένου μόνον ὡς θρησκεία κατακτητοῦ· καὶ τῶν μὲν πρώτων αἱ καθολικαὶ δυνάμεις ἐλαχίστην μέχρι σήμερον παρέσχον προστασίαν ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας ὡς πλησιεστέρας διατηρούσης μάλιστα καὶ σχολήν· ἡ Ἰταλία διεκδικούσα προνόμια ἀρχαίας κατοχῆς ἤρχισε νὰ σκέπτεται περὶ νέας κατακτήσεως καὶ τούτου ἕνεκα ὑποβλέπεται παρὰ τῶν Ἀλβανῶν, ἡ δὲ Γαλλία παρακινουμένη ὑπὸ τοῦ Nequaard νὰ πρωταγωνιστήσῃ εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους εἰς οὓς εἶναι ἀγαπητῆ, ἀδιαφορεῖ, ἀναγνωρίζουσα τὴν γνώμην σοφοῦ λογίου ἀποφνημαμένου ὅτι οὐδεμία δύναμις ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθήκον μάλιστα νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἀλβανίαν, ἥς εἶναι ἀναπόσπαστον μέλος καὶ τῆς ὁποίας ὑπὲρ τὰ δεκαεπισμῦρια τέκνα πρὸς πολυλοῦ ξενίζει.

Ἐν τοῖς διαδραματιζομένοις κατὰ τὸ διάστημα εἰκοσιπερίπου αἰῶνων ἐπὶ τῆς Ἰλλυροηπειροῦ, ἐφρίπτετο ἐνίοτε καὶ ἡ πόσον ἀναπτυχθεῖσα καὶ ὑποστηρίχθεῖσα κατόπιν ὡς βεβαία γνώμη τοῦ Ἀλβανολόγου Hahn ἐπὶ πολλὰ ἔτη χρηματίσαντος προξένου τῆς Αὐστρίας εἰς Ἰωάννινα, ὅτι δηλ. οἱ Ἀλβανοὶ οἱ μεταγενέστεροι εἶναι οἱ κατ' εὐθεταν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν

* Πλεῖστοι τῶν Ἀλβανῶν τὰ μὲν κύρια αὐτῶν ὀνόματα ἔχουσιν ὀθωμανικά, τὰ δὲ πατριωτικὰ χριστιανικά, ἀριθμητικῶς μαρτυροῦντα πλησιεστάτην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ πρόγονοι τῶν ἐξώμισαν, πολλοὶ δὲ τούτων καὶ νῦν εἰσὶ ἐορτάζουσι ἐν τυμπάνοις καὶ χοροῖς τὴν ἐορτὴν τῶν Ἁγίων Γεωργίου καὶ Δημητρίου, ἀνέπτοντες καὶ κηρία ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῶν Ἁγίων ἐν τοῖς χριστιανικοῖς ναοῖς τῶν πόλεων ἢ χωρίων καὶ τοῖς Μοναστηρίοις, ἔθνα χάριν εὐλαβείας καὶ προσκυνήσεως πολλοὶ πολλὰς προστρέχουσι.

Πολλοὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐν μὲν τῷ κρυπτῷ εἶνε ἀπραιφνεῖς χριστιανοί, ἐν δὲ τῷ φανερῷ ἀπραιφνεῖς Ὀθωμανοί, καὶ κατὰ μὲν τὰς στρατολογίας ἐμφανίζονται ὡς Χριστιανοὶ κατὰ δὲ τὰς φορολογίας παρουσιάζονται ἀίφνης ὡς Ὀθωμανοί. Οὗτοι ἔχουσι καὶ διπλὰ ὀνόματα, ἐν μὲν δεδωμένον εἰς τὸ βρέφος παρὰ τοῦ ἱμάμη (Χότζα) ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει καὶ χρησιμεῖον διὰ τὸν κοινωνικὸν βίον, ἄλλο δὲ παρὰ τοῦ ἱερέως, τελούντος ἐν παραδύσει γωνίᾳ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος καὶ χρησιμεῖον διὰ τὸν οἰκογενειακὸν βίον. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν τελετῶν κατὰ χώρας ἢ κόμας καὶ ἐν γένει καὶ ἐν μέρει ἐν Ἀλβανίᾳ (Σ, τ. Ε.)

ὅπως εἶναι τῶν Ἰλλυρομακεδόνων καὶ Ἡπειρωτῶν, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι δύνανται νὰ ὀνομαστοῦν Νεοπελασγοί· καὶ πραγματικῶς, τὰ σπουδαιότερα ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὀνόματα διαφόρων θεῶν Πελασγικῶν οἱ ὅποιοι εὐρίσκουν τὴν ἐξήγησίν των εἰς τὴν παρούσαν γλῶσσαν τῶν Ἀλβανῶν, ἐπίσης διαφοροὶ ὀνομασίαι γεωγραφικαὶ εἴτε ἐθνικαὶ εἴτε προσωπικαὶ προγενέστεραι τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὑπὲρ πάντα, τὰ παρόντα ἔθνη τῶν Ἀλβανικῶν φυλῶν ἐπισημονικῶς συγκρινόμενα πρὸς τὰ τῶν Πελασγῶν, τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὰ μυρολόγια των π. χ. κατ' ἔθος Ὀμηρικόν, αἱ νυμφικαὶ τελεταί, αἱ κηδεῖαι, ὁ τρόπος τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως καὶ τὸ οἰκογενειακὸν σύστημα, αἱ δευσιδαιμονίαι ὡς καὶ αὐτὰ τὸ ἐγγύριον ἔνδυμα καὶ ἡ χρῆσις τῆς κόμης, αὐτὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι παρατηρήσεις ἐνούμεναι μὲ τὴν φανεράν συγγένειαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῶν Ἰλλυροηπειρωτικῶν ἐθνῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν πλέον παρὰ πιθανὴν οὐσιώδη ταυτότητα τῶν Ἰλλυρῶν Μακεδόνων καὶ Ἡπειρωτῶν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτάτους κατοίκους τῶν χωρῶν τούτων, δίδουν ἀσφαλῆ ἐπιβεβαίωσιν εἰς τὴν γνώμην τοῦ Hahn ἥτις ὑπὸ ἄλλων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Maltebrun ὑποκινηθεῖσα ὑπὸ πολλῶν ἠσπάζθη καὶ παρεδέχθη· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι δὲν εἶναι ἐντελῶς βεβαία καὶ ἀναμφίβολος, εἶναι πάλιν ἡ πιθανωτέρα καὶ παρέχει τὴν παραδεκτοτέραν ἐξήγησιν, τοῦ βεβαίου ἱστορικοῦ γεγονότος τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς λαοῦ καὶ μιᾶς γλώσσης ζωῆς ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὰς πρώτας θέσεις τῶν Πελασγῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, αἱ ὁποῖαι μετὰ βεβαιότητος ἀποδεικνύονται παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι ἦσαν ἡ Ἡπειρος Ἄνω καὶ Κάτω, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία καὶ ἰδοὺ ὁ Ὀμηρὸς ἐν Ἰλ. Π, 233 λέγει·

Ζεῦ ἄνα Δωδωναίε, Πελασγικῆ, τηλόθι ναίων,
Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου· ἀμφὶ δὲ Σελλοῖ
σοὶ ναίουσ' ὀποφῆται· ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι.

ὁ Ἡσιόδος Ζ'

Δωδώνην φηγόν τε Πελασγῶν ἔδραν

ὁ Ἡρόδοτος Β' 52—56. ὁ Στράβων Ε', Ζ', ὁ Θουκυδίδης Α', 3 Δ' 109 καὶ ἄλλοι εἶπον λαοῦ καὶ γλώσσης τὰ ὁποῖα ἐνῶ ἀποδεικνύουν ἐναργεῖς ποιότητος ἐθνικῆς καὶ γλωσσικῆς συμφώνους πρὸς τοὺς τόπους ὅπου ἐγεννήθησαν καὶ κατὰ τὰς παραδόσεις των, οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχουν πρὸς τοὺς νέους πλησίον λαοὺς οἵτινες τοὺς περικυκλόνουν τοὺς Σλαβούς, τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ρωμύονους. Περὶ τούτου ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων, ὁ Herman ὁ Hülman ὁ Max Dunker καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν νεωτέρων ἀπέδειξαν καθαρῶς τὴν συγγένειαν μετὰ τῶν Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων* ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς

* Εὐκτέον εἶνε ὅπως ἄνδρες λόγιοι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν εἰδήμονες τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης πραγματευθῶσι περὶ τοῦ οὐσιώδους τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου τῆς συγγενείας τῆς Ἀλβανικῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, ἵνα καὶ διὰ τούτου τοῦ μέσου ἀποδειχθῇ ἡ πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἀδελφότης τῶν Ἀλβανῶν (Σ. τ. Ε.).

γλώσσας και εκ του ετυμολογικού δεικνύεται ἡ συγγένειά της μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς, προκύπτει ὅτι οἱ Ἰλλυροηπειρώται ἀρχαῖοι καὶ μεταγενέστεροι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Ἑλληνοπελασγῶν τροποποιηθέντων παρὰ τῶν Ἰώνων καὶ Δωριέων· ἐξ ἄλλου δὲ προκύπτει ἀπόδειξις ἐπίσημος ὅπως καθαρισθῆναι τὸν τρόπον τινὰ διὰ τῆς υπέρθεως ζώσης γλώσσας ἢ ἐθνολογικῆ ὑπαρξίς τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν ἤτις θὰ συμφωνήσῃ κατὰ τὰς μνημονευθείσας ἤδη παραδόσεις τῶν ἀρχαίων ὅτι κατὰ βάθος δὲν εἶναι διάφοροι τῶν Ἑλλήνων.

Ἐξ ὧν τῶν ἀνωτέρω ἀποδεικνύεται καθαρῶτατα ὅτι τόσον ἡ ἱστορία καθὼς καὶ ἡ γλῶσσα μᾶς παρουσιάζουσι ἐν παντὶ χρόνῳ ἐνομένῃν διὰ δεσμῶν στενῶν τὴν Ἰλλυρομακεδονικοηπειρωτικὴν φυλὴν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ εἶναι ἡ Αἰολοδοωρικοιωνική.

Ἐπ' οὐδενὸς ἀγνοεῖται πόσον οἱ Χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ τῆς Ἠπειροῦ συνετέλεσαν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἑλληνικῶν ἀγῶνα, ἂν καὶ οὐδεμίαν ἰδιαιτέραν σελίδα ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατέχουν καὶ συγγέονται ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, ὅπως περίπου συνέβαιναν καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ἀσιανούς οἵτινες ποσῶς δὲν διέκρινον τὸν Πύρρον ἢ τὸν Ἀλέξανδρον ἀπὸ τοὺς λοιπούς ἥρωας Ἑλλήνας τὸν Ἄρατον καὶ Φιλοποίμενα οὕτως εἶπεῖν· ταῦτό καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους ὁ Μάρκος Μπότσαρης εἶναι Ἑλληνας ὡς ὁ Μικυροκορδάτος καὶ ὁ Μιαούλης ὡς ὁ Κανάρης.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι Ἀλβανοὶ καλοῦνται ὄχι μόνον παρὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ξένων ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, μόνον οἱ Σμιπετάροι Μουσουλιμᾶνοι οἵτινες θεωροῦνται ὡς Τούρκοι καὶ περιφρονοῦνται ὡς ἐνώσαντες τὴν τύχην των μετὰ τῶν δυναστῶν τῶν ἀδελφῶν των πολεμοῦντες αὐτούς. Ἄλλ' ἂν ἐν αὐτοῖς διαλάμψῃ, ὡς ἤρχισεν, ἡ γνώσις τοῦ ἐθνισμοῦ ἐξ οὗ θὰ ἐνοήσουν τὴν συγγένειαν καὶ τὴν κοινὴν καταγωγὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἐλπίς ὅτι θέλουν σπεύσει καὶ αὐτοὶ ὡς οἱ Χειμαριῶται καὶ οἱ Σουλιῶται νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτῶν καὶ ν' ἀποτελέσουν ἔθνος πανελληνιον ἐντὸς τῶν ἰδίων ὁρίων τὰ ὁποῖα τοῖς προώρισεν ἡ φύσις ἀπὸ τοῦ Σκόδρου μέχρι τοῦ Αἴμου ἀνακτῶντες ὅ,τι οἱ προπάτορές των εἶχον. Δὲν εἶναι δ' ἐπιαναγκῆς πρὸς τοῦτο οἱ Ἀλβανοὶ νὰ χάσουν τὴν γλῶσσάν των, σεβάσιμον λείψανον ἀρχαιοτάτων χρόνων, οὔτε τὴν ἰδίαν των φυσιογνωμίαν, ἐξ ἐναντίας ὀφείλουν νὰ ἐξακολουθῶσιν ἠμιλοῦντες τὴν διάλεκτόν των, ὅπως ἐννεοῖσαν οἱ Μακεδόνες τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ οἱ Ἠπειρώται τοῦ Πύρρου, καὶ ἐσχάτως τὰ παλληκάρια τοῦ Μπότσαρη καὶ τὰ θαλασσοπούλια τοῦ Μιαούλη, τοῦ Ἀνδρούτζου καὶ Ἀεμπέση. Τὰ μεγαλύτερα ἔθνη τῶν μεταγενεστέρων χρόνων φέρουσι τοιαῦτα παραδείγματα, τῆς Ἰσπανίας οἱ Βάσκοι καὶ τῆς Ἀγγλίας οἱ Κέλτοι, ὑπόλοιπον τῶν ἀρχαιοτάτων λαῶν τῶν χωρῶν ἐκείνων.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, συμφωνήσαντες μετὰ τὴν γνώμην σοφῶν λογίων, ὅτι ἡ Ἀλβανία καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της καὶ ὡς ἐκ τῶν ἠθῶν της μόνον διὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων δύναται νὰ πολι-

τισθῆ, ὁ χωρισμὸς δ' αὐτῆς ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπειροῦ εἶναι ἀδύνατος καὶ θεωρεῖται ἀνεπιτηρεῖστος διὰ τὴν ὅλην Ἑλλάδα ἢ στερήσις της, νομίζομεν ὄχι μόνον καθῆκον ἀλλ' ὑποχρέωσιν πάσης Κυβερνήσεως παντὸς Συλλόγου καὶ πάσης καρδίας Ἑλληνικῆς τὸ ζήτημα αὐτὸ νὰ τὸ καταστήσῃ ἐθνικόν, καὶ ὁ ἐκπολιτισμὸς τῆς Ἀλβανίας νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ἀενάως δὲ νὰ βομβῆ περὶ τὰς ἀκοὰς πάντων ἡμῶν ὡς ἠδύθρους κλαγγὴ τὸ ἀμέμνησθε τῶν δούλων ἐπαρχιῶν καὶ ἰδίως τῆς ἐγκαταλειφθείσης Ἀλβανίας· ἤδη μάλιστα ὅτε ἡ ἰδέα αὕτη ἤρχισεν νὰ γενικεύεται ὡς βλέπομεν ἐν τῇ ἐπισημοτέρᾳ ἐφημερίδι τοῦ κόσμου εἰς τὸν «Χρόνον» τῆς Ἀγγλίας τῆς 10/22 Μαΐου ε. ε. εἰς τὸν ὁποῖον μεγάλας γράμμασι εἶναι καταγεγραμμένη ἐπίσημος πολιτικὴ ἐπιστολὴ συμφωνοῦσα μετὰ τὰς ἰδέας μας, καθ' ἃς Ἑλλάς ἐντελής δὲν δύναται νὰ σχηματισθῆ ἄνευ τῆς Ἀλβανίας· ὁ διορισμὸς δὲ νομίζομεν καταλλήλων Προξένων κατόχων καὶ τῆς Ἀλβανικῆς καὶ ἡ παρὰ τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλλ. γραμμάτων ἀποστολὴ διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν εἰς τὰ κεντρικώτερα μέρη τῆς Ἄνω καὶ κάτω Ἀλβανίας, ὡς καὶ αἱ εἰς πάντα τὰ καλὰ καὶ πάντοτε λυσιτελεῖς τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου εὐχαί καὶ ἐνεργεῖαι, ἃς καὶ πάλιν μετὰ παρακλήσεως ἐπικαλοῦμαι, εἶναι τὰ προσφορώτερα πρὸς τὸ παρὸν μέσα ὅπως τάχιον φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν καὶ ἐπισύρωμεν καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

K. X. BAMBAΣ.

ΠΕΡΙ ΛΑΛΟΥΝΤΟΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΥ *

Ἡ διὰ τοῦ τηλεγράφου μεταβίβασις τῆς φωνῆς κατὰ τὰ ἐν τῇ γαλλικῇ Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων ἐκτιθέμενα ὑπὸ τοῦ κ. de Parville πειράματα οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν πλέον ἐπιδέχεται. Ἡ φωνὴ διελαύνει τὰ τηλεγραφικὰ σύμματα μετὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἀστραπῆς, τὴν ἀνακάλυψιν δὲ ταύτην ἀνήγγειλαν αἱ ἐφημερίδες τῆς Ἀμερικῆς μετ' ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ. Τοιαύτη ὅμως ἀνακάλυψις ἐπὶ ἄλλης βάσεως στηριζομένη ἐγένετο ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1860 ὑπὸ τοῦ ἐν Φραγκφώρτῃ καθηγητοῦ κ. Reuss, ὅστις ἠδυνήθη νὰ διαβίβασῃ τηλεγραφικῶς ἤχους εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, οἱ δ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σοφοὶ παρέστησαν εἰς τὴν πρώτην συναυλίαν ἣτις μετεβιβάσθη διὰ τοῦ τηλεγράφου. Ἄλλ' ἡ ἀρτίως ἐπινοηθεῖσα συσκευὴ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ κ. Graham Bell τοῦ ἐξ Ἐδιμβούργου, παρέσχεν τὰ μᾶλλον εὐχέρεστα ἀποτελέσματα, διήγειρε δὲ τὴν περιέργειαν σύμπαντος τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ὁ κ. Bell καταγινόμενος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν κωφαλάων εἶχε συλλάβει ἐπίσης τὴν ἰδέαν τῆς κατασκευῆς Λαλοῦντος Τηλεγράφου. Διηγοῦνται ὅτι ἐν

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τῇ 27 Μαΐου 1877.

διαστήματι δύο μηνῶν νέα κόρη κωφάλαλος ὑπὸ τοῦ κ. Bell διδασκομένη ἠδυνήθη νὰ ὁμιλήσῃ. "Ἐκτοτε δὲν ἔπαυσε καταγιγνώμενος εἰς τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ, εἰς δὲ τοὺς εἰρωνευομένους αὐτὸν ἀπεκρίνετο ἀπαύστως "Ἔστω! Βλέπετε ὅτι μεταδίδω τὴν ὁμιλίαν εἰς τοὺς κωφάλαλους θὰ κατορθώσω ἐπὶ τέλους νὰ λαλήσῃ καὶ αὐτὸς ὁ σίδηρος." Καὶ ὄντως ὁ κ. Bell ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθεὶς τηλεγράφος ἐτέθη τὸ πρῶτον εἰς ἐνέργειαν ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς τελευταίας ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἐκθέσεως. Ὁ τῆς Ἀγγλίας σοφὸς φυσικὸς Thomson ἐπανελθὼν ἐξ Ἀμερικῆς εἰς Λονδίνον καὶ ἀφηγοῦμενος τὰ τῆς Ἐκθέσεως ἀνεφώνησε πλήρως θαυμασμοῦ. «Ἡ θαυμασία αὕτη ἀνακάλυψις εἶναι τῆ ἀληθείᾳ ἡ ἀρίστη τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου. Ἦκουον λίαν εὐδιακρίτως ὀλοκλήρους φράσεις τὰς ὁποίας ὁ συνάδελφός μου Watson ἐπρόφερον εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ μεγάρου τῆς Ἐκθέσεως καὶ τόσῳ καθαρῶς, ὥστε ἐνόμιζον ὅτι ἴστατο εἰς ὀλίγων βημάτων ἀπόστασιν.»

Τὸ πείραμα ἐπανελήφθη ἐπὶ τῆς τηλεγραφικῆς γραμμῆς ἣτις συνδέει τὴν Βοστώνη καὶ τὴν Μίλδεν ἀπεχούσας ἀλλήλων 22 χιλιομέτρα. Ὁ κ. Bell ἐν τῷ γραφεῖῳ τῆς Βοστώνης εὐρισκόμενος συνωμίλει μετὰ τοῦ ἐν Μίλδεν κ. Watson ὡς ἐὰν ἦτο μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ. Ὁ κ. Watson βεβαίως δτι ἀνεγνώριζε μάλιστα διὰ τῆς φωνῆς τοὺς ἀπευθύνοντας αὐτῷ τηλεγραφικῶς ἐρωτήσεις. Μουσικὴ ἐν τῷ γραφεῖῳ τῆς Βοστώνης παικιζούσα ἠκούετο τηλεγραφικῶς εἰς Μίλδεν. Κυρία δ' ἐνθουσιασθεῖσα ἔψαλε τὸ τελευταῖον ῥόδιον τοῦ θέρου πιστῶς δὲ μετεβιβάσθησαν πάντες οἱ χρωματισμοὶ τῆς φωνῆς τῆς εἰς τὸν ἄλλον σταθμὸν, ἐδέχθη δὲ ἀμέσως τηλεγραφικῶς καὶ ἤκουσε τὰ χειροκροτήματα τῶν ἀκρατῶν τῆς εἰς ἀπόστασιν 22 χιλιομέτρων εὐρισκόμενων. Βραδύτερον ἀνταποκριτῆς ἐφημερίδος τῆς Βοστώνης μετεβίβασε διὰ ζώσης φωνῆς ἐξ ἀποστάσεως 32 χιλιομέτρων εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος λόγον, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ κ. Bell ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκρατηρίου ἐν Salem. Τελευταῖον δὲ ὁ κ. Bell μετεβίβασε τηλεγραφικῶς τὴν φωνὴν τοῦ ἐκ Νέας Ὑόρκης εἰς North Conway εἰς ἀπόστασιν δηλ. 230 χιλιομέτρων, ἴσην περίπου πρὸς τὴν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Λαμίαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι δὲν εἶναι μακρὰν ἢ στιγμὴ καθ' ἣν θὰ δυνάμεθα νὰ συνδιαλεγόμεθα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἢ νὰ ἀκούωμεν ἐν τῷ ὁματίῳ ἡμῶν ῥήτορα ἀγορεύοντα εἰς τοὺς ἀντίποδας.

Τοιαῦτα τὰ γεγονότα ἴδωμεν ἤδη ὁποία ἡ ἀνακάλυψις. Ἀλλὰ πρὸ τούτου ἐκθέτομεν ἐν συντόμῳ τὸν τρόπον δι' οὗ δυνάμεθα νὰ μετεβιβάσωμεν ἤχους εἰς ἀπόστασιν. Τοῖς πᾶσιν εἶναι γνωστὸν ἄθυρμά τι καλούμενον μυστηριώδες νῆμα. Συνίσταται ἐκ δύο μικρῶν σωλήνων ἐκ χονδροῦ χάρτου, ἀνοικτῶν κατὰ τὸ ἐν ἄκρον, εἰς δὲ τὸ ἕτερον φερόντων μεμβράνην τεταμένην· αἱ δύο μεμβράναι συνδέονται διὰ νήματος μᾶλλον ἢ ἥτιον ἐπιμήκους. Ὄταν λαλήσῃ τις χαμηλῆ τῆ φωνῆ εἰς τὸ ἀνοικτὸν ἄκρον τοῦ ἐνὸς τῶν σωλήνων, ἕτερος

προσαρμύζων τὸ οὖς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δευτέρου σωλήνος ἀκούει εὐδιακρίτως πάσας τὰς λέξεις, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο τὸ νῆμα νὰ ἦναι καλῶς τεταμένον. Διὰ τοῦ μέσου τούτου δύο τινὲς δύνανται ἀριστα νὰ συνδιαλέγωνται εἰς ἀπόστασιν 25 μέτρων ἢ 50 ἢ καὶ πλέον τῶν 100 μέτρων. Ἄν ὅμως τὸ νῆμα ἀφεθῆ χαλαρὸν, ἡ φωνὴ πκύει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀκούηται εὐδιακρίτως. Τί συμβαίνει εἰς τὸ ἀνωτέρω πείραμα; Ἡ φωνὴ τοῦ λαλοῦντος θέτει εἰς παλμικὴν κίνησιν τὴν πρῶτην μεμβράνην, ἥς οἱ παλμοὶ μεταδίδονται διὰ τοῦ νήματος εἰς τὴν μεμβράνην τοῦ ἀντιθέτου σωλήνος, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν ἐν τῷ σωλήνῳ ἐγκλεισμένον ἀέρα, οὗτω δὲ ὁ ἤχος καθίσταται ἀκουστός. Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Reuss ἐπινοηθεῖσα συσκευή εἶναι ἀνάλογος τῇ ἀνωτέρω. Ἡ φωνὴ θέτει εἰς παλμικὴν κίνησιν μεμβράνην, ἐφ' ἣς εὐρίσκεται μικρὸν ἔλασμα μεταλλικόν, τὸ ὁποῖον εἰς ἕκαστον παλμὸν τῆς μεμβράνης ψαύει ἕτερον ἔλασμα. Τὸ ἐπὶ τῆς μεμβράνης ἔλασμα συγκοινωνεῖ μετ' ἠλεκτρικῆς στήλης, τὸ ἕτερον δ' ἔλασμα μετὰ τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα. Εἰς ἐκάστην ἄρα ἐπαφὴν, ἥτοι εἰς ἕκαστον παλμὸν τῆς μεμβράνης ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διελαύνει τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα. Τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἀφίξεως περιέρχεται ἐλικοειδῶς περὶ λεπτὴν βελόνην ἐρειδομένην ἐπὶ ξυλίνου κιβωτίου ἠχητικοῦ. Κατὰ τὰς διαδοχικὰς διαβάσεις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἡ βελὸνὴ καθίσταται διαδοχικῶς μαγνήτης καὶ ἐνεκα τούτου ἐκτελεῖ τὰς αὐτὰς καὶ ἡ μεμβράνη παλμικὰς κινήσεις καὶ παράγει τὸν αὐτὸν ἤχον.

Ὅθεν ἐν μὲν τῷ σταθμῷ τῆς ἀναχωρήσεως ἡ μεμβράνη συλλέγει τὴν φωνὴν ἐν δὲ τῷ τῆς ἀφίξεως ἡ βελὸνὴ παράγει αὐτὴν πιστῶς. Ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς παλμῶν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἐκτελεῖται ἐκατέρωθεν. Ἡ συσκευή ἄρα τοῦ Reuss μετεβιβάζει πιστῶς τὸ ὕψος τῶν φθόγγων ὀρχήστρας, ἀλλὰ ἡ ποιότης τῶν φθόγγων εἶναι μονότοτος καὶ ὡσεὶ ὑπόφονος. Μεταβιβάζεται μὲν ἡ φωνὴ εἰς ἀπόστασιν, ἀλλὰ μετὰ χαρακτηριστικοῦ τινος τόνου, ὃν δίδουσιν εἰς τὴν φωνὴν τῶν οἱ κωφάλαλοι.

Ἐν ἔτει 1874 ὁ Elisah Gray προσεπάθησε νὰ τροποποιήσῃ τὴν συσκευὴν τοῦ Reuss καὶ θεραπεύσῃ αὐτὴν τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης μονοτονίας. Ἄλλ' ὅπως κατὰσθήσωμεν καταλεπτὴν τὴν τροποποίησιν ταύτην ἀναφερομέν τινα πειράματα δι' ὧν καταφαίνεται ἡ βλάβις ἐφ' ἣς στηρίζεται ἡ συσκευή αὕτη. Ἐπὶ ἠχητικοῦ τινος κιβωτίου προσαρμύζονται δύο διαπασῶν ἀπέχοντα 50 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου περίπου καὶ τὸ ἕτερον τούτων πλήσσειται διὰ πλήκτρον. Καταστρεφόμενου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ παραγομένου ἤχου παρρηρεῖται μετ' ἐκπλήξεως ὅτι τὸ δευτερον διαπασῶν πάλτεται παράγον τὸν αὐτὸν καὶ τὸ πρῶτον ἤχον, ὡσεὶ ἀόρατόν τι πλήκτρον τὸ ἔθεσεν εἰς παλμικὴν κίνησιν. Οἱ παλμοὶ τοῦ πρώτου μετεδόθησαν εἰς τὸ δευτερον διὰ τοῦ ἠχητικοῦ ὑποστηρίγματος καὶ τοῦ ἀέρος. Ἀναπόφευκτον ὅμως τὰ δύο διαπασῶν νὰ ὦσιν ἐντελῶς ὅμοια καὶ πλησσομένα νὰ παράγωσι τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς ἤχον, ἀλλως ἢ μετὰδοσις αὕτη τοῦ ἤχου δὲν γίνεται. Καὶ ὄντως ἐὰν μετεβάλωμεν τὸ

ὑψος τοῦ ὑπὸ τοῦ πρώτου διαπασῶν παραγομένου ἤχου διὰ μικροῦ τεμαχίου κηροῦ τὸ ὅποιον προσκολλῶμεν εἰς τὸν ἕνα τῶν βραχιόνων του, τὸ δεύτερον δὲν ἀπαντᾷ πλέον. Δύο χορδαὶ ἐντελῶς ὁμοίαι παράγουσαι δὲ τὸν αὐτὸν ἤχον, διεγείρονται ἐπίσης ἀμοιβαίως, τουτέστι πλησομένης τῆς ἐτέρας καὶ ἡ ἐτέρα πάλλεται.

Οὐ μόνον δὲ ἤχος παράγει ἤχον, ἀλλὰ καὶ ἡ φωνὴ ἀνθρώπου δύναται νὰ θέσῃ εἰς παλμικὴν κίνησιν τὸ διαπασῶν ἢ χορδὴν τινα. Οὕτως ἄταν λαλῆτις ἢ ψάλλῃ ἐντὸς αἰθούσης ἐν ἣ ὑπάρχει κλειδακυμβάλον μίαν τῶν χορδῶν τούτου πάλλεται καὶ παράγει τὸν ψαλλόμενον φθόγγον. Ἐπὶ τῶν γεγονότων τούτων στηριζόμενος ὁ Gray κατασκεύασε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν συσκευήν.

Ἡ τὸν ἤχον μεταβιβάζουσα συσκευὴ δὲν σύγκριται ἐκ μιᾶς μεμβράνης παλλομένης, ἀλλ' ἐκ σειρᾶς μεταλλικῶν ἐλασμάτων, ὧν ἕκαστον παράγει ὀρισμένον ἤχον ὡς αἱ χορδαὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἐν τῷ σταθμῷ τῆς ἀφίξεως ὁμοία ἐλάσματα τίθενται εἰς παλμικὴν κίνησιν διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἀλλ' ἕκαστον κατ' ἰδίαν διὰ τοῦ ἀντιστοίχου μεθ' οὗ συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ τηλεγραφικοῦ σύρματος. Τὰ διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης παραχθέντα ἀποτελέσματα εἰσὶν ἐντελέστερα καὶ ποικιλώτερα ἢ τὰ διὰ τῆς συσκευῆς τοῦ Reuss.

Ἰδῶμεν ἤδη τὴν συσκευὴν τοῦ Bell ἣτις κατὰ τὴν μαρτυρίαν εἰδημόνων, οἵτινες παρέστησαν αὐτόπται μάρτυρες εἶναι ἡ ἐντελεστάτη ὡς μεταβιβάζουσα καὶ τὰ τρία χαρακτηριστικὰ παντὸς ἤχου, τουτέστι τὸ ὑψος, τὴν ἔντασιν καὶ τὴν ποιότητα (timbre). Ἐκθέσωμεν ἐν συντόμῳ τὰ τρία ταῦτα χαρακτηριστικὰ.

Τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὑπάρχει ὅτι διακρίνομεν ἤχους ὀξεῖς καὶ ἤχους βαρεῖς. Ὁρίζεται δὲ κατὰ τὴν ὀξύτητα ἢ κατὰ τὸ ὑψος ὁ ἤχος ὅταν ὀρισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν παλμῶν τῶν γινομένων κατὰ δεύτερον λεπτόν τῆς ὥρας. Οἱ ὀξύτεροι δὲ ἢ ὑψηλότεροι ἤχοι προέρχονται ἐκ περισσοτέρων παλμῶν κατὰ 1".

Δύο ἤχοι ἰσοῦφεῖς προσερχόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ παλμῶν δὲν ἔχουσι πάντοτε τὴν αὐτὴν ἔντασιν. Πλήττοντες τὸ αὐτὰ πάντοτε διαπασῶν ὅτε μὲν ἡρέμα ὅτε δὲ ἰσχυρότερον παράγομεν μὲν πάντοτε τὸν αὐτὸν ἤχον τοῦ αὐτοῦ ὑψους ἀλλὰ διαφόρου ἐντάσεως. Ἡ ἔντασις προέρχεται ἐκ τοῦ πλάτους τῆς παλμικῆς κινήσεως, ὅταν δὲ πλήσσωμεν ἰσχυρότερον τὸ διαπασῶν τοῦτο ἐκτελεῖ μὲν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν παλμῶν κατὰ 1" ἀλλὰ τὰ σκέλη ἐξέρχονται ἔτι μᾶλλον τῆς θέσεως τῆς ἰσορροπίας των. Διὰ τοῦτο ὁ ἤχος οὗτος κατ' ἀρχὰς μὲν εἶναι ἐντατικώτερος βαθμηδὸν δὲ βαίνει μειούμενος κατὰ τὴν ἔντασιν, διότι καὶ τὸ πλάτος τῆς παλμικῆς κινήσεως ἐλαττοῦται καὶ ἐπὶ τέλους ἐκλείπει.

Δύο ἤχοι ἰσοῦφεῖς καὶ ἰσοεντατικοὶ δύναται νὰ διαφέρωσι κατὰ τὴν ποιότητα ὅταν προσερχῶνται ἐκ δύο διαφόρων τὴν κατασκευὴν ὀργάνων. Ἀναγνωρίζομεν τινα λαλοῦντα ἢ ψάλλοντα, καὶ τοὶ δὲν βλέπομεν αὐτὸν, ἐκ τῆς

ποιότητος τῆς φωνῆς του. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ προέρχεται ἐκ τῆς μορφῆς τῆς παλμικῆς κινήσεως.

Αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι συσκευαὶ μεταβιβάζουσι τὸ ὑψος τοῦ ἤχου, ἐνῷ ἡ ὑπὸ τοῦ Bell ἐπινοηθεῖσα μεταβιβάζει οὐ μόνον τὸ ὑψος ἀλλὰ καὶ τὴν ἔντασιν καὶ ὧ τοῦ θάυματος! καὶ αὐτὴν τὴν ποιότητα. Ἡ δὲ συσκευὴ εἶναι ἀπλουστάτη.

Τοῖς πᾶσιν εἶναι γνωστὸς ὁ καλούμενος ἠλεκτρομαγνήτης. Τουτέστι μικρὸν ἐπίμηκες τεμαχίον χάλυθος περὶ τὸ ὅποιον περιεπίσσεται λεπτόν σύρμα ἐκ χαλκοῦ περιβεβλημένον διὰ μετάξις καὶ τὸ ὅποιον μεταβάλλεται εἰς μαγνήτην ὅταν διὰ τοῦ σύρματος διέρχεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Ἐὰν ἤδη θέσωμεν ἐνώπιον τοῦ μαγνήτου τούτου τεμαχίον μαλακοῦ σιδήρου ἢ τοῦ σιδήρου ἐντελῶς καθαροῦ καὶ τὸ πλησιάζωμεν ἢ τὸ ἀπομακρύνωμεν διαδοχικῶς, ἢτοι ἀν τὸ ὑποβάλλωμεν εἰς παλμικὴν κίνησιν, εἰς ἕκαστον παλμὸν ἀναπτύσσεται ἐν τῷ σύρματι ἀκαριαῖον ρεῦμα καὶ, τοῦθ' ὅπερ ἀξιοσημείωτον, ἡ ἔντασις τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἶναι εἰς ἕκαστην στιγμὴν ἀνάλογος πρὸς τὴν ταχύτητα μεθ' ἧς τὸ τεμαχίον τοῦτο τοῦ μαλακοῦ σιδήρου πλησιάζει ἢ ἀπομακρύνεται τοῦ μαγνήτου. Ἐπὶ τῆς ιδιότητος ταύτης στηρίζεται ἡ ὑπὸ τοῦ Bell ἐπινοηθεῖσα συσκευὴ.

Καὶ ὅντως, ἐὰν ἐπὶ παλλομένης μεμβράνης προσκολλήσωμεν μικρὸν ἔλασμα μαλακοῦ σιδήρου καὶ ἀπέναντι τούτου ἠλεκτρομαγνήτην συγκοινωνοῦντα μὲ τὸ σύρμα τῆς τηλεγραφικῆς γραμμῆς, εἶναι φανερόν ὅτι εἰς ἕκαστον παλμὸν τῆς μεμβράνης ἀντιστοιχεῖ μία παλμικὴ κίνησις τοῦ ἐλάσματος καὶ ἐπομένως τὸ σύρμα τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ὡς καὶ τὸ τῆς τηλεγραφικῆς γραμμῆς διελαύνεται διὰ σειρᾶς ἠλεκτρικῶν ρευμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἔντασις ρυθμίζεται διὰ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου ὅστις παράγεται ἐνώπιον τῆς μεμβράνης.

Ἐνταῦθα, ὡς βλέπομεν, τὰ ἠλεκτρικὰ ρεύματα παράγονται ἐκ τῆς κινήσεως τῆς μεμβράνης ἢτοι διὰ τοῦ ἠχητικοῦ κύματος ἀνευ τῆς βοηθείας ἠλεκτρικῆς στήλης. Ἐν τῷ σταθμῷ τῆς ἀφίξεως, ἕκαστον ρεῦμα ἠλεκτρικὸν θέτει εἰς παλμικὴν κίνησιν μικρὰν πλάκα κυκλικὴν ἐκ σιδήρου λεπτὴν ὡς χάρτης ἐρειδομένη ἐπὶ κυλίνδρου ἐκ μαλακοῦ σιδήρου τὸν ὅποιον τὰ διαδοχικὰ ρεύματα μεταβάλλουσι διαδοχικῶς εἰς μαγνήτην. Τὸ ἄκρον τοῦ κυλίνδρου μεταβαλλόμενον διαδοχικῶς εἰς μαγνήτην ἔλκει καὶ ἀπωθεῖ τὴν κυκλικὴν πλάκα, ἣτις οὕτω πάλλεται. Ἐν συνόλῳ ἡ συσκευὴ τοῦ Bell σύγκριται ἐν μὲν τῷ σταθμῷ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ μεμβράνης ἣτις πάλλεται καὶ ἣτις παράγει τὰ ἠλεκτρικὰ ρεύματα, ἐν δὲ τῷ σταθμῷ τῆς ἀφίξεως ἐκ κυκλικῆς πλακῆς, ἣτις πάλλεται διὰ τῶν διαδοχικῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων καὶ παράγει τὸν αὐτὸν καὶ ἡ μεμβράνη ἤχον.

Τοιαύτη ἡ συσκευὴ τοῦ Bell ἣτις μεταβιβάζει πιστῶς οὐ μόνον τὸ ὑψος τῶν ἤχων ἀλλὰ καὶ τὴν ἔντασιν, ὡς δὲ λεγοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν ποιότητα.

Σημειώτέον ἐν τούτοις ὅτι πειράματα ἐπὶ τῆς συσκευῆς ταύτης δὲν ἐξετελέσθησαν ἔτι ἐν Εὐρώπῃ εἰμὴ μόνον ἐν Ἀμερικῇ. Ὑπάρχει ὁμῶς βεβαιότης ὅτι καὶ ἐνώπιον τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἡ συσκευή αὕτη λειτουργοῦσα θέλει παράσχει εὐάρεστα ἀποτελέσματα θέλει δὲ πλουτισθῆ ὁ ἠλεκτρικὸς τηλεγράφος δι' ἐφευρέσεως τὰ μάλᾳ ἐπωφελοῦς.

TIM. A. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΝ ΡΩΜΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ *

Ἡ εἰς Ῥώμην μετακομιδὴ τῆς ἑδρας τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἔπρεπε νὰ ἔχη φυσικὰ ὡς ἀκολούθημα καὶ μεταβολὴν τινὰ τῆς καθ' ὅλου ὄψεως τῆς αἰωνίου πόλεως. Ὅχι μόνον ἡ ἐπιστῶρευσις ἐν αὐτῇ πολλῶν περιπλῆον χιλιάδων κατοίκων ἔμελλεν ἀναγκασίως νὰ προκαλέσῃ οἰκοδομὰς νέας, ἐνεκα τῶν ὁποίων ὀλόκληροι συνοικίαι μετεμορφώθησαν, ἀλλὰ καὶ ἡ παλαιὰ παράδοσις ἡ Ῥωμαϊκὴ, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὸ ἰταλικὸν ἔθνος ἀπῆται ὡς πρωτεύουσάν του τὴν Ῥώμην ἔπρεπε νὰ τύχῃ πολλῆς θεραπείας καὶ πρώτη τούτου καὶ κυριώτατη ἀπόδειξις ἔμελλε βέβαια νὰ ᾖ ἡ ἐπιχειρήσις τακτικῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν.

Καὶ ἀληθῶς τῇ 8 Νοεμβρίου 1870 ἅμα τῇ ἐν Ῥώμῃ ἐγκαταστάσει τῆς Κυβερνήσεως, ἐδημιουργήθη ἐφορεία ἀνασκαφῶν τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ διωρίσθη ἔφορος ὁ ἰκανὸς ἀνασκαφεὺς τοῦ Παλατινοῦ λόφου Κ. Πέτρος Ῥόζας. Ὁκτῶ δ' ἡμέρας ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τούτου ἤρχισαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς ἀγορᾶς, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ φόρου. Συγχρόνως ἐγίνοντο ἐργασίαι εἰς τὰς θέρμας τοῦ Καρκαλάλλα, εἰς τοὺς Φαρνησίους κήπους, εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ Ἀδριανοῦ, εἰς τὴν Ὠστίαν.

Ὁ πολὺς οὗτος ζήλος ὁ κατ' ἀρχὰς ἐγερεθεὶς ἐκόπασε μετ' οὐ πολὺ καὶ διὰ διαφόρους λόγους, ὧν πρῶτος καὶ κυριώτατος ἡ ἔνδειξις ἰσως χρηματικῶν μέσων, διεκόπη πᾶσα ἀρχαίων κειμηλίων ἀναζήτησις. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ πάλιν θέλων ν' ἀναζωπυρώσῃ τὴν πρώτην δραστηριότητα ὁ ὑπουργὸς τῆς παιδείας Βόγγης διώρισε γενικὸν ἔφορον καθ' ἅπαν τὸ Βασίλειον τὸν γνωστότατον Κ. Φιορέλλην.

Ὅπως δὴποτε γενναίως ἐγένετο ὁ θερισμὸς τῆς ἐπιστήμης, τοῦτο δὲ διότι αἱ ἀνασκαφαὶ ἐνηργήθησαν μὲ πολλὴν τάξιν καὶ μέθοδον καὶ οἰοεὶ μετὰ προηγουμένην σκέψιν, ὅπερ δὲν ἦτο καὶ πολὺ δυσχερὲς ἐν Ῥώμῃ διὰ τὸν ἐξῆς μάλιστα λόγον. Πολλὰς δὴλα δὴ πληροφορίας καὶ παντοειδεῖς διέστωπεν ἡμῖν περὶ τοῦ καθ' ὅλου σχεδίου τῆς κοσμοκράτορος πόλεως ἡ ἀρχαιότης. Ὅχι μόνον οἱ Λατῖνοι πεζογράφοι, πρὸ πάντων δὲ ὁ Κικέρων καὶ ποιηταὶ καὶ κατ'

* Κατὰ τὸν Gaston Boissier. Ἰδὲ «Ἐπιθ. τῶν δύο Κόσμων» τῆς 15 Ἀπριλίου 1877.

ἐξοχὴν ὁ Ὀράτιος πολλὰς παρέχουσι τοπογραφικὰς οὕτως εἰπεῖν λεπτομερείας περὶ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ καὶ σχεδιογραφικὸς πίναξ αὐτῆς ἐπὶ Σεπτίμου Σεβήρου χαρᾶς περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς¹. Ἐἶνε δὲ τὸ πρᾶγμα φυσικόν. Ἡ Ῥώμη ἦτο παγκόσμιος πόλις, οἱ ξένοι συνέροσον καθ' ἐκάστην εἰς αὐτήν, ὅπως δὲ σημερον ἔχομεν τοὺς λεγομένους ὁδηγοὺς διὰ τοὺς ξένους, οὕτως εἶχον καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σχεδιογραφήματα παντοῖα τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα ἀνήγτων εἰς τὰ δημόσια οἰκοδομήματα. Τοιοῦτος ἦτο λοιπὸν καὶ ὁ διασωθεὶς πίναξ, οὗ ἐμνήσθημεν ἐν μόνον μέρος διεστώθη, ἀλλ' ἰκανόν, ὥστε νὰ δώσῃ πλήρη τοῦ ὅλου ἰδέαν συνέκειτο ἐκ σειρᾶς μαρμαρίνων πλακῶν πληρουσῶν ἐπιφάνειαν 300 τετραγωνικῶν μέτρων. Ἀλλὰ καὶ ἀληθεῖς ὁδηγοὺς τῶν περιγητῶν εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι, ὧν βραχυτέροι μὲν εἶναι οἱ παλαιότεροι, ἐκτενέστεροι δὲ καὶ παντοίων μυθευμάτων πλήρεις οἱ νεώτεροι. Καὶ ἐκ τῶν τοιούτων δὲ περιγραφῶν ἔχουσι διασωθῆ τινές.

Ἐπανερχόμενοι λοιπὸν εἰς τὰ τῆς ἡμετέρας πραγματείας λέγομεν ὅτι πολὺ ἀληθῶς θάρρος ἐνέβαλε καὶ ἔπρεπε νὰ ἐμβάλῃ τοῖς ἀρχαιολόγοις ἡ τοῦ Ἡσκυλίνου ὄρος σκαφή, τόσῳ δὲ πλείοτερον, ὅσον αὕτη ἐγένετο οὐχὶ διὰ λόγον ἐπιστημονικόν καὶ κατὰ σχέδιον ὀρισμένον, ἀλλὰ δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ἀνάγκας βιωτικὰς. Καὶ ὁμῶς ἅμα τὰ παλαιὰ κειμήλια ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται ἡ Ἐταιρία ἡ ἐργαζομένη ἐκεῖ, καθήκον τῆς ἐθεώρησεν αὐθαρῆ νὰ προσλάβῃ εἰς τὴν ἑαυτῆς ὑπηρεσίαν ἀρχαιολόγον διακεκριμένον τὸν Κ. Βρίζιον καὶ νὰ δημοσιεύσῃ τὰ κατὰ τὰς σκαφὰς ταύτας ἐν βιβλίῳ ἐπιγραφέντι *Pittura e sepoleri scoperti sull' Esquilino* (Roma 1876). Εἰς ἕνα τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφέντων τάφων εὐρέθησαν γραφαὶ περιεργόταται παριστάνουσαι τὴν κτίσιν τοῦ Λαθίνου καὶ τὸν θάνατον τοῦ Αἰνείου καὶ τοῦ Λατίνου τοῦ βασιλέως. Ἐπειδὴ δὲ, ὅπως ὁ κ. Βρίζιος νομίζει, αἱ γραφαὶ αὗται εἶνε παλαιότεραι τοῦ Οὐβεργίλιου, ἔχουσι τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι δεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς εἰς ποίαν κατάστασιν εὔρεν ὁ ποιητὴς τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις ἐκείνας, τὰς ἀποτελοῦσας οἰονεὶ τὴν βᾶσιν τῆς Αἰνείαδος του. Παρέκει εὐρέθη σπουδαῖον columbarium, τὸ τοῦ οἴκου τῶν Στατιλίων Ταύρων, μὲ πολλὰς ἐπιγραφὰς διευκρινίζούσας τὰ κατὰ τοὺς δούλους ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς οἴκοις.

Τὸ Ἡσκυλίνον ὄρος δὲν ἦτο ἐκ τῶν διασημοτάτων τῆς Ῥώμης λόφων μὲχρι τῶν τελευταίων τῆς δημοκρατίας χρόνων ἦτο χῶρος ἔρημος καὶ ἀφωρισμένος εἰς θανάτωσιν τῶν καταδίκων, ὧν τὰ σώματα ἔμενον ἐκτεθειμένα εἰς βορᾶν τῶν ἀρνέων, δι' ὃ καὶ δυσώνυμοι ἦσαν οἱ γῦπες τοῦ Ἡσκυλίνου. Τὰ δὲ περὶ χώρα τοῦ ὄρους ἐχρησίμευσον εἰς ταφὴν τοῖς πένθησιν. Ἐκεῖ, ἀναμέσον τῶν τάφων ἦσαν οἱ διαβόητοι puticuli, βόθροι, εἰσοῦς ἐφρίπτοντο τὰ σώματα τῶν μὴ δυναμένων νὰ ἔχωσι τάφον χωριστόν. Ὁ Αὐγουστος χάριν τῆς δημοσίας ὑγείας ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν συνήθειαν ταύτην, ὁ δὲ Μαικίνας ἀπεφάσισε

¹ Τῆς ἀναρεθείας πλάκας τοῦ πίνακος τούτου ἐξέδωκεν ὁ Κ. Jordau ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ *Forma urbis*.

τότε γὰ κατοίκησεν τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως καὶ δὴ ἐφύτευσε τοὺς γνωστοτάτους *Maecenianos hortos*, τοὺς κήπους τοὺς *Μαικινηναίους* καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἔκτισεν οἶλον πολυτελεῖ¹. Τόσον δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἀποκατεστάθη ὑγιεινὸν καὶ εὐάερον, ὥστε ὁσάκις ἐνόησε ὁ Αὐγούστος ἐδῶ ἤρχετο καὶ ἀνελάμβανεν. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων οὐδὲν τὸ παράδοξον ὅτι πολλοὶ τάφοι εὐρέθησαν νῦν ἀνασκαφέντος τοῦ Ἡσκυλίνου. Παντοῦ ἢ σκαπάνη προσέκρουεν εἰς ὅστ' αὐτὰ καὶ εἰς τάφους. Καὶ εἰς μὲν τοὺς ἰδίως τάφους εὐρέθησαν καὶ ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα τοῦ καθημερινοῦ βίου ἀντικείμενα, ἐμάθομεν δὲ καὶ τί κυρίως ἦσαν οἱ *puticuli*. Ἦσαν δὴλα δὴ δωμάτια σχήματος ὀρθογωνίου μέχρι τοῦ βράχου ἐσκαμμένα μὲ παχείς καὶ χονδροειδεῖς τοίχους. Ἐκείντο δὲ κατὰ σειρὰν, ἀλλὰ δὲν συνεκoinώνουν πρὸς ἀλλήλας ὅθεν δὲν ἠνοίγοντο εἰμὴ ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου μέρους, ἐκεῖθεν ἐροίπτοντο μέσα τὰ πτώματα. Πολλοὶ τῶν βόθρων τούτων εὐρέθησαν πλήρεις ὕστεων καὶ τέφρας καὶ ἀκαθαρσίας.

Ἐῖπομεν ὅτι οἱ βόθροι οὗτοι ἦσαν ἐσκαμμένοι μέχρι τοῦ βράχου, ἀλλὰ παρετηρήθη ὅτι καὶ ὁ βράχος ἀκόμη ἐνιαχοῦ εἶνε ἐσκαμμένος. Ἐχρηιάσθη λοιπὸν νέα πάλιν ἔρευνα νὰ γείνη. Ὅχι μόνον δὲ τὰ νέα ταῦτα ὀρύγματα, τὰ ἐν τῷ βράχῳ, εἶνε φυσικὰ παλαιότερα τῶν ὑπερκειμένων βόθρων, ἀλλὰ νομίζεται ὅτι εἶνε παλαιότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ τείχους τοῦ Σερούτου. Οἱ ὀρύξαντες λοιπὸν αὐτὰ ἔζων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βασιλέων, ὀλίγον μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ῥώμης, πόσον δὲ σκοτεινὸν εἶνε τὸ μέρος τοῦτο τῆς τῶν Ῥωμαίων ἱστορίας καὶ πόσον ἀγαπητὴ πᾶσα εἶδησις δυναμένη ἔστω καὶ ἐπὶ μικρὸν νὰ διαλύσῃ τὸ πυκνὸν ἐκεῖνο σκότος, πάντες ἠξεύρουσι.

Παρὰ τοὺς νεκρικοὺς τούτους θαλάμους ἀνευρέθησαν καὶ ἀγγεῖα καὶ λύχνοι καὶ λείψανα ἄλλα κεραμεύειας, ἀπειροκάλου πάντα καὶ ἀρχαϊκῆς τεχντροπίας, καὶ, ὡς φαίνεται, τυρρηνικῆς. Οἱ δὲ τοῖχοι σύγκεινται ἐκ λίθων τετραγωνικῶν, ὅπως καὶ τὰ τείχη τῶν τυρρηνικῶν πόλεων. Νέα καὶ αὕτη καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων παρεχομένη ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὴν Ῥώμην σχέσεως τῶν Τυρρηνῶν ἐν ταῖς παμπάλαιαις τούτοις χρόνοις καὶ ὄχι πολὺ συνάδουσα πρὸς ὅσα φαίνεται δογματίζων ὁ πολὺς Μομσένιος, δεχόμενος ὅτι μόνον οἱ Ἀκτινοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, ὡς πρὸς τὰ τοιαῦτα τοῦλάχιστον.

Ἐπὶ τῆς τοιαύτης λοιπὸν διπλῆς νεκροπόλεως ἐφύτευσε τοὺς κήπους καὶ ᾠκοδόμησε τὸν οἶκόν του ὁ Μαικίνας, συγκαλύψας μὲ φυτικὴν γῆν καὶ ἄλλας οὐσίας τὰ μνήματα, ἃς ἀλλαχόθεν ἐνθάδε συνεφόρησε. Περιέβαλε δὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ του οἶκον μὲ θέρμας καὶ στάδια καὶ ἐξέδρας καὶ στοὰς καὶ μνημεῖα καὶ τεχνουργήματα παντοῖα, πολυτελεῖ καὶ καλλιμάρμαρα. Καὶ ἰδοὺ ὁ νεκρικός καὶ πένθιμος Ἡσκυλῖνος μετεμορφώθη εἰς μέγαρον μεγαλοπρεπὲς καὶ ὀχυμαστόν, καὶ πνεῦμα ζωῆς καὶ πολιτισμοῦ ἔπνευσεν ἐπὶ τοῦ οἰκτροῦ

¹ Ἄς ἴδῃ ὁ βουλόμενος τοῦ Οὐάερωνος *de ling. lat.* 5, 25¹ καὶ ἃς πρὸς τοῦ Ὁρατ. *Sat.* 1, 8, 10.

καὶ μονήρους χώρου τῶν τάφων καὶ τῶν βόθρων καὶ τῶν γυπῶν. Καὶ παρήλθον πάλιν οἱ χρόνοι καὶ ἀντιπαρήλθεν ὁ Ῥωμαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ νέα πάλιν φάσις πραγμάτων ἐπεκλήθησεν ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου, καὶ οὐδὲ κῆποι πλέον οὐδὲ μέγαρον, ἀλλὰ μόνον τοῦ Μαικίνα τὸ ὄνομα διεσώθη ἀπὸ τοῦ ναυαγίου τῶν αἰώνων, τῶν δὲ φθορῶν οὐδὲ ἔχνος, μέχρι τοῦ μαρτίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1874, ὅποτε ἐγένετο ἡ σπουδαιότης τῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἀποκαλύψεων.

Α'

Κατὰ τὸν μάρτιον, ὡς εἴπομεν, μῆνα, ἐν ᾧ οἱ ἐργάται ἔσκαπτον τὴν γῆν ἕνα θεμελιώσωσιν οἰκίαν ἀπήνησαν τὸ ἄκρον τοῖχου παλαιοῦ, κυρτογράμμου οἰκοδομίας, ἐφ' οὗ διεκρίνοντο ἔτι ἔγνη γραφῶν. Μετὰ προσοχῆς ἀπεχωρίσθησαν πάντοθεν τὰ χώματα καὶ ἀνεγνωρίσθη ὅτι ὁ τοίχος ἀνήκειν εἰς μεγάλην αἰθούσαν καλῶς διατηρηθεῖσαν, 24 μέτρων μήκους καὶ 10 πλάτους¹. Φαίνεται ὅτι ἡ αἰθούσα αὕτη θὰ ἦτο μετὰ πλείστης μεγαλοπρεπείας κεκοσμημένη τὸ δάπεδον σώζει ἔγνη προφανῆ καλῆς μαρμαροστρώσεως, ὁ δὲ θόλος ἐπερείδετο ἐπὶ κομφῆς κορωνίδος ἐξ ἀλαθαστίτου (*stucco*). Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἔσῳζον ἀκόμη, ὅτε ἀπεκαλύφθησαν, τὸ λαμπρὸν ἐρυθρὸν χρωμᾶ των, ζωηρὸν καὶ εἰλικρινές, τέρπον τὸν ὀφθαλμόν. Εἰς τὰ δύο ἄκρα, περὶ τὴν κορωνίδα, δὴλα δὴ ἦν καὶ κάτω παρὰ τὸ δάπεδον, περιέθεον τοὺς τοίχους οἰοῦναι περιχειλοῦντα αὐτοὺς δύο διαζώματα μαῦρον ἔχοντα τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ χεῖρες δεδοκιμασμένοι ἔχουσι γράψαι γραφὰς παντοίας, σοβαρὰς ἢ ἀστείας, μυθολογικάς, τοπεῖα κλ. Ὦν τῶν πλείστων σώζεται τὸ ἀνθηρὸν τοῦ χρωματισμοῦ. Κατὰ μῆκος τῶν τοίχων εἶνε ἐνιαχοῦ διατεθειμένοι μεγάλαι κόγχαι παρεμπερεῖς πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν τυφλὰ λεγόμενα παρχύβρα, ἃς καλύπτουσι κάλλιστα πάλιν γραφαί. Ἀπὸ τοῦ κυανοῦ ἐδάφους, ὁμοίου πρὸς οὐρανὸν, ἀποσπῶνται ἄνθη καὶ δένδρα καὶ φυτὰ καὶ φυλλώματα, ἐφ' ὧν ἄλλα μὲν πτηνὰ ἐπικαθιένται, ἄλλα δὲ πετώσιν εἰς τὸν ἀέρα, ζωηρότερον καὶ φυσικώτερον καθιστῶντα τὸ ὅλον τοπεῖον. Πάντα δὲ ταῦτα τὰ ζωγραφήματα δεικνύουσι χεῖρα πολὺ μᾶλλον τεχνικὴν τῆς τῶν ζωγράφων τῆς Πομπηίας. Εἶνε δὲ βέβαια φυσικὸν τὸ πρᾶγμα. Ὁ Πλίνιος διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἔζη ζωγράφος τις καλούμενος Λούδιος, ὅστις πρῶτος ἐγένετο γνωστός ὡς τοιχογράφος. Δὲν εἶνε παράξενον νὰ εἰργάσθῃ οὗτος διὰ τὸν Μαικίναν καὶ τούτου ἔργα νὰ ἦνε αἱ ἀποκαλυφθεῖσαι τοιχογραφαί.

Καὶ ὅμως ἡ λαμπρὰ αὕτη αἰθούσα εἶνε σχεδὸν ὑπόγειος ἑτέσσαρα μόνον μέτρα ὑψοῦται ὑπὲρ τὴν γῆν, δέκα δὲ μέτρα εἶνε βεβυθισμένη εἰς αὐτήν.

¹ Καὶ περὶ ταύτης τῆς αἰθούσης καὶ καθόλου περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἡσκυλίνου ἴδε τὰς σπουδαιότητας ἐκθέσεις τοῦ κ. Lanciani ἐν τῷ *Bullettino della commissione archeologica municipale*, μετὰ πινάκων, γραφῶν κλ. ἐξ ὧν ἐρανίσθη κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς πληροφορίας, ἃς δίδει ὁ κ. G. Boissier.

Ἐρωτίζετο ἀπὸ τοῦ θόλου, πλεῖστα δὲ ὑαλίνων πινάκων θραύσματα ἀνευρεσθέντα μαρτυροῦσιν ὅτι εὐρὺ ὑάλωμα θὰ ὑπῆρχε, δι' οὗ θὰ εἰσέδωε τὸ φῶς. Εἰς τί ἐχρησίμευεν ἡ αἰθουσα αὕτη; Ἡ διάθεσις καὶ διακόσμησις αὐτῆς καὶ αὐτὴ ἢ σχεδὸν ὑπὸ τὴν γῆν θέσις τῆς θὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ τὸ μαντεύσωμεν. Ἡ αἰθουσα ἔχει, ὡς ὑπεδείξαμεν, σχῆμα ἐπιμήκης μάλλον καὶ ὀρθογώνιον εἰς τὴν μίαν αὐτῆς ἄκρην ἐν τῷ μέσῳ ἀκριβῶς τοῦ τοίχου σῶζονται ἕγνη προφανῆ ὡς ἀν βήματος. Τί λοιπὸν ἄλλο θὰ ἦτο ἐν μὴ auditorium, ἀκροατήριον, αἰθουσα δῆλα δὴ ἐν ἣ ἐγίνοντο ἀκροάματα διαφόρων συγγραμμάτων ἢ ποιημάτων, ἅτινα αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἢ ὁ συγγραφεὺς ἀνεγίνωσκεν, ἐπίδειξιν τρόπον τινὰ παιοῦμενος εἰς τοὺς συνηθροισμένους φίλους;*. Ἐκεῖ λοιπὸν συνήρχοντο οἱ λόγοι οἱ περὶ τὸν Μαικίηναν, ἐκείνη ἦτο ἡ ἔδρα ἢ eelsa sedes, ἐφ' ἧς ἀκαλοκτενισμένος, ἐστολισμένος, μὲ κατὰλευκὸν τήβεννον, μὲ λαμπρὰ δακτυλίδια εἰς τοὺς δακτύλους», ἐκάθητο ὑψηλὰ ὁ ῥήτωρ κατὰ τὸν Πέρσιον (sat. 1, 15 κέ), ἰκανῶς διακωμωδοῦντα καὶ σατυρίζοντα ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ σατύρῳ τὰς τοιαύτας ἐπιδείξεις, περὶ ὧν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς παλαιοὶ οὐκ ὀλίγα ἀναφέρουσι**. Περὶ τὸ βῆμα, ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου διαπέδου, διετίθεντο πέριξ ἔδραι ἀναπαυτικαὶ διὰ τὰ ἔξοχα πρόσωπα, ἀ ἤθελον νὰ κολακεύσωσι. Ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ ἡμικυκλίου ἐκάθηοντο οἱ κοινότεροι ἄνθρωποι, οἱ ἀσημότεροι φίλοι, οἱ πελάται, οἱ ὀπακδῆποτε ὑποχρεωμένοι, οἱ προσκλιούμενοι μόνον καὶ μόνον ἵνα ἀποτελέσωσιν ἀριθμὸν καὶ ἵνα κροτήσωσι τὰς χεῖρας. Οὕτω λοιπὸν ἐν ᾧ οἱ μεγάλοι οἱ καθήμενοι ἐμπρὸς διὰ ψιθυρισμοῦ μόνον ἢ κινήσεως τῆς κεφαλῆς ἐξεδήλουν τὸν θαυμασμόν ἢ τὴν εὐαρέσκειάν των, οἱ ἄλλοι, οἱ μικρότεροι, παταγωδῶς ἐθορύβουν καὶ παρρηθύρως ἐκρότουν καὶ ἐβόων ἵνα ἐκφράσωσι τὸν ἀκάθакτον ἐνθουσιασμόν των. Καὶ νῦν ἀποδεχθέντες ἅπασι ὅτι εἰς τοιαύτην χρῆσιν θὰ ἦτο ὠρισμένη ἢ μετ' αἰῶνας ἀνιδουσα τὸν ἥλιον αἰθουσα αὕτη, εὐκολώτερον θὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῆς ὑπὸ τὴν γῆν θέσεώς της. Τὰ τοιαῦτα δῆλα δὴ ἀκροάματα εἶχον πρὸ πάντων χώραν κατὰ τὰς διακοπὰς τῆς συγκλήτου καὶ πᾶν δικαστηρίων, μὴνὶ αὐγούστῳ, augusto recitante mense poetas, ἔπρεπε λοιπὸν ὁ τόπος, ἐνθα τόσοι ἄνθρωποι συνήρχοντο νὰ ἦνε δροσερὸς καὶ διὰ τοῦτο ὑπόγειος, διότι ἕκαστος δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ τί εἶνε ὁ αὐγούστος μὴν ἐν Ῥώμῃ, ὅταν μάλιστα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡμέρας συνέρχωνται ἐπὶ τὸ αὐτὸ τριακόσιοι ἄνθρωποι καὶ πλέον! Ἄλλ' ἔπρεπε καὶ νὰ λησμονῶσιν οὗτοι ὅτι ἐν ὑπογῆφ εὐρίσκοντα εἰς τοῦτο συνετέλουν αἱ ζωηρόταται τοιχογραφίαι καὶ ἡ κύκλω ἐξωγραφισμένη πρασινάδα. Ἄν τις εἰς τοῦτο προσθέσῃ καὶ τὴν νάρκωσιν ἐκείνην, εἰς ἣν σπουδαία καὶ παρατεταμένη ἐν καιρῷ θέρους ἀνάγνωσις ἐμβάλλει, ἢ γοητεία εἶνε πλήρης. Οἱ ἀκροαταὶ ἐνόμιζον

* 18. Κοιντελιανὸν 2, 11, 8. 10, 1, 36. ** Ἐκ τῶν Ῥωμαίων μόνον καταλέγομεν ἐνταῦθα τοὺς ἔξῃς: Ἰουθενάλ. sat. 6, 433, 7, 82. 11, 177. Πλίν. ἐπιτ. 1, 15, 2. 9, 36, 4. Περτρῶν. σατυρ. κρη. 55 καὶ 59.

ὅτι ἔβλεπον διὰ τῶν παραθύρων τοὺς περιλαλήτους κήπους τοῦ Μαικίηναν, δι' ὧν εἶχον διέλθει ἵνα φθάσωσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον. Ἡ γοητεία τῆς αἰθούσης, τὸ ἀνετον τῶν παρακαθημένων, τὰ παντοειδῆ ῥησορικά κοσμήματα καὶ τεχνάσματα, τὰ χειροκροτήματα, τὸ ἡμίφως ἐκεῖνο, ἢ νάρκωσις, δὲν συνετέλουν ὄλιγον πρὸς ἄλλαις πολλαῖς αἰτίαις εἰς τὸ νὰ θαυμάζωνται ὑπὸ τῶν συγχρόνων μετριώτατα ἔργα καὶ ὡς αὐτόχρημα φιλολογικὰ ἀριστουργήματα νὰ νομίζωνται. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς αἰθούσης τοῦ Μαικίηναν, παρατηρεῖ λίαν ὀρθῶς ἐν τέλει ὁ κ. Boissier, δὲν εἶνε μόνον σπουδαία ὑπὸ ἔποψιν ἀρχαιολογικὴν, ἀλλὰ συντελεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κατανόησιν καὶ κρίσιν τῆς τότε γραμματολογίας.

Εἰς ἐν ἐπόμενον ἄρθρον θὰ προσπαθήσωμεν νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Παργασσοῦ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ φόρου, τῆς περιδοῆτου ἐκείνης ἀγορᾶς, ἣν προσφῶς θὰ ἡδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ καρδίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

Σ. Κ. ΣΑΚΒΑΔΑΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Ο ΜΟΥΣΙΚΟΣ

ΕΠΙΕΙΣΟΔΙΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΙΣΠΑΝΙΑ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
(1833—1840)

Α'

Ἐπτά ἔλα ἔτη ἡ Ἰσπανία κατετρύχετο ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ὁ δὸν Κάρλος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα πρὸς ἀλλήλους ἤριζον περὶ στέμματος, οἱ δὲ Ἰσπανοὶ διηρημένοι εἰς δύο μερίδας ἐπότιζον διὰ τοῦ αἱματός των τὰς πεδιάδας τῆς πατρίδος των ὑποστηρίζοντες τὴν ἀδελφοκτόνον ταύτην πάλην. Εἶχον ἓνα φίλον γεννησιότεραν καρδίαν καὶ ὑψηλότερον πνεῦμα ποτέ μου δὲν ἐγνώρισκα. Συνεσπουδάσαμεν ἐν τῷ αὐτῷ σχολείῳ, ἐκεῖ ἐγνώρισθημεν, ἐκεῖ ἐμάθομεν νὰ ἀγαπώμεθα. Ἐξήλθομεν τοῦ σχολείου ὁμοῦ ἐμφορούμενοι τῶν αὐτῶν ἀμφοτέροι ἰδεῶν, καὶ ἐνθουσιῶντες εὐρέθημεν ἐξαίφνης ἐνώπιον τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Λάτρεις τῆς ἐλευθερίας ὄντες δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἄλλως πως ἢ μίαν καὶ μόνην νὰ λάβωμεν ἀπόφασιν, νὰ καταταχθῶμεν δῆλα δὴ εὐθὺς ὡς ἐβελονταὶ εἰς τὸν βασιλικὸν στρατὸν ἔτοιμοι νὰ περιφρονήσωμεν μυριάκις τὸν θάνατον χάριν τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σκοποῦ τὸν ὅποτον ἠγαπῶμεν τόσον. Ὁ Ῥαμὼν ἦτο πλειότερον ἐμοῦ ἐνθουσιώδης καὶ ἐλευθερόφρων. Ἐν τῇ μάχῃ, παρίστατο πάντοτε εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, καὶ πολλάκις διὰ τοῦ θάρρους καὶ τῆς φαιδρότητός του ἀνερρίπισε τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν μας, τοὺς ὁποίους εἶχε καταβάλλει ὁ ἀδιάλειπτος καὶ ἀνηλεὴς καθ' ἡμῶν πόλεμος τοῦ δὸν Κάρλου. Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Ῥαμὼν

ἐφείλουτε κατ' ἀνάγκην τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνωτέρων τοῦ καὶ οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἀμφέβαλλεν ὅτι τάχιστα ὁ σταυρὸς καὶ ὁ προδιδασμοὸς ἔμελλε νὰ ἀνταμειψῆται τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του.

Δὲν ἐπέπρωτο ὁμῶς νὰ συμβῆ οὕτω. Ἀδικία γενομένη ἐν γνώσει πρὸς τὸν φίλον μου ὑπὸ τινος ἀξιωματικοῦ, καταπάτησις τῶν δικαιωμάτων ἐξ ἐκείνων αἰτινες καὶ τὸν μάλιστα ἀφοσιωμένον εἰς τὸ καθῆκον του ἀνθρώπου, δύνανται νὰ ἀπελπίσωσι, τοιαύτην ἐνεποίησεν αἰσθησὶν εἰς τὸν Ῥαμῶν ὥστε ἔγεινε σχεδὸν παράφρων. Καὶ ὁ τακτικὸς ἐκεῖνος στρατιώτης ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν σημαίαν του· ὁ πιστὸς φίλος ἠναγκάσθη νὰ ἀφίση διὰ παντὸς τὸν σύντροφόν του, τὸν ἀδελφόν του, ὁ ἄκρος ἐκεῖνος ἐλευθερόφρων ἠναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ δὸν Κάρλου· ὁ στρατιώτης, ὁ δούλος τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ νόμου κατήντησε νὰ μὴ ἐπιθυμῇ ἄλλο τι ἢ πῶς νὰ ὑπερβῆ καὶ καταρρίψῃ τὰ πάντα καὶ νὰ ἐκδικηθῇ διὰ πάσης θυσίας. Μάτην προσεπάθησα διὰ παρακλήσεων νὰ τὸν ἀποτρέψω τῆς ὀλεθρίας ἀποφάσεως του. Ἄλλ' αἱ παρακλήσεις μου ὑπῆρξαν ἀνωφελεῖς καὶ ἐθραύσθησαν κατὰ τῆς τιδῆρος θελήσεως τοῦ Ῥαμῶν, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποφασίσει νὰ ἀποδώσῃ τὸ κρᾶνος τοῦ στρατιώτου καὶ νὰ φορέσῃ τὸν σκουφὸν τοῦ ἀντάρτου, καὶ τοὶ ἐβδελύσσετε τοὺς ἐπαναστάτας. Ἡ νύξ καθ' ἣν ὁ Ῥαμῶν ἔμελλε νὰ λιποτακτῆσθαι ἦτο ψυχρὰ βροχερὰ καὶ ζοφερὰ καὶ ἡμεῖς ἤμεθα πλησίον τῆς Γουί-πουζιάς τρεῖς λευγὰς μακρὰν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου. Τὴν ἐπαύριον ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ μάχη, ἣτις ἕνεκα τῆς λύσεως τῶν διχμαχομένων προσμη-νύετο μακρὰ καὶ αἰματηρὰ. Τὸ μεσονύκτιον ὁ Ῥαμῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν μου ἐν ᾧ ἐγὼ ἐκαμώμην.

— Μικροῦτλη, ἐπιθύρῃσεν εἰς τὸ οὖς μου.

— Αἱ; τίς εἶναι;

— Ἐγὼ. Χαῖρε.

— Φεύγεις;

— Ναί, χαῖρε. Καὶ ἔσφιγγε τὴν χεῖρά μου.

— Ἄκουσε, ἐξηκολούθησεν, αὔριον εἶναι ἡμέρα μάχης ἣτις προμηνύεται λυσσώδης. Θὰ φονεῦθῃ βεβαίως, διότι δὲν θέλω νὰ ἐγκαταλείψω τὸ πεδῖον τῆς μάχης χωρὶς νὰ ἐκδικήσω ἐντελῶς τὸν ἑαυτόν μου καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ εὕρω τὸν θάνατον ζητῶν τὴν ἐκδίκησιν. Ἄλλὰ σὺ, φίλε, μὴ ἐκτίθεσαι πολὺ, διότι ὡς βλέπεις ἡ δόξα δὲν εἶναι παρὰ καπνός . . .

— Καὶ ἡ ζωή;

— Ἄ! ἡ ζωή! εἶναι καλὸς αἶνος, καλοὶ φίλοι, εὐμορφοὶ νεάνιδες, ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ὑπάρχουν πλέον δι' ἐμέ . . .

— Πρὸς Θεοῦ! τί θλιβεραὶ ιδέαι! Ἄφες, θὰ ἰδῆς αὔριον ὅτι μετὰ τὴν μάχην θὰ εὐρεθῶμεν καὶ οἱ δύο ζῶντες.

— Εἶθε, ἐν καὶ δὲν τὸ πιστεύω! Τὰ πάντα ὁμῶς εἶναι δυνατά. Ἄς προσ-

διορίσωμεν λοιπὸν τόπον συναντήσεως διὰ νὰ ἀσπασθῶμεν ἀλλήλους· ἐν ὃ Θεὸς μᾶς προστατεύσῃ.

— Μετὰ χαρᾶς. Ἄλλὰ ποῦ;

— Εἰς τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ ἀγίου Νικολάου τὸ ὁποῖον ἀπέχει μίαν λεύγαν ἀπ' ἐδῶ· ἐκεῖ θὰ εὐρεθῶμεν τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἐάν τις ἐξ ἡμῶν δὲν ἔλθῃ ἐκεῖ, εἶνε σημεῖον ὅτι ἐφονεύθη, καὶ ὁ ἄλλος θὰ δεηθῇ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς του. Σύμφωναι;

— Σύμφωναι.

— Καὶ τώρα χαῖρε!

— Χαῖρε!

Ἐρρίφθημεν εἰς τὰς ἀγκαλάς ἀλλήλων καὶ ὁ Ῥαμῶν ἠφανίσθη εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός.

B'

Ὡς ἐφοδούμεθα, ἢ μάλλον εἰπεῖν ὡς ἠλπίζομεν, οἱ καρλιῶται μᾶς προσέβαλον τὴν ἐπαύριον. Ἡ μάχη ὑπῆρξεν ἐκ τῶν φονικωτάτων καὶ διήρκεσε δέκα ὄλας ὥρας. Ἀπᾶξ μόνον εἶδον τὸν Ῥαμῶν. Ἐκάλυπτε τὴν κεφαλὴν του ὁ καρλικὸς σκουφός· ἦτο ὑπολογαγὸς καὶ ἐπυροδόλει μανιωδῶς προηγούμενος τοῦ λόγου του. Ἄλλ' ἐγὼ ὁμῶς δὲν ὑπῆρξα εὐτυχῆς διότι οἱ ἐχθροὶ μὲ ἠχμαλώτευσαν.

Γ'

Ἦτο μίᾳ μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἡ ὥρα τῆς συνεντεύξεώς μου καὶ τοῦ Ῥαμῶν, καὶ ὁμῶς ἐγὼ ἤμην ἐν τῇ φιλακῇ μικροῦ τινος χωρίου, ὅπου οἱ καρλιῶται εἶχον στήσει τὸ στρατηγεῖόν των. Ἐζήτησα νὰ ἴδω τὸν Ῥαμῶν, μοὶ εἶπον δὲ ὅτι ὁ Ῥαμῶν ἐπολέμησε γενναίως! Ὡ! εἶναι ἀνδρεῖος! ἀλλὰ μετὰ τὴν μάχην δὲν ἐφάνη πλέον εἰς τὸ στρατόπεδον.

Διῆλθον τρωμερὰν νύκτα. Οἴμοι! ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, βεβαίως ὁ Ῥαμῶν θὰ ἐφονεύθη. Ἄλλ' οὐχ ἦττον ἐγὼ ἠλπίζον ἔτι· διότι ὅτε ἡ μάχη ἔπαυσεν ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει, ὥστε ὁ Ῥαμῶν θὰ ἔδραμεν ἴσως εἰς τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ ἀγίου Νικολάου, καὶ θὰ διῆλθε φοβερὰν καὶ ἐκεῖνος νύκτα, ἀκρωμένος ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ σιωπῇ, φεῖτταν εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, βλέπων παρεργόμενάς τὰς ὥρας καὶ νομίζων κατὰ πάσαν στιγμὴν ὅτι μὲ βλέπει ἐρχόμενον. Ἐπειτὰ ἐξημέρωσεν ἄλλ' οὐδεμίαν πλέον ὑπῆρχεν ἐλπίς. Ὁ Ῥαμῶν μὲ ἐνόμισε νεκρόν. Καὶ πράγματι, ἡ ζωὴ δι' ἐμέ ἦτο πλέον ζήτημα ὥρων τινων. Διότι οἱ καρλιῶται δὲν χαρίζονται εἰς τοὺς αἰχμαλώτους των. Θὰ μὲ τουφεκίσωσιν αὔριον, καὶ ὁ Ῥαμῶν θὰ νομίζῃ ὅτι ἀπέθανε χθές. Αὔριον! ἀλλ' αὔριον θὰ ἐπανεῖλθῃ ὁ Ῥαμῶν, καὶ θὰ μ' εὕρῃ μὲν ζῶντα, ἀλλὰ θὰ μὲ χάσῃ καὶ δευτέραν φορὰν . . . Ἄλλ' ἐάν ὁ Ῥαμῶν ἐφονεύθη ὡς οὗτοι νομίζουν! Ὡ! τότε θὰ τὸν ἐπανίδω ἐκεῖ ἐπάνω . . . Θεέ μου, ἀπάλλαξόν με τῆς ἀγωνίας ταύτης!

Ἐν δὲ ἤμην ἔρμαιον τῶν θλιβερῶν τούτων σκέψεων ἐξημέρωσεν ἠκούσθη δ' ἀφνης θόρυβος εἰς τὴν θύραν μου.

— Ῥαμῶν; . . . ἀνέκραξα ἐν τῷ παραλογισμῷ μου μετὰ φόβου ἄμα καὶ ἐλπίδος . . .

Ἄλλὰ δὲν ἦτο ὁ Ῥαμῶν, ἦτο ἱερεύς· ὅλοι οἱ συντροφοί μου ἐκοιμῶντο.

— Εἰς θάνατον; ἠρώτησα τὸν εἰσερχόμενον ἱερέα.

— Ναι, ἀπήντησεν ἡσύχως.

— Τώρα εὐθύς;

— Ὅχι. Ἐντὸς τριῶν ὥρων. Τέκνον μου, προσήλωσε τὸν νοῦν σου εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔλα νὰ προσευχηθῶμεν.

Δ'

Ὁ ἄνθρωπος μέλλων νὰ ἀποθάνῃ προσηλοῦται εἰς ἰδέαν τινὰ ὅπως ὁ πίπτων ἐντὸς βαράθρου κρατεῖται ἀπὸ κλάδου τὸν ὁποῖον ἀπήντησεν ἐν τῇ πτώσει του.

Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ἐμέ, εἶδος πυρετοῦ ἢ μανίας μὲ κατέλαβε· καὶ ἡ σκέψις ἐὰν ὁ Ῥαμῶν ἀπέθανεν ἢ ζῆ, ἂν μὲ περιμένη ἀκόμη εἰς τὴν συνέντευξιν ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐκυρίευσεν καθ' ὀλοκληρίαν τὸ πνεῦμά μου καὶ μὲ ἔρριψεν εἰς εἶδος τι ἠλιθιότητος καὶ ἀβεβαιότητος, ὥστε δὲν ἤσθανόμην τί συνέβαινε περὶ ἐμέ.

Ἡσθάνθη μόνον ὡς ἐν ὄνειρῳ ὅτι μ' ἐξέδυσαν τὴν λαμπρὰν στρατιωτικὴν στολὴν μου, καὶ ὅτι ἀντ' αὐτῆς ἐκάλυψαν τὸ σῶμά μου δι' ἀσχίμου τινὸς καπότας καὶ σκούφου· καὶ οὕτω μετημφιεσμένος ἐπόρευόμην πρὸς τὸν θάνατον μετὰ τῶν εἴκοσι συντρόφων μου. Ἐνα μουσικὸν μόνον δὲν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Οἱ καρλισταὶ ἐχάριζον τὴν ζωὴν εἰς τοὺς μουσικοὺς, διότι δὲν εἶχον τίποτε νὰ τοὺς φοβηθῶσιν ἀφ' οὗ ἐν τοῖς πολέμοις τὸ κύριον ἔργον των δὲν εἶνε νὰ φονεύωσι, καὶ διότι εἶχον ἀνάγκην νὰ σχηματίσωσι τὰς μουσικὰς τῶν συνταγμάτων των.

Μᾶς παρέταξαν εἰς γραμμὴν. Ἐγὼ εἶχον τὸν δέκατον ἀριθμὸν, ὥστε θὰ ἀπέθνησκον δέκατος. Ἐνεθυμήθην τότε τὴν δυστυχεῖν μητέρα μου καὶ τὴν μνηστῆν μου, τὴν λατρευτὴν μου μνηστῆν. Ἡ θανάτωσι τῶν αἰχμαλώτων ἤρχησεν. Αἱ ἐκπυροσκοπήσεις μὲ κατέστησαν ἐντελῶς ἐκτὸς ἐμαυτοῦ. Ἐχασα τὸν νοῦν μου. Εἶχον δεδεμένους τοὺς ὀφθαλμούς, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ βλέπω θνήσκοντας τοὺς συντρόφους μου· ἀλλ' ἤκουον τὰς γοεράς κραυγὰς τὰς ὁποίας ἐξέβαλλον πίπτοντες, ἀναμεμιγμέναις μὲ τοὺς ζωηροὺς καὶ τακτικούς πυροβολισμοὺς καὶ τὰ λακωνικὰ προστάγματα τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἡθέλησα νὰ μετρήσω τὰς ἐκπυροσκοπήσεις διὰ νὰ εἰδεύρω μίαν στιγμὴν πρὶν ἀποθάνω ὅτι ἡ σειρὰ μου ἔφθασεν. Ἐμέτρησα τέσσαρας, ἀλλὰ τὸ αἷμα συνέρρευεν εἰς τοὺς μὴνιγγας, ἐσκοτίσθη, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακολου-

θῆσω. Ἄ! τί πυροβολισμοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι! μοὶ φαίνεται ὅτι αὐτὴν τὴν στιγμὴν τοὺς ἀκούω ἀκόμη! Πρὸς στιγμὴν τοὺς ἐνόμιζον δέκα λεύγας μακρὰν· εὐθύς ἔπειτα παραδοξότεροι καὶ πυκνότεροι ἀντήχουν εἰς τὰ ὠτά μου.

Ἡ θανάτωσις ἐξηκολούθει.

— Εἶναι ἡ σειρὰ μου διανοήθην.

Ἡ ἐκπυροσκοπήσεως ἀντήχει καὶ ὅμως ἐγὼ ἤμην ζωντανός.

— Ἄ! τώρα εἶναι.

Ἄλλ' αἰφνης ἤκουσα ἐκφωνούμενον τὸ ὄνομά μου. Δύο δὲ χεῖρες μ' ἔλαβον ἀπὸ τῶν ὤμων, καὶ μὲ ὄβουν. Ἐπεσα κατὰ γῆς.

Μοὶ ἐφάνη ὅτι ὁ νοῦς μου μ' ἐγκατέλιπε καὶ ὅτι ἀπέθανα τουφεκισθείς.

Ε'

Ἐπειτα ὠνειρεύθην ὅτι ἤμην ἐξηπλωμένος ἐπὶ στρατιωτικῆς κλίνης ἐν τῇ φυλακῇ.

Δὲν ἔβλεπον, τὸ σκότος ἦτο πυκνότατον, ὥστε ἐνόμισα ὅτι οἱ ὀφθαλμοί μου εἶνε εἰσέτι δεδαμένοι. Φέρω τὴν χεῖρά νὰ ἀποσπάσω τὸν ἐπίδεσμον, ἀλλ' ἡ χεὶρ μου ψαύει τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀκαλύπτους καὶ ἀνοιχτούς. Ἡ φυλακὴ λοιπὸν ἦτο σκοτεινὴ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤκουσα μακρὰν ὠρολόγιον σημαῖνον δύο.

— Δύο, εἶπον κατ' ἐμχυτὸν, εἶναι νῦξ ἀλλὰ ποίας ἡμέρας;

Αἰφνης, σιαῖ, ἦτις διακρίνετο μκύρη ἐν τῷ σκότει τῆς φυλακῆς, ἔκλινε πρὸς με. Ἦτο ἄνθρωπος. Ἄλλ' οἱ ἄλλοι εἴκοσι συντροφοί μου ποῦ ἦσαν; Βεβαίως ἐθανατώθησαν, διότι καὶ μὲν δὲν τοὺς εἶδον, ἀλλ' ὅμως τοὺς ἤκουσα φονευομένους πλησίον μου. Ἄλλ' ἐγὼ πῶς δὲν ἐθανατώθην, πῶς εὐρέθην ἐν τῷ σκότει; Τί ἀρὰ γε συνέβη; Τὰ χεῖλη μου ἐφέλισαν μηχανικῶς ὄνομα, τὸ ὄνομα ἐκείνου οὗ ἡ ἀνάμνησις δὲν μὲ ἐγκατέλιπεν ἀφ' ὅτου τὸν ἔχασα.

— Ῥαμῶν! ἐφέλισα.

— Τί θέλεις; μοὶ ἀπεκρίθη φωνὴ τις πλησίον μου.

— Θεέ μου! ἀνέκραξα περίφοδος ὡς ἂν εὐρισκόμην ἀπέναντι φαντάσματος.

— Τί εἶναι; εἶπεν ἡ αὐτὴ φωνή.

— Ῥαμῶν, ζῆς;

— Ναι.

— Ἄλλὰ ποῦ εὐρίσκομαι; Εἴμεθα εἰς τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ ἁγ. Νικολάου; δὲν εἶμαι ἐν τῇ φυλακῇ; λοιπὸν ὅλα ἐκεῖνα ἦσαν τρομερὸν ὄνειρον;

— Ὅχι, Μανουήλ. Δὲν ἦσαν ὄνειρον. Ἄκουσον.

Σ'

«Χθὲς ἐφόνευσά τὸν συνταγματάρχην μου ἐν τῇ μάχῃ! Ἐξεδικήθην! Ἄλλ'»

ἡ μακρία μὲ ἐτύφλωσεν! Ἦμην ὡς παράφρων. Ἐκτύπων πρὸς ὅλα τὰ μέρη χωρὶς νὰ γνωρίζω ποῦ ἐφέροντο τὰ κτυπήματά μου, καὶ μόνον ἐσταμάτησα ὅτε ἡ νύξ μὰς ἠνάγκασε νὰ πολεμῶμεν ὀπισθοχωροῦντες. Ἦμην κατὰκοπος ὅτε ἡ σελήνη ἀνέτειλε, καὶ ἐπέστρεψα εἰς τὸ στρατόπεδον σκυθρωπὸς καὶ ἀναίσθητος, χωρὶς νὰ σκέπτομαι τίποτε χωρὶς νὰ ἀποκρίνωμαι εἰς τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τῶν νέων μου συστρατιωτῶν. Αἴφνης σὲ ἐνθυμήθην, ἐνθυμήθην τὴν συνέντευξίν μας καὶ διηυθύνθην πρὸς τὸ ἐρημοκλήσιον τοῦ ἀγ. Νικολάου ἀπόφασιν ἔχων νὰ σὲ περιμένω ἐκεῖ. Ἦτο δεκάτῃ ἐσπερινῇ ὥρᾳ, τῆς δὲ συνεντεύξεώς μας ὥραν εἶχομεν ὀρίσει τὴν πρώτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ἀλλὰ τὴν προηγουμένην νύκτα δὲν ἐκοιμήθην, ὅλην δὲ τὴν ἡμέραν δὲν ἐκάθησα, ὥστε εὐκόλως μὲ κατέβαλεν ὁ κόπος καὶ ἀπεκοιμήθην. Αἴφνης ἐσήμανεν ἡ πρώτη μετὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἐξύπνησα ἔντρομος διότι εἶχον ἰδεῖ ὅτι ἐφονεύθης. Περιέστρεψα τρέμων τὸ βλέμμα μου ἀλλὰ δὲν εἶδον τίποτε, τίποτε παρὰ μόνον σκότος καὶ ἐρημίαν. Ἄς περιμένω ἀκόμη ὀλίγον, εἶπον, ἕως ὅτου ἔλθῃ. Ἀλλὰ ἐσήμαναν αἱ δύο, ἐσήμαναν ἔπειτ' αἱ τρεῖς, ἔπειτ' αἱ τέσσαρες καὶ σὺ δὲν ἐφαίνεσο. Ἀδύνατον εἶναι νὰ περιγράψω τὴν ἀγωνίαν μου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶχες φονευθῆ καὶ ἡ ἰδέα αὕτη μὲ ἔφερεν εἰς ἀπελπισίαν. Μετ' ὀλίγον ἔγεινεν ἡμέρα. Μὲ καρδίαν περίλυπὴν ἀφῆκα τὸ ἐρημοκλήσιον καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐφθασα δὲ καθ' ἣν στιγμήν ἀνέτελλεν ὁ ἥλιος. Ὅλοι ἔσπευσαν πῆρξ μου, μὲ συνεχαίροντο, μὲ ἐπήγουν. Ἀλλὰ παρετήρησα ταραχὴν τινα ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἐρωτήσας ἔμαθον παρὰ τινος ἀξιωματικοῦ ὅτι πρόκειται νὰ τουφεκίσωσιν εἴκοσι καὶ ἕνα αἰχμαλώτους. Ἀπαίσιον προαίσιον μὲ κατέλαβε καὶ ἀνεφώνησα «μῆπως εἶναι μετὰ αὐτῶν;» Καὶ χωρὶς νὰ χρονοτριβῶ τρέχω εἰς τὸν τόπον τῆς θανατώσεως. Εἶχον ἤδη ἀρχήσει. Παρατηρῶ ἀλλὰ δὲν βλέπω τίποτε. Ὁ φόβος μὲ ἐτύφλωνε καὶ μὲ ἐπίεζε. Τέλος, σὲ διέκρινα... Μετὰ δύο θύματα ἦτο ἡ σειρά σου. Τί νὰ κάμω; Νὰ ζητήσω γονυκλινῆς τὴν χάριν σου, δὲν ἔπρεπεν οὔτε κἀν νὰ τὸ σκεφθῶ· εἴςουρα ὅτι ὁ στρατηγὸς ἦτο ἀκαμπτος. Παρεφρόνησα σχεδὸν καὶ χωρὶς νὰ αισθάνωμαι τί κάμνω, τρέχω πρὸς σε σὲ θλίβω εἰς τὰς ἀγκάλας μου καὶ διὰ φωνῆς βραγχνῆς καὶ ἀσθμαίων κρᾶζω.

— ὦ! μὴ τοῦτον, στρατηγέ μου, μὴ τοῦτον!...

Ἐστράφη πρὸς με τὴν κεφαλὴν καὶ μὲ ἠρώτησε ψυχρῶς:

— Ἄ! εἶναι μουσικός;

Ἦ ἐρώτησις αὕτη μὲ ἐφώτισεν αἰφνιδίως.

— Μουσικός, ἐφώνησα, ναι, ναι, στρατηγέ μου, μουσικός εἶναι.

— Βγῆτε ἀνάγκην μουσικοῦ; ἠρώτησεν ὁ στρατηγὸς στρεφόμενος πρὸς τὸν ὄμιλον τῶν παρευρισκομένων ἀξιωματικῶν.

Πέντε λεπτά, πέντε αἰῶνες παρήλθον.

— Μάλιστα, στρατηγέ, μοι λείπει εἰς ὀξύκυλος, ἀπήντησεν ὁ ἀρχιμουσικός.

Ἐστράφη πρὸς ἐμὲ, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ με ἐρωτήσῃ ἐὰν ὁ μουσικός, ὃν ἐπρόκειτο νὰ σώσωμεν εἴςουρα νὰ παίξῃ ὀξύκυλον.

— Μάλιστα, ἐφώνησα ἀσθμαίων καὶ μὴ σκεπτόμενος τί ἔλεγον! Ἰσα ἴσα παίζει ὀξύκυλον.

— Ἐξαγάγετε τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ἐκ τῆς γραμμῆς καὶ ἐξακολουθήσατε τὴν θανάτωσιν, διέταξεν ὁ στρατηγὸς μετὰ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας.

Ἦσο κατὰ γῆς ἀναίσθητος. Σὲ ἤρπαξα εἰς τὰς ἀγκάλας μου καὶ σὲ μετέφερον ἐδῶ.»

Z'

Καθ' ὅσον ἐλάλει ὁ Ῥαμὼν ἐγὼ ἠσθάνομην ὅτι ἀναζῶ. Ὅτε δ' ἐτελειώσεν, ἠγέρθην καὶ ἄμα μὲν κλαίων ἄμα δὲ γελῶν ἐπήδησα εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ θλίβων αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας μου ἀνέκραξα.

— Ῥαμὼν, σοὶ ὀφείλω τὴν ζωὴν.

— Μὴ σπεύδῃς, δύσμοιρε, εἶπε μελαγχολικῶς!

— Τί ἐννοεῖς, ἀνέκραξα;

— Τὸ ὄργανον τοῦ ὁποίου ἐπέταξα κατὰ τύχην τὸ ὄνομα ἠξεύρεις νὰ τὸ παίξῃς;

— Ὅχι.

— Βλέπεις λοιπὸν! Καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν.

Τὰς λέξεις ταύτας ἀκούσας ἠσθάνθην φρικίασιν ἣτις ἐπάγωσεν ὅλον τὸ σῶμά μου.

— Γνωρίζεις τὰ μουσικὰ σημεῖα τοῦλάχιστον;

— Ὅχι, εἶπον ἐγώ.

— Βλέπεις ὅτι δὲν ὑπάρχει ὑπεκφυγὴ· θὰ σὲ τουφεκίσουν καὶ ἐμεῖς ἐπίσης, διότι ἠθέλησα νὰ σὲ σώσω, θὰ μὲ τουφεκίσουν ὡς ἐνοχον προδοσίας καὶ ἀπάτης. Μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας θὰ σχηματισθῇ ἡ μουσικὴ τοῦ συντάγματος εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβῃς μέρος, μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας λοιπὸν θὰ ἀποθάνωμεν.

— Δέκα πέντε ἡμέρας!

— Τίποτε περισσότερο, τίποτε ὀλιγώτερον. Καὶ ἐπειδὴ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ διαστήματος δὲν θὰ μάθῃς νὰ παίξῃς ὀξύκυλον, ὁ Θεὸς δὲν θὰ κάμῃ αὐτὰ τὸ θαῦμα, καὶ θὰ μὰς τουφεκίσουν καὶ τοὺς δύο.

— Νὰ σὲ τουφεκίσουν, ἐφώνησα, νὰ σὲ τουφεκίσουν, σὲ νὰ τουφεκίσουν! Καὶ ἐξ αἰτίας μου, ἐξ αἰτίας ἐμοῦ ὅστις σοὶ ὀφείλω τὴν ζωὴν, καὶ διὰ τὸν ὅποιον θὰ ἐθυσιάζεις τὴν ἰδικήν σου! Ἄ! ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει! Ὅλα ἐπιχειρήσω τὰ ἀδύνατα καὶ ὁ Θεὸς θὰ μὲ βοηθήσῃ!

Ἐστράφη πρὸς με καὶ ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν.

Τουλάχιστον θὰ ἔχωμεν τὴν παρηγορίαν νὰ συναποθάνωμεν, εἴπε μειδιῶν θλιβερῶς.

Η'

Τί νὰ σὲς εἶπω; Ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν, ὃ τῆς θαυμασίας δυνάμεως τῆς θελήσεως, ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν καὶ νυκτῶν, διότι ἐπὶ ἡμῖν μῆνα οὐδὲ ἐπὶ ὧραν ἐκοιμήθην ἢ ἀνεπαύθην, δὲν εἰζεύρω πῶς ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦτο· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἔμαθα νὰ παίζω ὄξυαυλον.

Τὴν ἡμέραν διήλθομεν! Ὁ Ἰακώβος καὶ ἐγὼ ἐξηηγήμεθα τοῦ στρατοπέδου, καὶ διηγήμεθα τὴν ἡμέραν μετ' ἐνὸς φίλου του, ὅστις ἤρχετο κρυφίως ἐκ τῆς πλησίον πόλεως καὶ μοὶ παρέδιδε μαθήματα ὄξυαυλου.

Νὰ δραπετεύσωμεν ἦτο ἀδύνατον· ἤμην αἰχμαλώτος καὶ μὲ ἐπετήρουν αὐστηρῶς. Καὶ ὁ Ἰακώβος δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ ἄνευ ἐμοῦ. Ἐγὼ δὲ οὐτε ἐλάλουν, οὐτε ἐσκεπτόμην, οὐτε ἔζων πλέον.

Ἡμῖν παράφρων, καὶ ἡ παραφροσύνη μου ἦτο ἡ μουσικὴ, ὁ ὄξυαυλος.

Ἡθέλησα νὰ μάθω, καὶ ἔμαθα.

Ἔσασα τὴν ζωὴν μου· ἀλλ' ἡ παραφροσύνη ἔμεινε. Ἡ μονομερὴς ἐκείνη σκέψις, ἡ ἀποκλιστικὴ ἐκείνη τάσις πρὸς ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ πάντοτε σημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον συνεκέντρωσα ὅλας τὰς ιδέας μου καὶ ὅλον τὸν νοῦν μου καὶ τὸ ὅποιον μὲ κατεκούραζε, μὲ κατέβαλε καὶ μ' ἐπῆρε τὸν νοῦν μου. Ἡμῖν παράφρων.

Ὁ Ἰακώβος δὲν μὲ ἐγκατέλιπεν. Ἀπῆλθε μετ' ἐμοῦ εἰς Γαλλίαν νὰ με θεραπεύσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἡ παραφροσύνη μου δὲν ἔπαυσε. Ἐπαιζὼν ὄξυαυλον· ἔπαιζον πάντοτε, παντοῦ. Δὲν ἄφινα ποτὲ τὸν σύντροφόν μου.

Ἐζῆσα οὕτω δύο ὅλα ἔτη. Αἴφνης, ὁ Ἰακώβος τὸν ὅποιον τόσον ἠγάπων, τὸν ὅποιον ἠγάπων πλέον ἢ ἀδελφόν, πλέον ἢ ὅλον τὸν κόσμον, ὁ Ἰακώβος μου ἀπέθανεν.

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν εἶδον ἐνώπιόν μου νεκρὸν τὸν Ἰακώβον, εὐθὺς ἡ θέα τοῦ πτώματός του ἀπέδιώξε τὴν παραφροσύνην μου καὶ μοὶ ἀπέδωκε τὸν νοῦν μου τὸ λογικόν μου. Δὲν ἤμην πλέον παράφρων.

Ἡμέραν τινὰ ἐπῆρα τὸν ὄξυαυλόν μου νὰ παίζω. Ἀλλὰ δὲν εἰζευρον πλέον νὰ παίζω.

(κατὰ τὸ Γαλλικόν)

A. H. A.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΣΟΥ ΤΩΝ ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΩΝ

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν πληροφορηθὲν περὶ τῆς ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Κορινθίας ἀναφανείσης νόσου τῶν ἐλαιοδένδρων, ἀπέστειλε τὸν παρελθόντα Μάϊον τὸν ἐπιμελητὴν τοῦ Βοτανικοῦ κήπου καὶ τοῦ Φυτολογικοῦ μουσείου

κ. Θ. Χελδράχι, ὅστις ἐξετάσας τὴν νόσον συνέταξε τὴν ἐπομένην ἐκθέσιν ἐν ἣ περιγράφεται ἡ νόσος καὶ τὸ δυνατόν μέσον τῆς θεραπείας. Ἀντίτυπα τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου πρὸς τοὺς νομάρχας καὶ ἐπάρχους τοῦ κράτους ἵνα διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας ἐλαιῶνων καὶ συμμορφωθῶσιν οὗτοι πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ κ. Χελδράχι.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΕΒΑΣΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Κύριε ὑπουργέ,

Κατὰ τὴν μεταβιβασθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπ' ἀριθ. 12078 διαταγὴν τοῦ Κυρίου Πρωθυπουργοῦ ἐπεσκεπῆθην τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κορίνθου ἵνα ἐξετάσω ἐπιτοπίως τὴν ἐμφανισθεῖσαν ἐν αὐτῷ νόσον.

Τὴν 9 τρ. μηνὸς οἱ κ. κ. ἑπαρχὸς Κορινθίας, ὁ Δήμαρχος Κορινθίων καὶ τινες τῶν ἐντίμων ἰδιοκτητῶν μὲ ὠδήγησαν εἰς τὸν εἰρημένον ἐλαιῶνα, ὅστις κεῖται εἰς τὴν πρὸς τὴν Βόχην παραθαλάσσιον πεδιάδα εἰς ἀπόστασιν 1 1/2 ὥρας περίπου πρὸς δυσμὰς τῆς Νέας Κορίνθου, κατέχει δὲ 4,000 στρεμμάτων γῆς καὶ σύγκειται ἐκ 50,000 περίπου ἐλαιοδένδρων, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἰδιοκτητῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν δένδρων τούτων εἶνε εἰσέτι νέα καὶ εὐρωστά· διότι ὡς λέγουσιν ἐφυτεύθησαν κατὰ τὸ 1810 ὑπὸ τοῦ Χαλὶλ Βέη, ὅστε τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ὡς ἔγγιστα 67 ἐτῶν ἡλικίαν· ἀλλ' ὅμως μετὰ τούτων ὑπάρχουσι τινὰ ἀρχαιότερα ὡς καὶ τινὰ νεώφυτα.

Μακρόθεν δὲ οἰκτρὰν τῷ προσερχόμενῳ ποιῶσιν ἐντύπωσιν τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταστρεπτικῆς νόσου, ἥτις καταμαστίζει τὸν ἐλαιῶνα τοῦτον, διότι τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον αὐτῆς εἶνε ὅτι ἀποξηραίνεται μέρος τῶν τρυφερῶν κλάδων τοῦ δένδρου καὶ μετὰ τῶν φύλλων λαμβάνουσι χρῶμα κίτρινον ἢ ὑπόφαιον. Περιελθὼν τὸν ἐλαιῶνα κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καὶ ἐξετάσας αὐτὸν μετὰ προσοχῆς καὶ ἀκριβείας, παρατήρησα ὅτι ἐξαιρουμένων ὀλίγων νέων οὐδὲν τῶν λοιπῶν δένδρων ἔμεινε ἀπρόσβλητον καὶ ὅτι κατὰ μέσον ὄρον τὸ ἐν τρίτον τῶν κλάδων ἦτο ξηρὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισκέψεώς μου. Ἀπέναντι τοιαύτης ἀπελπιστικῆς καταστάσεως τὸ σπουδαιότατον πάντων ἦτο ν' ἀνακαλυφθῇ ἡ αἰτία τῆς νόσου καὶ ἐκ τῆς ἀκριβοῦς διαγνώσεως αὐτῆς νὰ ἐξαγάγωμεν, εἰ δυνατόν, τὸ μέσον τῆς θεραπείας ἢ τοῦλάχιστον νὰ εὐρωμεν μέσον ἀσφαλές ὅπως ἐμποδισθῇ ἡ διάδοσις τῆς ἐπιδημίας εἰς ἄλλα μέρη. Μετὰ πολλὴν δὲ ἔρευναν καὶ μελέτην ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω μετ' ἐπιστημονικῆς θετικότητος τὴν αἰτίαν τῆς νόσου τοῦ Κορινθιακοῦ ἐλαιῶνος.

Πάντα τὰ φυτὰ ὑπόκεινται εἰς διαφόρους ἀσθενείας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιζημίους ἢ καταστρεπτικὰς· ἡ δὲ ἐλαία μαστίζεται ἰδίως ὑπὸ πολ-

λων και διαφόρων νόσων, Ἐκ τῶν γνωστῶν δὲ εἶνε ἐν πρώτοις ἡ ἐν Ἰταλίᾳ λεγομένη Lupa, ἥτις προέρχεται ἐξ ἀλλοιώσεως τοῦ χυμοῦ τοῦ δένδρου ἔτεραι δὲ ἐκ διαφόρων ἐντόμων. Τὰ εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τῆς ἐλαίας ζῶντα καὶ ἐξ αὐτῶν τρεφόμενα ἐντομα ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἐξῆς ὀκτὼ εἶδη, ἅτινα εἶνε τὰ κυριώτερα καὶ γνωστότερα, ἦτοι δύο Κολεόπτερα (Hylesinus oleiperda F. καὶ Phloeotribus Oleæ F.) τρεφόμενα ἐκ τοῦ ξύλου, οἱ σκώληκες τριῶν λεπιδοπτέρων (τοῦ Prays adspersella Koll., τῆς Oecophora olinella F. καὶ τῆς Tinea oleella Fonse.), ἐν δίπτερον (Dacus Oleæ F.) καὶ ἐν ἡμίπτερον (Psylla oleæ F.) τρεφόμενον ἐκ τοῦ καρποῦ, καὶ ἐν ἄπτερον (Coccus oleæ B. d. F.) τρεφόμενον ἐκ τῶν φύλλων. Τέλος ἄλλαι ἀσθενεῖαι προξενοῦνται ὑπὸ παρασίτων κρυπτοζώμων φυτῶν, ἰδίως δὲ μυκήτων.

Ἐκ τῶν ἀνω ἀσθενειῶν τῆς ἐλαίας παρετήρησα τέσσαρας ἐν Κορινθίᾳ ὑπαρχούσας, ἦτοι τὴν τοῦ μύκητος Melanconium Oleæ, ἥτις καθιστᾷ τοὺς κλάδους μέλανας, τὴν τοῦ κόκκου τῆς ἐλαίας (Coccus Oleæ), τὴν τοῦ ἡμιπτέρου Psylla Oleæ, ἥτις παρουσιάζεται ἰδίως εἰς τὰ ἄνθη τῆς ἐλαίας καὶ τέλος τὴν τοῦ κολεοπτέρου Hylesinus oleiperda. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων αἱ τρεῖς πρῶται εἰσιν ὅλως ἐπουσιώδεις· μόνη δὲ ἡ τετάρτη εἶνε ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ Κορινθιακοῦ ἐλαιῶνος, ἐπομένως εἰς αὐτὴν καὶ μόνην ἔπασαν τὴν προσοχὴν μου ἐπέστησα.

Τὸ Κολεόπτερον τὸ προξενοῦν τὴν νόσον ταύτην φέρει λοιπὸν τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα Hylesinus Oleiperda F. (Ciron ἢ Taragnon τῶν Γάλλων), καὶ ἔννησι εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Βοστρυχοειδῶν (Xylophaga Bostrychini), ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα εἶδη εἶνε γνωστὰ καὶ λίαν καταστρεπτικὰ εἰς τὰ δάση τῆς Εὐρώπης· ἔχει μῆκος μόλις τρία χιλιοστὰ τοῦ γαλλ. μέτρου, καὶ εἶνε χρώματος μελανοφαίου. Θέτει δὲ τὸ θῆλυ τὰ ὠὰ αὐτοῦ ἐντὸς μικρᾶς ὀπῆς, ἣν κατασκάπτει ἐπὶ τῶν κόμβων τῶν τραυερῶν κλάδων ἡλικίας δύο ἢ τριῶν ἐτῶν· ἐξ αὐτῶν γεννᾶται σκώληξ, ὅστις κατασκευάζει ἀγωγὸς μεταξὺ τοῦ φλοιοῦ καὶ τοῦ ξύλου περὶ τῶν διακλαδώσεων καὶ πρὸς τὰ ἀνω αὐτῶν, κατατρώγων οὕτω τὸ λεγόμενον κυτταρογόνον στρώμα, ἐξ οὗ ὁ κλάδος τρέφεται· ἐπειδὴ λοιπὸν διακόπτεται τοιοῦτοτρόπως ἡ μεταξὺ τῶν κλάδων καὶ τοῦ κορμοῦ συγκοινωνία, ἀφαιρουμένης οὕτω τῆς διαθρέψεως αὐτῶν, οἱ κλάδοι ἀφύκτως πρέπει νὰ ξηρανθῶσι καὶ ἐπομένως πᾶσα καρποφορία νὰ ἐκμηδενισθῇ. Ἐπὶ τέλους ὁ σκώληξ οὗτος μεταμορφούμενος εἰς χουσαλίδα, τὴν τελείαν αὐτοῦ κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἢ ἀρχὰς Μαΐου ἀναλαμβάνει μορφήν καὶ διατραυπῆσας τὸν φλοιὸν ὑπὸ τοῦ ὁποῖου τρεφόμενος ἐκρύπτετο, ἐλευθερὸς εἰς τὴν ἀτμοσφαιρᾷ πετᾷ, ὅπως τελέση τοὺς γάμους αὐτοῦ καὶ ἐναποθέσῃ εἰς ἄλλους ἀδελφεοὺς κλάδους τὰ νέα αὐτοῦ ὠὰ πολλαπλασιαζῶν οὕτω κατ' ἔτος τὸ εἶδος αὐτοῦ. Τὰ φαινόμενα δὲ ταῦτα ἐπιβεβαιῶσι τὰ ἐπὶ τῶν κόμβων τῶν προσβληθέντων κλάδων δῆγματα καὶ αἱ ἀνωθεν αὐτῶν μικραὶ καὶ στρογγυλαὶ ὀπαι, αἵτινες τὴν ἕξοδον τῶν τρεῖων ἐντόμων μαρτυροῦσι. Καθ' ἣν

δὲ ἐποχὴν ἐξήτασα τὰ δένδρα, τὰ τέλεια κολεόπτερα εἶχον ἐξέλθει πλέον καὶ μετὰ δυσκολίας εὑρον ὀλίγα τινὰ ζῶντα εἰσέτι ἕνεκα ὀφίμου ἀναπτύξεως αὐτῶν, τινὰ δὲ καὶ τεθνεῶτα.

Ἐφάνη ἡ ὑπὸ τοῦ Κολεοπτέρου τούτου προξενηθεῖσα νόσος εἰς ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ σχεδὸν πάντοτε ὑπάρχει τὸ ἐντομον τοῦτο εἰς μικρὰν ποσότητα εἰς ὅλους τοὺς ἐλαιῶνας· καθότι εἶνε προωρισμένον νὰ ζῆ ἐπὶ τῆς ἐλαίας, ἀλλὰ ὡς φαίνεται σπανίως προξενεὶ ζημίας εἰς τοσοῦτον μέγαν βαθμὸν ὡς εἰς τὴν Κορινθίαν, διότι οἱ ἰδιοκτῆται λαμβάνουσι ἐγκαίρως κατάλληλα μέτρα πρὸς περιορισμὸν τοῦ κακοῦ. Εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κορίνθου, κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν κτηματιῶν ἡ νόσος ἐφάνη κατὰ πρῶτον πρὸ πέντε ἡδὴ ἐτῶν δηλαδὴ κατὰ τὸ 1872, κατὰ τὰς πληροφορίας ἄλλων ὅμως ἔτι ἀρχήτερα. Μὴ γνωρίζοντες ὅμως τὴν αἰτίαν καὶ τὰς ὁληθρίας συνεπειὰς αὐτῆς παρεμέλησαν νὰ περιστείλωσι τὸ κακὸν ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ οὕτως ἐφθασε καὶ ἐκορυφώθη εἰς ἣν εὐρίσκεται τὴν σήμερον κατάστασιν.

Τὸ μόνον μέσον θεραπείας, ὅπερ συνεβούλευσα ἡδὴ εἰς τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ τὸ ὅποῖον εἶνε τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ ἐν Εὐρώπῃ νῦν μεταχειρίζονται, εἶνε ἡ ὀλικὴ καὶ συστηματικὴ ἐκκοπὴ τῶν κατ' ἔτος προσβαλλομένων κλάδων καὶ ἡ ἀμέσως κατάκαυσις αὐτῶν. Ἡ καθύς αὕτη πρέπει νὰ ἐνεργῆται κατὰ τὸ ἔαρ, δηλαδὴ πρὶν ἢ ἀναπτυχθῶσι καὶ ἐξέλθωσι τὰ ἐντομα πρὸς νέον πολλαπλασιασμὸν· πρέπει δὲ νὰ ὑπάρξῃ μέτρον γενικὸν ἐπιβαλλόμενον δι' αὐστηρᾶς δικτάξεως ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς εἰς πάντα ἰδιοκτῆτην ἀνεξαιρέτως, διότι φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἐὰν τὸ μέτρον τοῦτο δὲν εἶνε γενικὸν καὶ μένωσιν ἐλαίαι ἀκαθάρισται, ἔστω καὶ μία μόνη, τὸ μέσον τῆς θεραπείας δὲν δύναται νὰ ᾔνε τελεσφόρον. Εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς Κορίνθου καθὼς ἐπληροφορήθη δὲν ἐγένετο τοιοῦτόν τι· κατ' ἀρχὰς δὲν ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὴν νόσον, μετὰ ταῦτα δὲ ἀφοῦ ἐξηπλώθη, ἐδοκίμασαν διάφορα, ἀλλὰ μερικὰ μέσα, ἐν γένει δὲ δὲν ἐκλάδευον πάντες τὰ δένδρα τακτικῶς κατ' ἔτος, οὐδὲ τοὺς τυχόν ἀποκοπτομένους κλάδους κατέκαιον· οὐχ ἦττον ὅμως παρετήρησα ἐν μέσῳ τῆς ἀνωμαλίας ταύτης ὅτι εἰς τὰ τμήματα τοῦ ἐλαιῶνος τὰ τακτικώτερον καὶ μετὰ περισσοτέρας ἐπιμελείας καλλιτρούμενα τὰ δένδρα τούτων εὐρίσκονται συγκριτικῶς εἰς ὁπωσὺν καλλιτέραν κατάστασιν. Ἀφοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν ἐλαιῶνα ἡ νόσος ἔλαβε τοσοῦτον μεγάλας διαστάσεις, ἡ θεραπεία βεβαίως εἶνε ἀμφίβολος, ἐὰν οἱ ἰδιοκτῆται δὲν ἀποφασίσωσιν ἐκ συμφώνου νὰ θυσιάσωσι τὸ εἰσόδημα ἐτῶν τινῶν, ὅπως ἀποκόψωσιν ἐν γένει καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν πάντας τοὺς φυλλοφοροῦντας κλάδους, μέχρι τῆς διακλαδώσεως αὐτῶν, κατακαίοντες μετὰ προσοχῆς τὰ ἀποκοπέντα.

Ἐξήτασα ἐὰν καὶ εἰς ἄλλους δήμους τῆς Κορινθίας ἐφάνη ἡ αὐτὴ νόσος καὶ ὡς ἐπληροφορήθη ἐφάνη καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπεσκέφθη καὶ τὴν παρὰ τὸ Λουτρακίον ὑπάρχουσαν ἐλαιοφυτεῖαν τῶν ἀδελφῶν Τρίπου, καὶ παρετήρησα ὅτι εἰς ὀλίγα μόνον δένδρα, καὶ ταῦτα παλαιὰ, ἐφάνη ἡ ῥηθεῖσα νόσος, οὐ-

δαμῶς ὅμως εἰς τὰ νέα καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐγκεντριθέντα. Τὸ ἀξιοσημείωτον δὲ εἶνε ὅτι τὰ ἐκεῖ προσβληθέντα δένδρα εἶνε πάντα τοῦ εἴδους τῆς κοινῆς Κορινθιακῆς ἢ Παραχωρίτικης ὀνομαζομένης ἐλαίας, τοῦ αὐτοῦ εἴδους τῆς δηλαδὴ, εἰς τὸ ὅποσον ἀνήκουσι πάντα τὰ δένδρα τοῦ μεγάλου Κορινθιακοῦ ἐλαιῶνος καὶ τὸ ὅποσον εἶνε ὅμοιον μὲ τὸ τῶν Μεγάρων καὶ διακρίνεται διὰ τῶν στενῶν καὶ ἀπαλῶν φύλλων καὶ τοῦ ὡσειδοῦς ἀπαλοῦ καρποῦ μετρίου μεγέθους. Τὰ ἄλλα εἶδη, ἰδίως τὸ *Μαράκι* καλούμενον, ἔχον φύλλα πικρύτερα, σκληρότερα καὶ πλατύτερα, τὸν δὲ καρπὸν στρογγύλον καὶ σκληρόν, τὸ Κορωνάικον, ἔχον φύλλα μικρὰ καὶ στενὰ, καὶ τὸ *Σαλωνίτικον* ἔχον καρπὸν μεγάλον καὶ στρογγύλον, οὐδόλως ἦσαν προσβεβλημένα. Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι τὰ εἶδη τῆς ἐλαίας δὲν προσβάλλονται ἐξ ἴσου ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἐντόμου, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ τοῦτο προτιμᾷ τὴν Κορινθιακὴν ἐλαίαν ὡς τρυφερωτέρην. Ἐὰν ὁ συμπερασμὸς μου οὗτος ἀποδειχθῇ ὀρθὸς δι' εὐκόλων τινῶν πειραμάτων, ὁ ἐγκεντρισμὸς τῶν ἀποκοπειῶν ἐλαϊῶν διὰ σκληροτέρου εἴδους, ὡς πρὸ πάντων φαίνεται νὰ ἦνε τὸ λεγόμενον *Μαράκι*, ἤθελεν εἶναι ἀξιόλογον καὶ ἴσως βίτικόν μέσον θεραπείας.

Ἐπειδὴ ἕκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ἡ θεραπεία τῆς νόσου εἶνε εὐκολωτέρα εἰς τὴν ἀρχὴν, δύσκολος δὲ ἀφοῦ ἐπεκταθῇ, εἶνε πρὸ πάντων σπουδαίον νὰ προλαμβάνηται ἅμα τῇ ἐμφάνει αὐτῆς ὥστε πολὺ σκόπιμον καὶ εὐεργετικὸν ἤθελεν εἶναι νὰ λάβῃ ἡ Σ. Κυβέρνησις ἐγκαίρως θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς νῦν καταστάσεως πάντων τῶν ἐλαιῶνων τοῦ Κράτους, καθόσον ἀμετρος ζημία ἤθελε προκύψει ἐκ τῆς μολύνσεως τῶν δένδρων καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν.

ὑπὸ τοιαύτης ὁρμώμενος ἀρχῆς ἐκρίνα σκόπιμον νὰ ἐπανέλθω εἰς Ἀθήνας διὰ ξηραξ, ἵνα παρατηρήσω καθ' ὁδὸν τοῦλάχιστον τὸν ἐλαιῶνα τῶν Μεγάρων καὶ τῶντι ἐκίμων εἰς αὐτὸν τὴν δυσάρεστον ἀνακάλυψιν ὅτι κατὰ μέρος προσεβλήθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου, ἢ ἀνωτέρω περιέγραψα. Ἐπέστησα δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ κ. Δημάρχου Μεγαρέων ἐπὶ τῆς κατεπειγούσης ἀνάγκης ὅπως ἐξετασθῶσιν ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἐλαιῶνος τῶν Μεγάρων καὶ προληφθῇ ὅσον τάχιον καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ του τὸ κακόν, ἵνα μὴ ἐπαυξηθῆν καὶ ἀλλαχοῦ διαδοθῇ.

Ἵποσημειοῦμι εὐσεβάστως

Ἐρ Ἀθήναις τῇ 30 Μαΐου 1877

Ὁ εὐπειθέστατος

Θ. Δ. ΧΕΛΔΡΑΙΧ

Ἐπιμελητῆς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου καὶ τοῦ φυτολογικοῦ μουσείου

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΕΙΔΗΞΕΙΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐξηκολούθησαν καὶ τὸν λήγοντα ἡδημῆνα. Ἐπερατώθη δ' ἡ κατεδάφισις τοῦ τουρκικοῦ προμαχῶνος Σερπεντζε, καὶ νῦν αἱ ἀνασκαφαὶ γίνονται παρὰ τῷ ἐπὶ Ῥηγίλλῃ ὠδεῖῳ, ἀναφανειῶν τῶν βάσεων τῆς Εὐμεινείου στοᾶς. Λεῖψανά τινων ἐπιγραφῶν ἀνευρέθησαν, θραύσματα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ κεφαλὴ μαρμαρίνη μετρίως τέχνης.

— Ἐν ὁδῷ Αἰόλου ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τῷ φέροντι τὸν ἀρ. 42 παρὰ τὴν οἰκίαν Πετράκη καὶ ἀπέναντι τῆς οἰκίας Μελά ἐνεργουμένης σκαφῆς πρὸς ὄρυξιν θεμελιῶν ἀνευρέθησαν λείψανα τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἔχνη πύλης. Παρὰ δὲ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὀμονοίας πλησίον τῆς ὑπ' ἀριθ. 6 οἰκίας καὶ κατέναντι τοῦ ξενοδοχείου Γσόχα, ἐν σκαφῇ θαλοῦς θεμελιῶν ἀνευρέθησαν ἱκανοὶ σαρκοφάγοι περιέχοντες κράνια, ὅστ' αὐ καὶ θραύσματα ἀγγείων καὶ λείψανα ἀρχαίου ὑδραγωγείου. Καθόσον γινώσκωμεν ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων ἐκεῖ που ἦσαν αἱ Ἀχαρναὶ πύλαι τῆς πόλεως καὶ ἡ Κολίη λεγομένη ὁδὸς ἐν ἣ πλην ἄλλων τάφων ἦσαν καὶ οἱ τοῦ Κίμωνος, Προδότου καὶ Θουκυδίδου (Ἡροδ. σ' 103. Μακρ. Βίος Θουκυδ. Β'). Τάφοι δ' ἐνταῦθα καὶ ἄλλοτε ἀνευρέθησαν κτιζομένων τῶν γειτονικῶν οἰκιῶν.

— Ἐν ταῖς ἐν Τανάγρα γενόμεναῖς ἀνασκαφαῖς ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Α. Ἐρονέρη ἀνευρέθησαν ἐν ὄλῳ 140 πήλινα ἀγαλμάτια. Ἐκ τούτων τρία μὲν παρίστων γυναικας καθήμενας, 10 ἄνδρας ὁμοίως καθημένους, 14 ἄνδρας ὀρθίους, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα γυναικας ἱσταμένας εἰς διαφόρους θέσεις. Ἐκ τούτων περιήλθον δυνάμει μεριδίου εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας 48 ἀγαλμάτια κείμενα νῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βαρβακείου, καὶ τινὰ τούτων ἐπικεχρωματισμένα, ὧν ὁ χρωματισμὸς διατηρεῖται ζωηρότατος.

— Οἱ ἀναγνώσται τοῦ *Παρθασσοῦ* ἐνθυμοῦνται ὅτι ἐν σελ. 20 ἐγένετό τις λόγος περὶ τῶν ἐν τῷ χωρίῳ Σπάτα τῆς Ἀττικῆς ἀνευρεθέντων κτιστῶν τάφων ἐν εἰδεί δωματίων. Νῦν δὲ δαπάναις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐνεργεῖται ἀνασκαφὴ κατὰ τὰς ὑπηρείας τοῦ ἐκεῖ λοφίσκου, διότι ὑπάρχουσιν ὑποψαίαι περὶ ὑπάρξεως καὶ ἄλλων τάφων. Τῆς ἀνασκαφῆς ἐπιστατεῖ ὁ ἑφορος τῶν κατὰ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἀρχαιοτήτων κ. Π. Σταματάκης.

— Αἱ ἐν Δήλῳ ἀνασκαφαὶ αἱ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μέλους τῆς Γαλλικῆς σχολῆς κ. Θωμᾶ Ὀμόλ γινόμεναι θὰ διαρκέσωσι μέχρι μέσων Ἰουλίου. Ἀνεκαλύφθησαν ἐπιγραφαὶ τινες καὶ τμήματα ἀρχαιοτήτων.

— Τὴν 1/13 Ἰουνίου ἐπερατώθησαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἱ ἐργασίαι τῆς

ἐκχώσεως τοῦ ὀβελίσκου, ὃν ἐδώρησατο τῇ Ἀγγλίᾳ ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὡς ἐν σελι. 231 ἐν καιρῷ ἐγράψαμεν. Ἐκχωσθέντος τοῦ μονολίθου τούτου μνημείου ἐφάνη ὅτι ἔλλειπει μέρος τῆς κορυφῆς (περὶ τοὺς 18 δακτύλους) καὶ αἱ γωνίαι αὐτοῦ εἶνε βεβλαμμέναι, κατὰ τὰ ἄλλα δ' ὅμως εἶνε ἐν καλῇ καταστάσει. Πρὶν ἢ στηθῆ ἐν Λονδίῳ θὰ ἐπισκευασθῆ. Πλησίον τούτου ἴσταται ἔτι ὄρθιος ἕτερος ὀβελίσκος, οὗ ἡ βῆσις ἐκαθαρίσθη τῇ 8/20, ὡς λέγει ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐφημερίς Ἀφρικῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 69 φύλλῳ τῆς 10/22 τοῦ μηνός, καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐστηρίζετο ἐπὶ τεσσάρων ζωδίων χαλκίνων καρκινομόρφων, ὧν τὸ τέταρτον μόνον σώζεται τὸ πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν πλευράν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κολοβὸν ἔλλειπούσης τῆς ἀριστερᾶς χηλῆς καὶ τεθραυσμένων ὄντων τῶν λοιπῶν ποδῶν τοῦ καρκίνου. Μετὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ὑπολειπομένου μέρους τῆς ἀριστερᾶς χηλῆς, ὁ ἡμέτερος ἀρχαιολόγος κ. Νεροῦτσος ἀνέγνω ἐπὶ μὲν τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τῆς χηλῆς τὴν ἐπιγραφὴν τὴν δε:

E H ΚΑΙΣΑΡΟΣ
ΒΑΡΒΑΡΟΣ ΑΝΕΘΗΚΕ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΟΥΝΤΟΣ
ΠΟΝΤΙΟΥ

ἐπὶ δὲ τῆς ἐσωτερικῆς τὴν δε:

ANNO VIII
AVGVSTI CAESARIS
BARBARVS PRAEF
AEGYPTI POSVIT
ARCHITECTANTE PONTIO.

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων μαθηζόμενοι ὅτι οἱ δύο οὗτοι ὀβελίσκοι ἐστήθησαν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Καίσαρος τῷ ὀγδόῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὃ ἐστὶ τῷ 22 π. Χ. Κατὰ δὲ τὸν κ. Νεροῦτσον ὁ διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ποντίου ἀνεγείρας τοὺς ὀβελίσκους ἑπαρχος Ἀλεξανδρείας Π. Ρούθριος Βάρβαρος ἐκυβέρνησε τὴν Αἴγυπτον πολλὰ ἔτι ἔτη μέχρι καὶ τοῦ 13 π. Χ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Τὸν λήξαντα μῆνα ἐγένοντο αἱ ἐξετάσεις τῶν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου συντηρουμένων Σχολῶν τῶν Ἀπόρων Παίδων ἐν Ἀθήναις, Σύρῳ καὶ Ζακύνθῳ. Εἰς πᾶσας παρέστησαν αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαί, εἰς δὲ τὰς τῆς σχολῆς Σύρου καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ συλλόγου κ. Θ. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος μετὰ τοῦ α' εἰδικοῦ γραμματέως κ. Α. Σουλτάνη. Καὶ ἐν μὲ τῇ σχολῇ Σύρου ὁ ἑφορος κ. Π. Τσόλας, ἐν δὲ τῇ σχολῇ Ζακύνθου ὁ γραμματεὺς κ. Δ. Σωμερτίτης ἐξέθησαν λεπτομε-

ρῶς τὴν κατάστασιν τῆς οἰκείας σχολῆς. Αἱ ἐκθέσεις αὐταὶ μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐξετάσεων εὐαρέστων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, θὰ δημοσιευθῶσιν ἐν καιρῷ. Αἱ ἐξετάσεις τῶν σχολῶν Καλαμῶν καὶ Χαλκίδος γενήσονται τὸν προσεχῆ μῆνα Ἰούλιον, αἱ δὲ τῆς σχολῆς Πατρῶν τὸν Σεπτέμβριον.

Ὁ ἐν Σύρῳ αἰμνηστος Νικόλαος Σκουτερόπουλος ἀποβιώσας ἐκληροδότησε τῇ Σχολῇ Σύρου δρ. 100. Ἡ κοσμητεία τῆς Σχολῆς ταύτης ἀνέγραψεν αὐτὸν μέγαν εὐεργέτην τῆς Σχολῆς, ἡ δὲ τοῦ Συλλόγου ἐφορεία εὐεργέτην τοῦ Συλλόγου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.—Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀντὶ τοῦ ἀποβιώσαντος Ἰωσήφ Ὠτράν ἐξελέχθη μετὰ τριπλῆν ψηφοφορίαν καθ' ἣν δὲν ἐπετυγχάνετο ἀποτέλεσμα, ὁ Βικτωριανὸς Σκρδού, ὄγνωστός δραματικὸς καὶ κωμικὸς ποιητής, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἰδία κτησάμενος φήμην διὰ τῶν κωμωδιῶν του *Rabala* καὶ *Léras*. Ἀντίπαλος τοῦ Σκρδού ἦν ὁ δούξ Ὀδιφρέ Πακιέ πρόεδρος τῆς Γερουσίας, ἀποτυχὼν διὰ μιᾶς ψήφου.

— Πρόκειται ν' ἀνεγερθῆ διὰ συνεισφορῶν μνημεῖον ἐν τινι τῶν πλατειῶν τῆς Μαντούης πρὸς τιμὴν τοῦ Βιργιλίου.

— Ἡ δανικὴ πόλις Ὀδενσέε θὰ ἀνεγείρῃ ἀνδριάντα τῷ Ἄνδερσεν. Θὰ ἴσταται ὄρθιος ἐπὶ βᾶσεως ἐκ γρανίτου, ἐφ' ἧς ἐν ἀναγλύφῳ θὰ παρίστανται τρεῖς σκηναὶ ἐκ τῶν διηγημάτων αὐτοῦ.

— Ἐν ἀναγνώσματι ὅπερ ἐποιήσατο ὁ καθηγητὴς κ. Τάιυλορ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν δημοσίων ἀναγνωσμάτων ἐν Λονδίῳ ἀπέδειξεν ὅτι αἱ γλῶσσαι ἐὰν ἐξακολουθῶσι διακιδόμεναι κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ σήμερον ἀναλογίαν, μετὰ ἕνα αἰῶνα ἢ μὲν ἀγγλικὴ θὰ λαλήται ὑπὸ 860 ἑκατομμυρίων ψυχῶν, ἢ Γερμανικὴ ὑπὸ 124 καὶ ἢ Γαλλικὴ ὑπὸ 72.

* *

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ.— Τῇ 22 π. Μαΐου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ εισηγητοῦ κ. Γ. Καραμήτσα ἡ κρίσις τῆς ἐφετεινῆς περιόδου τοῦ Συμβουλιδείου ἰατρικοῦ ἀγῶνος. Αἱ εἰς τὸν ἀγῶνα σταλεῖσαι πραγματεῖαι ἦσαν αἱ ἐξῆς πέντε: α' Περὶ ἐπικρούσεως καὶ ἀκροάσεως β' Περὶ ἐνδημικῶν τινῶν νοσημάτων τῆς γῆσου Σπετσῶν. γ' Ὁ ἰατρὸς καὶ ἡ τίκτουσα, ἥτοι ὁδηγὸς τοῦ πρακτικοῦ μαιευτῆρος. δ' Περὶ βραδείνης, σκαρλιέθου καὶ σπυροκόλου. καὶ ε' συλλογὴ κλινικῶν παρατηρήσεων ἑλληνοῦ ἰατροῦ. Οὐδεμία τῶν πραγματειῶν τούτων ἐκρίθη ἀξία βραβεύσεως· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸν κανονισμὸν ἡ ἀπόνομή χιλιοδράχμου ἐνθαρρύνσεως εἰς ἓν τῶν ἀγωνισμάτων εἶνε ὑποχρεωτικὴ, ἢ ἐπιτροπὴ ἀπένευμε τὴν ἐνθάρρυνσιν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς περὶ σπυροκόλου κλπ. πραγ-

μακτείας, ήτις και περ πολλά έχουσα τὰ ελαττωματικά, ἀλλὰ δημοσιευμένη θὰ καταστήσῃ γνωστήν και εἰς εὐρύτερον κύκλον τὴν ταυτότητα τοῦ σπυροκόλου πρὸς τὸ σκαρλιέβον και τὴν ραδεζύγην, και τὴν ἱσφιλιδικὴν τοῦ πάθους φύσιν. Ἐκ τῶν ἄλλων πονημάτων τὸ μὲν ἐπιγραφόμενον ὁ ἱατρός και ἡ τίττουσα ἐθεωρήθη ὡς χρήσιμον μὲν ἀλλὰ χρήζον ἀναθεωρήσεως και διορθώσεως ἐν πολλοῖς, ἡ δὲ Συλλογὴ κλινικῶν παρατηρήσεων ἐκρίθη μάλλον ὡς μαρτύριον τῆς ἱατρικῆς μαθήσεως τοῦ γράψαντος ἢ ὡς ἀγώνισμα· διότι ἦτο μὲν ἐν γένει ὀρθῶς γεγραμμένη, ἀλλ' οὔτε νέον τι περιεῖχεν, οὔτε ὡς μελέτη πλήρης ἢ μονογραφία νόσου τινὸς ἢ ἀντικειμένου ἱατρικοῦ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ. Συγγραφεὺς τῆς περὶ σπυροκόλου πραγματείας εἶνε ὁ ἐν Καλάμαις ἱατρός κ. Δ. Ἀλεξανάκης.

— Τῆ δ' 6 Ἰουνίου ἀνεγνώσθη ἡ κρίσις τοῦ Βουτσιναίου ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἐπιτροπῆς κ. Θ. Ἀφεντούλη. Ὁ ἀγὼν ἐφέτος κατὰ τὰ ἀπό τινων ἐτῶν ἀποφασισθέντα ἦν ἐπικὴς και ἐπικολυρικὸς, πέντε δ' ἀπεστάλησαν ποιήματα τὰ ἐξῆς· 1) Ἡ Κρήτη μας· 2) Ἐσπερίδες ἐπικολυρικά· 3) Αἰκατερίνη· 4) Ἀμβρόσιος ὁ ἐκ Μεδιολάνων· 5) Ἡ Μάρνα τοῦ Γεμισάρου ἐπικά. Ἡ κρίσις τὴν ἐπιτροπῆς ἐν γένει περιωρισθῆ μεταξὺ τῶν δύο τὸ βραβεῖον διαφιλονεικούντων ποιημάτων τῶν Ἐσπερίδων και τῆς Μάρνας τοῦ Γεμισάρου. Αἱ Ἐσπερίδες περιεῖχον τρία ἐπύλλια Ἐσπερίδας, Ὀρειάδας και τὸν Πύργον τῆς Κόρης. Τὰς Ἐσπερίδας ἐπήνεσε μὲν ὁ κ. εἰσηγητῆς προσέθηκεν ὅμως ὅτι μόνον ἐπαίνου κρίνονται ἄξια. Ἡ δὲ Μάρνα τοῦ Γεμισάρου ἔπος εἰς δημῶδη γλῶσσαν και στίχους 3900 πλοκῆς Ὀμηρικῆς και χαρακτῆρων σαφῶν και γνησίων ἐκρίθη ἄξιον τοῦ βραβεῖου. Ἀποσφραγισθέντων τῶν δελτίων ἐδείχθη ὅτι ποιητῆς τῶν μὲν Ἐσπερίδων ἦν ὁ κ. Γ. Βιζυηνός, τῆς δὲ Μάρνας τοῦ Γεμισάρου ὁ γυμνασιάρχης Πειραιῶς κ. Α. Γ. Ἀντωνιάδης.

— Τὴν α' Μαΐου ἤρχησεν ἐν τῇ γαλλικῇ πόλει Λυὼν και διαρκεῖ ἔτι περίεργος ἐκθεσις ἀντικειμένων τέχνης και οἰκιακῆς οἰκονομίας κατὰ τε τὴν ἀρχαιότητα, τὸν μέσον αἰῶνα και τοὺς τελευταίους χρόνους.

— Ἐν τῇ διεθνῇ ἐκθέσει τοῦ 1878 ἐν Παρισίοις ὤρισθη ἰδιαιτέρον τμήμα ὅπερ θὰ περιλάβῃ ἐκθεσιν ἱστορικὴν τῆς ἀρχαίας τέχνης και τῆς ἐθνογραφίας τῶν ξένων τῇ Εὐρώπῃ λαῶν. Ἴδου τὰ διάφορα ἀντικείμενα ἅτινα θὰ περιλάβῃ ἡ ἐκθεσις αὕτη 1) Πρωτογενὴς τέχνη και ἀρχαιότητες τῶν Γαλατῶν 2) Γλυπτικὴ τῶν ἀρχαίων, τοῦ μεσαίωonos και τῆς ἀναγεννήσεως 3) Νομισματικὴ ἀρχαία και τοῦ μεσαίωonos, μετάλλια, σφραγιδογλυφία 4) Κεραμευτικὴ τῶν ἀρχαίων τοῦ μεσαίωonos και τῆς ἀναγεννήσεως, φαβεντσιανὴ τέχνη, πορσελάναι 5) Χειρόγραφα, δυσεῦρετα βιβλία, ξυλογραφίαι και χαλκογραφίαι, βιβλιοδετικὴ, 6) Ὅπλα και ὄπλισμοί. 7) Χρυσοχοία, ἐλεφαντοκόκκαλα, κρύσταλλα, ἀργυροποιικτικὴ. 8) Ἐπιπλοποιία, ταπητοῦργία. 9) Ἐθνογραφία τῶν ξένων τῇ Εὐρώπῃ λαῶν. 10) Ὅργανα μουσικά.

— Τὴν 28 Αὐγούστου ἀρχεται ἐν τῷ πανδοχείῳ τῆς Νεφσατέλ ἐν Ἑλβετικῇ διεθνῆς ἐκθεσις προϊόντων τῆς γαλακτοκομίας. Ἐν αὐτῇ θὰ ἐκτεθῶσι γάλακτα φυσικὰ και συμπετυκνωμένα, βούτυρα, τυρία κλπ.

ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ. — Τὴν νύκτα τῆς 5/17 πρὸς τὴν 6/18 Ἰουνίου ὥρα 12 και 20' ἐγένετο ἐν Πύργῳ σεισμὸς δυνατὸς διαρκέσας τρία δευτερόλεπτα, ἀλλ' εὐτυχῶς ἄνευ τινὸς δυστυχήματος. Ὁ σεισμὸς πιθανῶς ἦτο τοπικὸς.

— Ἐν τοῖς βελγικοῖς σιδηροδρόμοις μεταξὺ Βρυξελλῶν και Γάνδης ἐφηρμόσθησαν αἱ ἀγγλοαμερικανικαὶ ἀμαξαὶ ἐν αἷς ὁ ἐπιβάτης ἔχει πάσας τὰς δυνατὰς ἀναπαύσεις. Αἱ ἀμαξαὶ αὗται διπλαῖ κατὰ μῆκος τῶν συνήθων σιδηροδρομικῶν ἀμαξῶν περιέχουσιν αἰθουσαν φαγητοῦ δι' εἴκοσιν ἀνθρώπους, δωμάτια ὕπνου, αἰθούσας, μαγειρεῖον και πάντα τὰ χρειώδη. Ἐν αὐτοῖς εὐρηται βιβλιοθήκη και ἀναγνωστήριον μετὰ γεωγραφικῶν πινάκων και ὁδηγῶν τῶν χωρῶν ἃς διέρχεται ὁ περιηγούμενος. Λυχνίαι ἀνηρητημένα πανταχοῦ διαχέουσιν ἄπλετον φῶς. Αἱ ἀμαξαὶ αὗται ἔχουσι και τὸ μέγα προτέρημα ὅτι δὲν κινδύνουσι ὡς αἱ τῶν συνήθων ἀμαξοστοιχιῶν.

— Αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι τῆς κατασκευῆς μεταξὺ Ἀγγλίας και Γαλλίας ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Καλαὶ ὑποβυθίου σιδηροδρομικῆς σύριγγος ἐξακολουθοῦσι μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας και ἐλπίς εἶναι ὅτι τοῦ μεγάλου ἔργου ἡ ἐπιτέλεσις δὲν παρέχει τὰς δυσχερείας ὅσας ἐξ ἀρχῆς ἐφοβοῦντο. Εἰς τοῦτο δηλ. συνίστατο ἡ δυσκολία ὅτι ἡ ὑποβυθίος σύριγγις δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διατρυπηθῇ, καθόσον ὑπῆρχεν ὑποψία ὅτι στρώματα κλωμίας προχωροῦντά ἐκ τῆς ἀκτῆς εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης ἤθελον καταστήσει ἀδύνατον τὴν ἐργασίαν. Ἐπαπειλημμένα πειράματα και δοκιμαὶ κατέδειξαν ὅτι ἄλλη ἡ διεύθυνσις τῶν στρωμάτων και ὅτι ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης ὅπου μελλεῖ νὰ διατρυπηθῇ ἡ σύριγγις ὑπάρχει στερεὸς βράχος.

— Μαμμουθ προϊστορικῆς ἐποχῆς τοῦ εἶδους *elephas primigenius* εὐρέθη σῶος και ἐν ἀρίστη καταστάσει κατὰ τὰ περί τῆς ἐν Σιβηρίᾳ πόλεως Τόμοκ. Ὁ περίεργος σκελετὸς θὰ ἐκτεθῇ ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν.

— Γάλλος βουλευτῆς ὁ κ. Πονσάρδ ἀνεκάλυψε μέσον πρὸς καταστροφὴν τῆς καταστρεπτικῆς τῶν ἀμπέλων ἀσθενείας τῆς φυλλοξήρας. Ἐπιτροπὴ συνέστη ὅπως ἐξετάσῃ τὸ ἐπιτήδειον τοῦ φαρμάκου μεθ' ὃ ὁ κ. Πονσάρδ θὰ λάβῃ τὸ ἐκ 200,000 φρ. βραβεῖον.

ΘΕΑΤΡΟΝ, ΜΟΥΣΙΚΗ. — Ὁ σκηρικὸς διάκοσμος τοῦ τελευταίως ψαλέντος ἐν Παρισίοις νέου μελοδράματος ὁ βασιλεὺς τῆς Λαχώρης τοῦ μελοποιῦ Μασσενὲ ἔστοίχισε 520,000 φράγκων. Μόνον εἰς τὰ ἐνδύματα ἐδαπανήθησαν 180,000 φράγκα. Ἀλλ' ὅμως κατὰ τὰς δώδεκα πρώτας παραστάσεις αὐτοῦ εἰσπράχθησαν 282,000 φράγκων.

— Ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου *Pollidori* ἐδιδάχθησαν κατ' αὐτὰς ὑπὸ τῆς ἐπιταρξίας Ζέρρη καὶ Λαβόγγη ὁ *Πλοῦτος* τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἡ *Aulularia* τοῦ Πλάτου ἐν ἰταλικῇ μεταφράσει κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον.

— Νέα δρματικὰ προϊόντα ἀναφέρονται ἐν Παρισίοις τὰ ἑξῆς. Τὰ δράματα *Ιωάννην τὸν Χαλδύβδιον* (*Jean d'Acier*) τοῦ Λομόν ἐν τῷ *Théâtre Français*, τὴν *Ἐπαρχιωτίδα* κωμῆδιν τοῦ ὑποκόμητος Λεβεριέρ, διδασχθεῖται ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ γ' Γαλλικοῦ θεάτρου, καὶ τὴν *φυγὴν* ἔς τὰ *τέσσαρα* (*poudre d'Escampette*) κωμειδύλλιον τῶν κκ. Βλοῦμ καὶ Ἐννεκέν ἀπὸ τοῦ θεάτρου *Varietés*. Ἔτι δὲ τὰ μελοδραμάτια *Ὀπποπόναξ* τοῦ μελοποιῦ Βασσέρ ἐν τῷ θεάτρῳ *Bouffes*, τοὺς *Ἀνθρακίς* τοῦ μελοποιῦ Κοστὲ ἀπὸ τοῦ θεάτρου *Varietés* καὶ τὸ ἀρχαίας ἑλληνικῆς ὑποθέσεως μελοδραμα *Βαθύλη* τοῦ μελοποιῦ Σωμὲ ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῆς *Opera Comique*. Ἐν Ἰταλίᾳ νέα ἔργα ἐδιδάχθησαν δύο *Μωάμεθ Β'* τοῦ Σαλμίνη ἀπὸ τοῦ θεάτρου *Maubourg* ἐν Βενετίᾳ, καὶ ὁ *Αἰσωπος* τοῦ *Ῥιχάρδου* Καστελδεκίου ἀπὸ τοῦ νέου θεάτρου ἐν Οὐηρῶνι.

— Ὁ ἐν Παρισίοις ἡμέτερος κ. Α. Πιρόδης, γνωστὸς γενόμενος διὰ τοῦ δράματός του ἡ ἠττηθεῖσα *Ῥώμη*, ἔγραψε νέον δράμα *Σεφώρα* ἐβραϊκῆς ὑποθέσεως.

— Τῇ 6/18 Ἰουλίου θά τελεσθῶσιν ἐν τῇ γερμανικῇ πόλει Σαλσβούργῳ λαμπρόταται ἑορταὶ εἰς τιμὴν τοῦ Μόζαρ, γεννηθέντος ἐν αὐτῇ τῇ 15)27 Ἰανουαρίου 1756, ἐνθα εἰσέτι σώζεται καὶ ἡ οἰκία, ἐν ἣ ὁ ἔξοχος μουσικός ἐγεννήθη. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς νῦν καλουμένης πλατείας *Μόζαρ* ἵσταται ἀπὸ τοῦ 1842 χαλκοῦς ἀνδριάς αὐτοῦ τεσσάρων μέτρων ἐπὶ βάθρου ἐκ γρανίτου, ὀρθίος, ἐνδεδυμένος κατὰ τὸν τότε ἐπικρατοῦντα συρμὸν κεκαλυμμένος ἐν μέρει ὑπὸ μανδύου, ἔχων ἐστραμμένην ὀλίγον πλαγίως τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ βλέμμα ἀπενεὸς πρὸς τὸν οὐρανόν. Μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων πραγμάτων ἄτινα μετεχειρίσθη ζῶν ὁ Μόζαρ, θά ἐκτεθῆ εἰς κοινὴν θέαν μικρὰ τις σκιάς ἥτις ὑπῆρχεν ἐν Βιέννῃ ἐν τοῖς κήποις τοῦ πρίγκιπος *Στάμπεμπεργ*, ἐν ἣ καθήμενος ὁ Μόζαρ τῷ 1791 ἔγραφε τὸ ἄριστον αὐτοῦ ἔργον τὸν *Μεγαγευμένον* αὐλόν. Αἱ ἑορταὶ αὗται θά διαρκέσωσι πολλὰς ἡμέρας.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

1877 ΙΟΥΝΙΟΣ (Ε. Ν.)

Βαρόμετρον

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θλιψίς 753,02 χμ.	Μέση θερμοκρασία 25,13
Μεγίστη » 758,43 (τὴν 19ην)	Μεγίστη » 33,5 (τὴν 27ην)
Ἐλαχίστη » 749,02 (τὴν 3ην)	Ἐλαχίστη » 15,1 (τὴν 19ην)
Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 19,65 χμ.) ἀστραπῶν 9, βροντῶν 3.	

Ἄνεμοι ἐπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 2 Δ, 1 ΒΔ, 2 Β, 15 ΒΑ, 2 Ν.